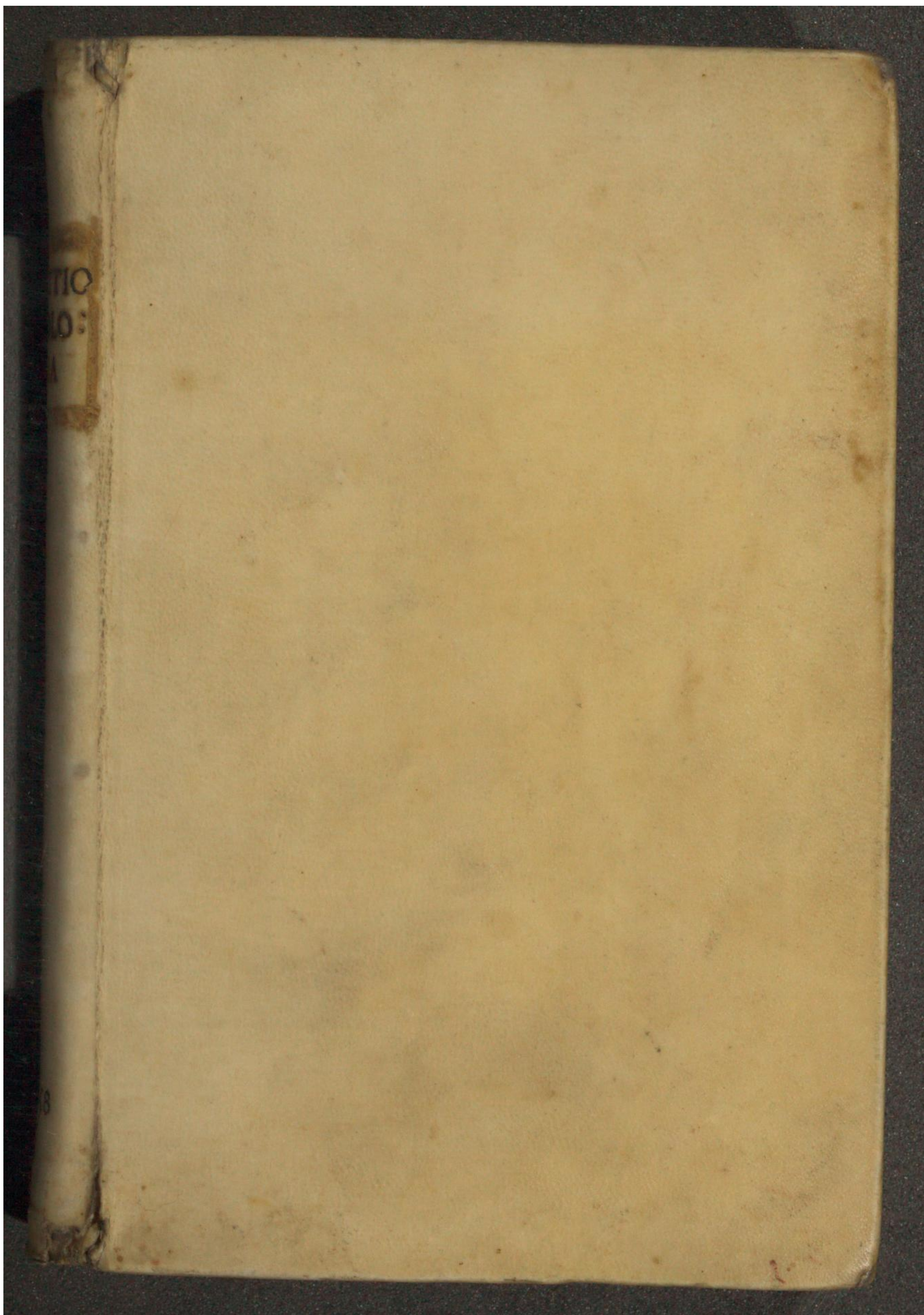
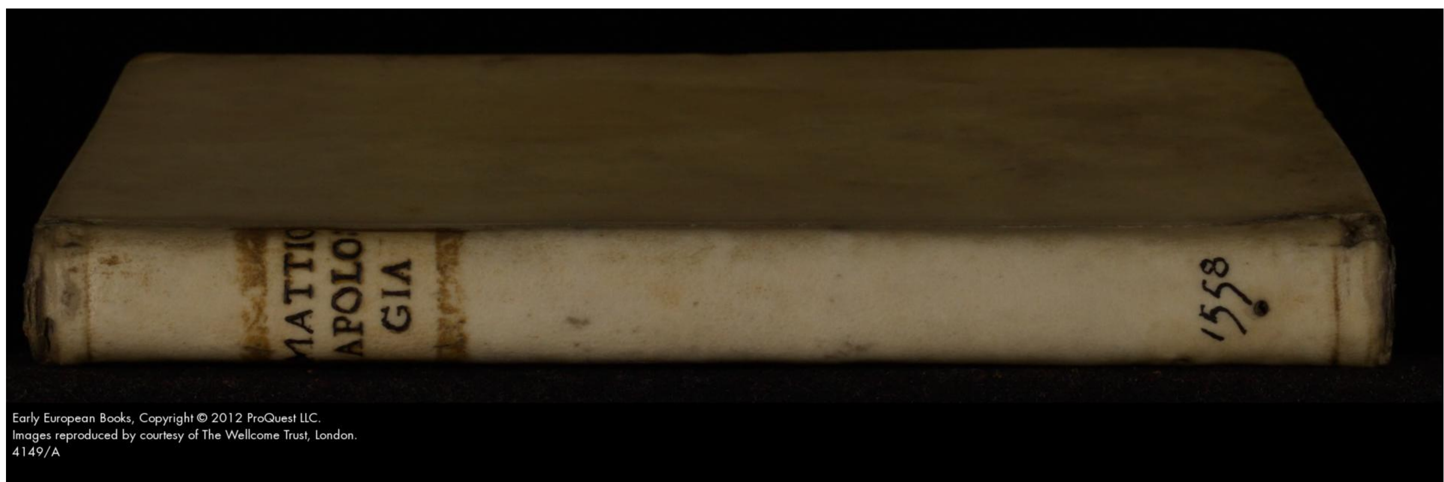
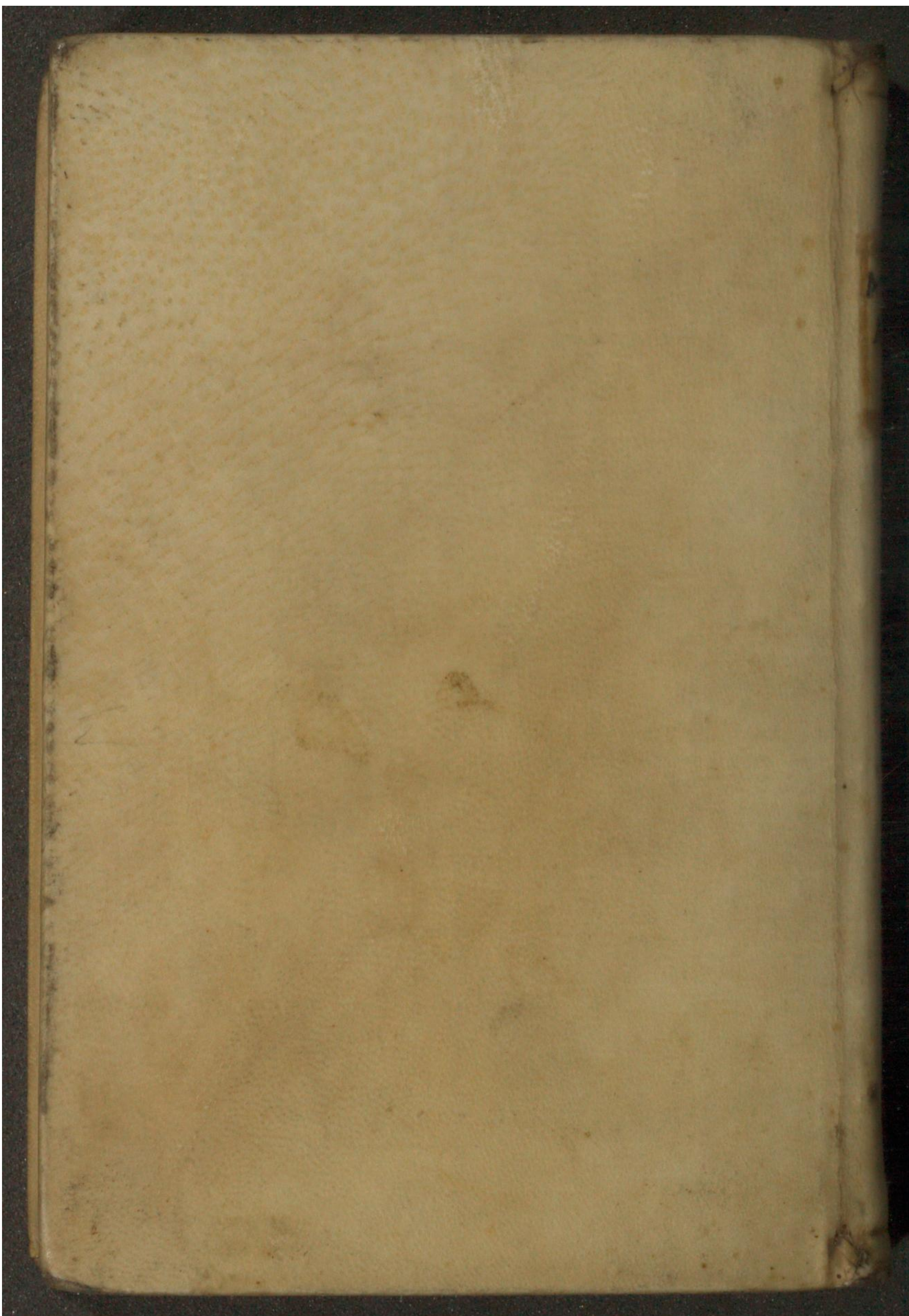
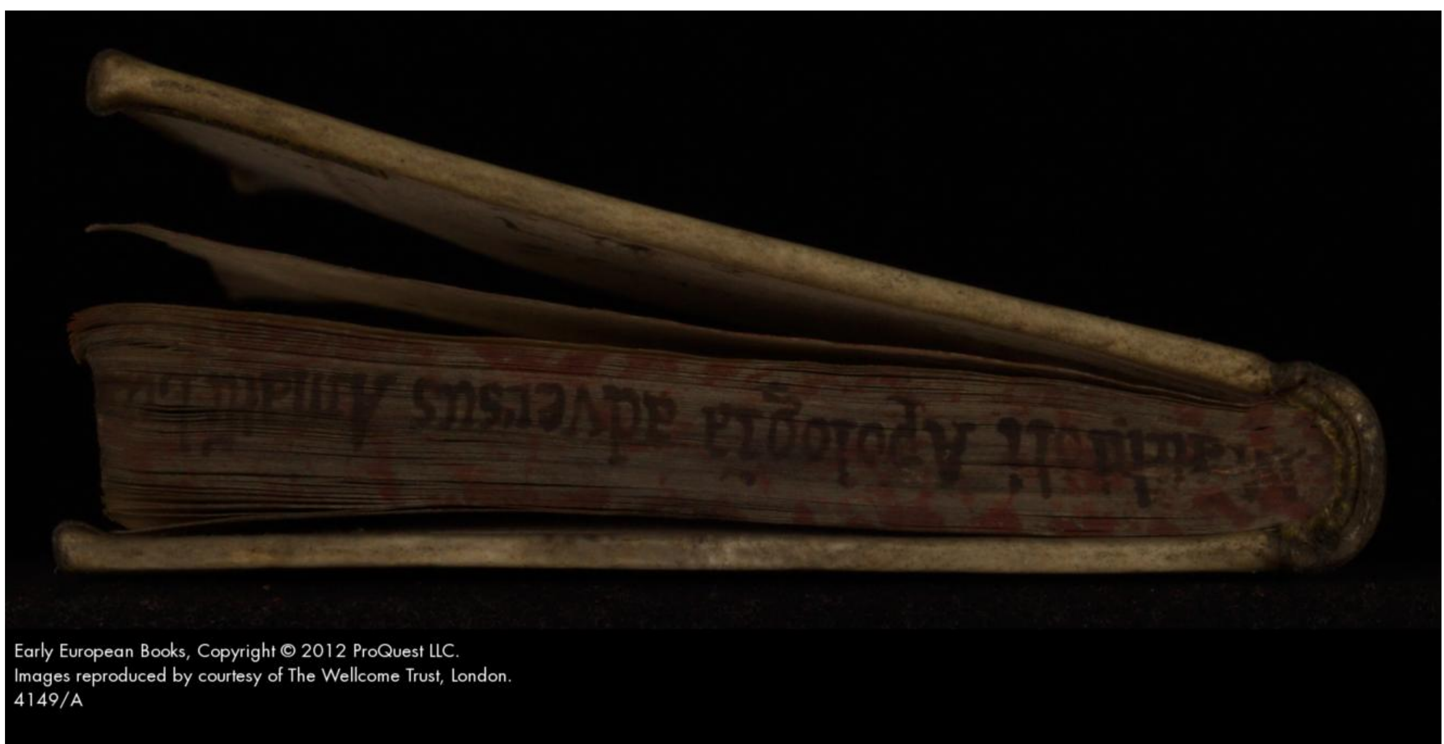
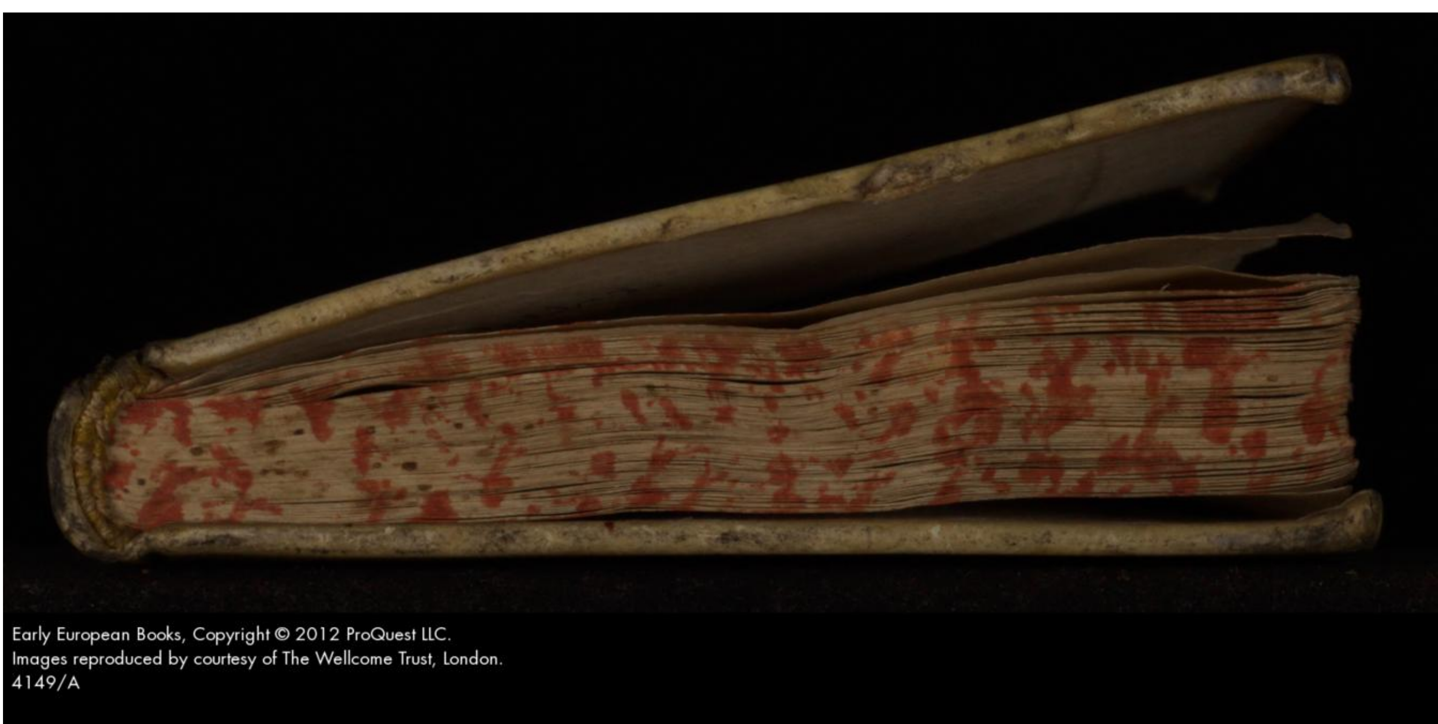

MATTIO
APOLO
GIA
1558

7. ~~11~~ 2

L

Baro

Rappaport - Rome
4/4/10.

24-206

Ex
Ad usum F. Ioanis Paulli
de Mirradis Ord. M.
1798

PETRI ANDREAE

MATTHIOLI SENENSIS

Sereniſsimi Principis Ferdinandi Archiducis Auſtriæ &c. Medici,

APOLOGIA ADVERSVS AMATHVM

Luſitanum, cum Cenſura in eiuſdem enarrationes.

CVM PRIVILEGIO.

Di Gennaro Ajannelli

VENETIIS,
Ex Officina Eraſmiana, Vincentij Valgriſij, & Balthaſſar Coſtantini. 1558.

Εἰς τὴν Πέτρου Ἀνδρείου Ματθιόλου Ἀπολογίαν
Ματθαῖος Κολλῖνος βοίημος.

Ἔργα Διοσκορίδου βοτανῶν πέρι, καὶ περὶ δένδρων.
Σὺν πολλαῖς μελέταις ἔξεσε Ματθίολος:
Οὗ πόνον εὐκλεέες τὲ καὶ εὐφρονέοντες ἰητροὶ
Φαντὶ κλέους ἔμεναι ἄξιον ἀθανάτου.
Εἷς τὶς ἀνὴρ ἀχάριστον ἔχων ὄνομ᾽, οὐδ᾽ ὅγ᾽ Ἄματος,
Ἀλλ᾽ ἀμαθὴς, τούτου χρήσιμα ἔργα ψέγει.
Τῷ γ᾽, ὑπερηφανίας ταύτης χάριν ἀντιβολήσας,
Τῇδε βίβλῳ τὸ γέρας δῶκεν ὁ Ματθίολος.

FRANCISCVS PARTHINVS ROBORETANVS

Serenissimi Maximiliani Regis Bohemiæ Medicus Petro Andreæ Matthiolo præclarissimo medico. S. P. D.

EMINI hoc vnquam mortalium hactenus concessum fuisse video (præstantissime Matthiole) quantuncunque in quauis præcelleret facultate, vt in tanta passim iudiciorum, sententiarumq; varietate, omnium desideria, & omnium animos æqualiter expleret. Atque in hac communi mortalium quidem infœlicitate nescio quomodo placatiores, & longè plus semper moderatos se exhibent boni viri, in quibus & virtutis, ac singularis probitatis, simul & eximia eruditionis lux enitescit, quàm praui, & peruersi, qui quò maiori implicati sunt inscitia, tantò & difficiliores, & in omnibus se morosiores præbent. Vt quod ignauia, uel mentis hebetudine, siue suo quodam infortunio non ualuerint adipi-

ſci, id ſuæ imperitiæ tenebris in alijs obruere contendant. Quorum quum moleſta, & inhumana ſit ingratitudo, tum non ferenda eſt hæc in eis arrogans, & effrenata libido, qua non modò ipſi, quibus nihil bonum, & elimatum placere poteſt, in optimis faſtidiunt, ſed & eò prorũpunt, vt etiam cæteris omne tollant emolumentum, et omni doctrinæ fructu, & vtilitate ſpolient. Ac quamuis ea ſit in te conſtantia, ea morum grauitas, vt parum, aut nihil curandam, & omninò negligendam tibi arbitreris Amathi cuiuſdam Luſitani hominis ingratiſsimi, & ab omni humanitate alieniſsimi, imperitiſsimam in tuis ſcriptis temeritatem, tamen poſtmodum nonnihil vereri mecum cœpi, ne hæc animi tui magnitudo longius quàm par ſit, euadat. Nam quũ iam frequenter ad me delatum foret, te Apologiam, quam contra hunc ineptum hominem inſtitueras, pariter & Cenſuras in eius grauiſsima errata penè ad finem perduxiſſe; non minus tua, quàm omnium reliquorum cauſa, capiebam animo non mediocrem voluptatem; quòd has defenſionis partes per neminem commodius ſubiri, nec per ullum facilius, & clarius huius inſanam vecordiam, quàm per te ipſum retegi poſſe exiſtimarem.

ſtimarem. Nunc autem quo conſilio, quáue mentis altitudine te aut tædeat, aut pudeat publicè facessere aliquid negotij cum iſto nugatore, neſcio laudem an (quod mihi certè potius videtur) tuū hac in re nonnihil vituperem propoſitum. Quòd ſi ita tibi perſuades, vt non tanti æſtimes Luſitanum, quem nemo aditu, nemo congreſſu, nemo conſpectu aliquo doctorum virorum meritò dignatur, vt indignum planè tibi iudices, vt iſtā diſſolutam, & præcipitem loquacitatem irretitā retundas, magis tuam eruditionem, quam ſummam eſſe nullus dubitat, quàm reliquorum conſulis iudicium. An quo ſingulari doctrinæ lumine facilè tu huius falſitatem animaduertis, idem quoque de omnibus cenſes? Erras profectò mi eruditiſsime Matthiole. Quot erunt, qui caſu in hunc hominem incident, quos iſtius falſitas à veritatis ſtudio impediat? Quot ille nondum ſatis inſtructos, & in hac facultate roboratos ſuis calumnijs à tuis pulcherrimis operibus auertet? Qui quò infirmiores adhuc circa huius ſcientiæ tyrocinia adhæreſcunt, aut nec dum tua doctiſsima ſcripta expenderint, tantò periculoſius ab hoc veteratore inducentur. Qui adeò perfrictæ frontis eſt homo in aliena reprehendendo, in ſuas fabulas

 bulas

bulas intrudendo, adeò perfidiosus iu alienis scriptis violandis & (qui imperitorum mos esse solet) adeò procliuis est in sua constituenda sententia, vt vel mediocriter doctos nonnihil fortè commoueat. Huius impudentiæ tu non occurres? Eãquum tu sine omni tua molestia comprimere vaeas, cum omnium reliquorum detrimento libidinosè grassari patieris? Dicam id, quod sentio Matthiole, non tam, vt cæteris in hac nostra medica disciplina præstantissimis viris aliquid derogem, qui pro sua humanitate summa omnia tibi tribuunt, quàm ne tui oblitus esse videaris. Quis hac nostra ætate doctius in hac medica facultate elaborauit? Quis vtilius, & luculentius hanc nobis maiori diligentia, & eruditione illustrauit? Vt excellentissimi vbique viri, quos maria, terræ, itinerum immensitas diuidunt à tuo conspectu, hi animo, sermonibus, scriptis, literarum missione (vt tu optimè nosti) certatim velut ingentes, & immortales tibi gratias agant. Ego quidem (vt de me priuatim ingenuè fatear) his tuis amplissimis cõmunibus beneficijs sic me tibi deuinctum, & adstrictum cognosco, vt nihil tui causa detrectare nec debeam, nec velim. Quis ita sit inhumanus, quæ in quoquam tanta

sit

sit immanitas, vt tuis pulcherrimis, & fructuosissimis elucubrationibus adiutus, his fruẽs, his quotidiè se oblectans, non dico ingratitudinis vel minimum indicium ostendat, sed hos tuos præclarissimos sudores immortalitatis, si possit (id quod fore non ambigo) gloria nũ compenset? non omnibus monumentis decorandos eos putet? licet nulla gloriæ cupiditas ad hoc te stimularit, qua maior est tuus animus, nec ea te huc impulit, sed solus communis, & publicæ vtilitatis amor, quo incredibiliter flagras, te inflammauit, vt omnes grauissimos susciperes labores. Tantáne fuit in Lusitano ingratitudo, eáne inhumanitas, vt nihil istorum recordetur? Non quòd vlli tantum largiar homini, vt tantam ei vindicem excellentiam, quasi nil omninò in eo deprehendi valeat, quod non leuiter aliquem offendat, quod non tenuem aliquam apud alios mereatur reprehensionem. Nec tantum tu tibi asseris, vt (si quidem id fecisset) emendatum te à Lusitano dolere queas. Vsque adeóne hominem esse immoderatum? Ita in aliorum labores impudentem? Sic vbique in alienis repellendis imperitum? Et quod ad te attinet, minus equidem sum sollicitus de ea modestia, pietate, gratitudine, quam

ille imperitissimus homo tuæ præstare debuerat humanitati. Non tanti est id incommodum, vt corrigi, & resarciri posse à quamplurimis doctissimis, & grauissimis viris dubitem. Nam vt innumeros hoc nostro prætermittam tempore, eruditissimos, & plenos leporis, venustatis, humanitatisque viros, qui quo sunt ingenij cultu, quo flagrantissimo literarum amore, in perpetuum obligatos se tibi profitentur; tum vel vnus Cronemburgius Coloniensis summus, & præstantissimus medicus tuo cordi hac in parte abundè satisfaciat. Cuius etsi doctissima, ac clarissima scripta à te versata non ignorem, audi obsecro qua gratitudine, authoritate, quàm doctè, quàm luculenter in suo de compositione medicamentorum libro breuiter suum in te intimũ affectum declaret; & Lusitani illius nequitiam, & indoctam improbitatem redarguat, ac perstringat. AMATHVS, INQVIT LVSITANVS frequenter odiosa confidentia virus inuidentiæ suæ in clarissimum, modestissimumque virum Matthiolum Senensem eructat, dum passim nimis intempestiuè huius doctrinam super commentarijs in Dioscoridem editis coarguit, ac insectatur: quibus probatæ fi-

dei hominibus nil aliud, quàm malignum animum, & perniciosam inuidiam ostentat; ipse interim infinitis modis dignus, qui ob magnam stirpium imperitiam, atque improbam in se trãslatam operam alienum (quod crimen est longè omnium turpißimum) velut è sublimi doctis veniat deridendus. Ecquid etenim enarrationibus suis inseruit, quod non iustißimo titulo vni Matthiolo acceptum referre debeat? A quo dum æmulandi studio dissentit, in graues, manifestosq; errores imprudens homo prolabitur. Cuiusmodi exemplum tum in hac planta, tum in Acanthio, tum Coronopo, tum Elichryso, ac in plerisque alijs visitur. Multò satius fuerat, quò doctiorem se æstimaret, eò quoque modestiorem præstare, quod ingenuum Philosophum decet. Hactenus ille. Quid syncerius? Quid magnificentius huiuscemodi viri grauißimo testimonio? Vt recreare potius te debeant talium, & tot clarißimorum virorum centuriæ, quàm vt te moueat vnicum inter homines esse portentum, quod omnem comitatem, gratitudinem, beneuolentiam, & ipsam humanitatis naturam exuerit. Si monstri hoc sit simile talem in lucem esse editum, & in commune humanum consortium fuis

se

se productum huiuscemodi hominem, qui ea rodat, laceret, conuellat, in ea insaniat, & debacchetur, de quibus humaniter pares agere gratias nunquam poterat; minime tamen reformido, quin parum multi sint futuri, qui sua modestia istius intemperantiam conuincat, qui sua gratitudine, & candore, illius insolentem malignitatem, & insaniam superent. Quorum synceritas, honestas, probitas, non te plus reuocent, ac consolentur, quàm istius barbaries te deijciat. Absit, vt non multò plus eruditißimorum virorum iudicia valeant, quàm importunitas vnius Lusitani. Hoc porrò multò magis me affligit, quòd quum tu ipse per te commodè, & opportunißimè confutare poßis hanc audaciam, id per te fieri nolis. An aliorum patrocinia expectas? Quum alios non animus, sed ingenuus pudor ab hac dehortetur molestia cum isto subeunda homine. Alij suis impediti negotijs, alienæ difficulter se subijciant falci. Cæteris aut non innotuit Amathus, aut (quod mihi est verisimillimum) tibi hanc reseruant prouinciam. Indignum se arbitrantur de eius disceptare mente, & iudicio cum aliena temeritate, eo incolumi, & adhuc superstite, cuius labores sint attentati, cui sua eruditio optimè sit

co-

cognita, et explorata, qui optimè ſe ipsũ ĩtelligat. Nõ decere id onus in cæteros reÿci, quod ab eo ſit accerſitum, qui et id facilè ferat, et maiora portarit. Neminẽ aliena cẽſent tutius, diligentius, fidelius, protecturũ, quàm ſua ipſius, ĩ quibus ſuus honor, ſua laus, ſua gloria verſatur. Cur defendam Matthiolũ? Viuit ipſe, ipſe eſt ſuperſtes. Quæ ſtudioſiſsimè, & doctiſsimè eſt commentatus, ea nobis ſeruet integra, hæc cuſtodiat nobis ſalua, contra peruerſorum calumnias hæc nobis tueatur. Quare tuæ ſit prudentiæ excellẽtiſsime Matthiole, vt quid hic te facere conueniat, ſedulò proſpicias. Et quid opus eſt magna hic, & longa conſultatione? Quaſi ſit obſcurum, quaſi te ipſum id lateat, magis te in iſto negotio tuæ obtemperare mentis generoſitati, quàm noſtri omnium expectationi. Vide μὴ πλείων ἀγνωρία σεαυτὸν καταχτείνῃ. Suſpecta tibi ſit ea ſecuritas, ex qua et tuæ authoritati, & cæterorum ſtudio non leuis fortaſsè imminet iactura. Ne nimis ſecurè permittas obrepere in gremium tuorum librorum τὴν ἀμαθίαν τοῦ ἀπαιδεύτου Luſitani. Excute iſtũ ſcarabeum ex tuis floribus, nec ſinas, vt ſuis moleſtiſsimis ſuſurris, & fœtore iſta contaminet, ex quibus optima, & roſcida mella reliqui ſe confe-

cturos

cturos sperant. Hic labor (& quis labor?) nisi ad cætera tua præstantissima monumenta, velut cumulus accedat, ea nos à te accepisse cognoscemus beneficia, quæ fuerint inchoata, non absoluta, splendidè adumbrata, non expressa. Quid? Vereor Matthiole, ne qui sint futuri, qui istuc tuum silentium molestè, ac adeò ferant acerbè, qui & priorum amplissimorum beneficiorũ pœnituisse te dicant, cùm tanti ea non ducas, vt ea nobis ab hac contagione liberes. Propulsa nobis hanc molestiam, declina, obtunde omnem improbitatem, vt tutò nos in tuis luculentissimis operibus sciamus posse versari. Si te mortuo (quod Deus Opt. Max. auertat) Lusitanus ita nequiter tua inuasisset opera, implorandus, & excitandus (credo) nobis eras, vt omni ignominia, macula, omni vel tenuissima aspersa labecula, tua nitidissima nobis restitueres opera. Nunc quid viuus cessas? Quod tunc à mortuo nos obtinere non posse penè iniquum putaremus, quantò id erit deploratius, quantò iniquius à viuo non impetrasse? Quid illud? Nihil ne te hoc mouebit, quòd victus, & tuo iudicio, quod grauissimum est, superatus manum conserere cum isto imbelli trans fuga abnuere censeberis? & ea iam tacitè condemnare,

demnare, ob quæ cæteri suæ fœlicitati cum primis gratulantur? Scimus iam hanc operam à te incœptam, plus increbuit hic rumor, quòd latius, & liberius hunc calcographus dißiparit. Vt hac quoque opera suas bibliothecas doctißimi complures locupletandas expectent. Hanc spem comprehensam, & mentibus nostris infixam, si tua præstantia defraudet, quid cogitabimus, cur ab incœpto destiteris? Cur non id perfeceris, quod tu ipse inchoaris? An cedere te posse quisquam credat Lusitani ineptijs? aut iure te reprehensum ab isto imperitißimo calumniatore fateberis? Nulla vel tenuißima irrepat huiuscemodi suspicio. Da quod à te magnificè expectamus. Exhibe quod lectu, et visu iucundißimum erit omnibus. Emitte quod iam penes te habes paratum. Quid abdis, quod non in lucem dare tuæ derogat existimationi, Lusitani inanem auget confidentiam? Quid dicet calumniator profligatißimus? Scripsi contra Matthiolum, rapui, suffuratus, deprædatus sum, quæ volui. Viuit Matthiolus, nil contradicit. Adeò nonnunquam plus iuuat perfricare frontem, quàm omnia tribuere doctrinæ. Vici nil repugnantem. Cedit Matthiolus Amatho. Hæc ne pro sua impudentia, si non effutiet, secũ

volu-

volutabit? Noli tantum locum dare huius amentiæ. Nobis nihil erit iucundius tua existimatione, nil dignius, nil contra huius furorem vehementius, quàm quod ex tuæ eruditionis armario deprometur. Effecit id iam antè tua præstans eruditio Matthiole, vt nihil vulgare, nihil mediocre, nihil non præclarum, et eximium omnes à te sperent. Noli te (rogo) in eam præcipitare opinionem, vt aliquid in tuis bibliothecæ scrinijs delitescat, quod nobis subtrahas, quod nobis inuideas. Non patitur nostræ consuetudinis, & familiaritatis amor, vt hæc parum sollicitè, nō satis anxiè tecum pertractem. Tametsi de medica sis materia ita benè, & praclarè meritus, vt nemo tibi deesse, nemo non omnibus beneficijs te cumulatissimè prosequi valeat; timeo tamen subindè, ne homines ingrati, inuidi, malitiosi tua abutantur humanitate, & summo reipublicæ amore. Qui tunc demum veram se venari putant gloriam, si (id, quod nunquam, vt confido, adipiscentur) suis maleficijs tuos nitantur præclarissimos obliterare labores: Vt quod liberali doctrina non potuerunt cōsequi, id imperitia, impudentia, furore nanciscantur. His, quæso, per nostram amicitiam, per cōmunem omnium literarum amorem, quibus animum

mũ ſemper habuiſti deditiſsimum, declara, quàm mala cœcitate ruant. Aperi horum vanitatem, concute, diſpelle iſtorum inuidentiæ virus. Indica eis quàm longè fuerat tutius ſana in eis mẽte vti, quàm in illis ſuum furorem patefacere, ex quibus haurire poterant cum ſapientiſsimis ſummã vtilitatem. Infringe nobis hunc Amathum, qui antequam ſapere didicerit, omnium ſe agitatorem præbet. Quod quum tua poſtulet ſapientia, eruditio, exiſtimatio, tum nihil prius, nihil potius nos à te expectamus, quàm vt ea, quæ antea doctiſsimè nobis elucubraſti, ea nunc aduerſus hunc prædonem calumniatorem tuta, ſalua, illæſa, & intacta poſteritatis memoriæ tradas, ſimul & ipſum ſua imperitia, & erroribus infinitis ornes. Vale mi eruditiſsime Matthiole, & quamcelerrimæ noſtræ ſatisfacias omnium expectationi. Viennæ Auſtriæ Quarto Nonas Septembris. 1557.

MAGNIFICO, AC Clarissimo D. Petro Cannizero Serenissimi Regis Romanorum &c. Archiatro,

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS SENENSIS MEDICVS. S. P. D.

ESCIO *quo pacto id ferè semper vsu venire animaduertamus (clarißime vir) summos, & præstantißimos viros, quò magis excellunt, quantoque cæteris bonis, ac eruditis viris magis satisfaciunt, tantò importunius improborum nequitia, & calumnijs impeti, ac lacesßi. Quò minus mihi dolendum censeo, si ego quoque (quamuis in me quidem, & in hoc meo amore satis acri publicæ vtilitatis non id præstantiæ culmen videam, quod eos summoperè offendat) post tot consumptos labores, horum improbitatem, inuidiam, & irritos morsus euadere non potuerim. Quod quidem neutiquam in huiusce æui impro-*

bitatem

bitatem (vt quidam fortaßè putant) ſed in impiorum hominum impudentiam reijciendum arbitror. Quod tametſi minus ſit nouum, minus inuſitatum, vt ab honeſtißimo quenquam impediat inſtituto, tamen miſerum eſt, & certè deplorandum; quum vnà cum ipſa virtute nata ſit inuidia, liuor cum primordijs emerſerit, & hæc omni tempore ſuam exercuerint improbitatem. Inuidia verò virus improbitatis ſuæ nunquam in obſcuros, ignaros, abiectosque exercere ſolet, ſed in eos plurimum, qui cæteris vel doctrina, vel ſapientia, vel alijs quibuſcunque animi, vel fortunæ dotibus præclariores, eminentioresque euaſerunt. Vtpotè quæ cum eò loci euehi non poßit, quò præclari viri propria virtute peruenerunt, fraudibus tantùm & technis ſe extollere nituntur. Nec idcircò mirum videri debet, ſi quò magis quis inclareſcat, eò vehementius in illum hæc ſe iaculetur vipera, & ſæuiat tigris. Adhæc autem quum quandoque animaduertißem, & labores, conatusque noſtros ab inuidis dilacerari comperiſſem, gaudebam ſanè, & meæ propè cuiuſdam fœlicitatis eſſe ducebam (licet nunquam mihi tantum tribuerim) à clarißimorum hominum communi fortuna me non ſegregari. Ob idq;

decreueram potius inuidorum rabiẽ silentio extinguere, quàm scriptis respondendo palam facere eorum latratus mihi negotium facessere; præsertim cùm in omni vita præcipuos comites mearum actionum, consiliorum, voluntatum, pudorem, modestiam, humanitatem esse voluerim. Verùm quum vidissem, legissemq́ue vanißimas quasdam calumnias in nostros in Dioscoridem cõmentarios editas ab Amatho quodam Lusitano homine sanè non solùm, vt eius fert nomenclatio, apprimè indocto, sed etiam, quantùm ex eius scriptis colligi potest, omnium arrogantißimo: quumq́ue præter id comperissem hunc quamplurima ex cõmentarijs nostris furtim in suas transtulisse enarrationes, & in illis innumeros commisisse errores, qui rei herbariæ studiosis magno fuissent detrimento (hoc enim præ cæteris me maximè angebat) nisi ij à nobis palàm refellerentur; pietate potius, quàm cupiditate aliqua contendendi, à qua maximè sum alienus, excitatus pati sanè non potui (etsi aliter mecum prius statueram) quin scriptis in publicum editis eius calumnias contunderem, errata reprehenderem, imposturas concuterem, furta patefacerẽ. Quod quum tandem fecissem, dubius subindè distrahe-

batur

batur animus, an quam confeceram Apologiã, vnà cum Censuris in eius deliramenta in lucem proferrem, an verò diutius domi nostræ premerem. Siquidem tametsi non verebar hinc aliquã me reportaturum victoriam, non tamen ducebã eam mihi fore gloriosam, eò quòd cum homine nullius ferè frugis, & paucæ admodum existimationis in certamen descenderem. Od idq; consultius videbatur scripta illa iam adornata in aliquẽ tenebricosum angulum abdere, quàm in lucem euulgare. Ad hoc accedebat, quòd audirem, & iam etiam viderem quamplurimos doctißimos et honestißimos viros (quos nunquam nouimus) non tam nostra, quàm veritatis causa patrociniũ suscepisse, ac iam tandem pro me tulisse sententiam, Amathum verò causa cecidisse. Verùm diuersum suadebat genius meus, subindè velut insusurrans indignum fore si meos partus tanta iniuria affectos hac tantùm ratione destituissem. Idq; eò magis mihi faciendum suadebat, quò iam in promptu essent, qui suis scriptis ad hoc muneris exequendum me plurimum compellerent. Dũ itaque anceps in his versor opinionibus, & in altera mihi animus repugnat, in altera verò conscientia, et ipsius hominis damnosa imperitia me

admonet, & vbi potius negotium hoc honestè subterfugere cupiebam, quàm exequi, tot accesserunt doctorum virorum suasiones, tot amicorum literæ, tot calcographi nostri preces, tot quorundam allatæ rationes, vt tandem (quanquam ferè inuitus) decreuerim eorum potius sequi sententiam, quàm meam. Atqui inter tot suasores, amicos & studiosos nullus mihi sese obtulit, qui animum magis vinceret meum, quàm Franciscus Parthinus Serenißimi Maximiliani Regis Bohemiæ medicus apprimè eruditus, & in omni studiorum genere optimè versatus, cuius literæ omnium postremæ adeò me à priori instituto reuocarunt, vt eius opinioni, & consilio, quod semper plurimi feci, assentiri decreuerim. Cæterùm quum iamdiu nouerim (vir clarißime) quantùm doctrina, eruditione, ac synceritate præstes, quinetiam quantùm iudicio summo, ingenio, æquitate, & authoritate valeas, quumq; te habeã præcipuum inter eos, quos mihi eximiè obseruandos proposui, hos vltimos labores nostros non tantùm tibi legendos, videndosq; mittere decreui, sed etiam nuncupari volui. Nec (mihi crede) eo animo, vt hac re tua in me collata beneficia rependere velim, ac putem, sed quòd eximia virtus tua

id

id meritò à me exposcat. Doctrina enim tua, ac singulari eruditione imperitißimi huiusce hominis nequißimas in me calumnias, & errata quāplurima facilè noscere poteris, animi synceritate discurrere, iudicio et ingenio ponderare, æquitate iudicare, et postremò authoritate corripere. Hoc si (vt spero) eo feceris animo, quo in omnium amicorum, bonorumq; virorum negotijs semper esse soles, verendum mihi non est, quin tuis etiā præconijs nostra augeantur præsidia. Nam vbi videris hæc omnia partim in me falsò esse collata, partim in rei medicæ nostræ, & studiosorum, tyrunculorumq; discrimen esse deprompta, tu, qui omni pietate duceris, neutiquam te continere poteris, quin omnibus modis labores nostros tuearis. Vale. Pragæ Quarto Calend. Septembris.

PRAEFATIO.

VVM non ſine magno labore, magnaque induſtria Commentarios in Dioſcoridem edidiſſem, quemadmodum doctis quàmplurimis, præclariſque materiæ medicæ ſtudioſis hoſce labores noſtros non ingratos fore ſperabam, ſic neminem tam peruerſum, inuidum, improbumque fore iudicaui, qui non potius optimi conſuleret (vt ingenuè fatear) candidos noſtros, & ſynceros conatus, quàm iniquius quidpiam de his exiſtimaret. Etenim quum ſemper me admodum delectauerit medica materia, & temporis & ſtudij illi tantum impenderim, vt aliquid quoque noſtrũ in hac facultate valere iudicium crediderim, ingenui honeſtique viri munus eſſe putaui, ſua induſtria, & labore parta, ne Reipublicæ inuidere videretur, in commune omnium ſtudioſorum vſum in publicum promere. Hãc itaque ob cauſam hoc mihi ingenuum, honeſtumque videbatur, vt id quod vnuſquiſq; in quolibet ſciẽtiæ genere, vel ingenio, vel doctrina, vel lõga, diuturnaq; lucubratiõe, obſeruãtiaq; ſibi priuatim, et nõ quaſi priuatum,

Commentarij in Dioſcoridẽ magno labore ſunt editi.

Ingenui viri munus.

 tum,

tum, & sibi proprium fuerit assequutus, contineat, sed in commune totius reipublicæ emolumētum pro viribus libenter effundat. Hoc cùm iãpridem à me esset factum, non sine fructu fortassè, nec (vt audio) absque magna multorum præclarissimorum virorum laude, quibus meæ elucubrationes placuerūt, tametsi ij nec me nouerint, nec viderint vnquam; non leuiter sum excitatus, vt libentius, & alacrius nouum susciperem laborem, vt eæ augerentur, plantarū imaginibus decorarentur, et latino sermone cuderentur. At dum acriori, intentioríque, quàm hactenus, in hac versor opinione, & iam opus prelis Erasmianis subesset, frequentibus amicorum literis ad aures meas peruenit incredibilis Amathi cuiusdam Lusitani intemperantia. Id quod non parum fortassis ab hoc meo me diuertisset instituto, nisi ab hoc vno contemni, & arrodi audiuissem, quæ tot præstantissimorum authorum iudicia comprobarent. Veruntamen non adeò horum tot hominum iudicio stare volui, quin & ille Lusitanus, quem immodestissimè in meos inuehi commentarios audieram, nonnihil me commoueret. Non enim arbitrabar hominem illum tanta posse duci temeritate, vt ea, quæ passim ab omnibus penè

Quã ob causam Cōmētarij in Dioscor. latinè sint editi, & plantarū imaginibus illustrati.

nè probarentur, sine magna ratione, & consilio conuellere, & lacerare auderet. Quamobrem curaui sedulò, vt eius libri ad me deferrentur, non alio profectò animo, quàm quòd philosophi munus, & meæ modestiæ semper duxi, non ea pernicacia proprijs affigi, vt eorum improbaretur opinio, qui melius & sanius aliquid sentirent. Equidem putabam quòd cum Lusitanus ille omnium vltimus Dioscoridis codicem expendisset, adeò omnia cribrasset, & excußisset, vt nullus reliquus fuerit ambigendi locus. Mouebat quoque istius Centurionis nomen, quem centurias quasdam digeßisse aiebant. Sed vbi primùm eius enarrationes intueri cœperam, longè aliter quàm putaram, euenisse cognoui. Quandoquidē præter calumnias mihi falsò ascriptas, nil aliud quàm inuidentissimum animum, ac loquacem, et ineptum hominem obseruare potui. Nescio profectò magis ne me offenderit hominis imperitia, qui nullo iudicio, nulla ratione aliena præceps et insanißimè damnet, an improbitas, & insignis nequitia, quòd tam impudenter ex his ipsis, quæ in alios calumniatur, suas agit prædas, & tanquam sua quasi vindicat. Verùm vt suam agnoscat inscitiam, nec suis calumnijs quicquam nostrum,

Cur edita hæc sit Apologia.

ſtræ detrahat authoritati, aut publicæ vtilitati, quin & ne in poſterum fortè honeſtiſsimum noſtrum, vel aliorum impediat curſum, cogor ſanè eius ineptias aperire, ne videar id mali ad poſteros relegare, ſi præſentibus culpis ignoſcerem. Licebit itaque nobis noſtra pro virili defendere, & ex omni parte tueri, ne ſi hæc ſilẽtio diſsimularem, quis deindè modeſtiam noſtram in conſcientiam duceret. Et primò ne aliqua iniuria, aut fraude hic qui tam improbè nos laceſsiuit, ſecum agi putet, ac etiam vt candidus lector facilius deprehendat, & æquiſsimè diſcernat vtriuſq; cõtrouerſiã, antea eius verba ab oculos ponã, ad quæ ſingulatim mihi reſpondendũ meminero.

AT videte obſecro, quàm grauiter, ac vehementer me primùm adoriatur Luſitanus, non quaſi de herba ſibi ſit certamen, ſed quaſi mecũ de religione contendat, quam homo inconſtans iam pridem turpiſsimè, ac impudentiſsimè deſeruit. Calumnia prima de Meo. „ *Nec enim (inquit) veritas ipſa occul-* „ *tanda eſt hac de cauſa, quia Plinius ſcriptum* „ *reliquerit, ſuo tempore Meum in Italia non* „ *niſi à pauciſsimis medicis ſeri, quem ſequu-* „ *tus poſtea Marcellus Virgilius vir alioqui do-* „ *ctiſsimus, rei tamen herbariæ non admodum*

pe-

„ peritus, dixit, Nunc, quod sciam, nullum I-
„ taliæ Meum est. Ob quæ verba Matthiolus
„ Senensis in Italia quoque Meum non reperiri
„ clamat, immò contra Patres Mesues inter-
„ pretatores acriter agit, qui in Calabria, &
„ Nursiæ montibus Meum nasci affirmant.
„ Quod ita esse crediderim, cum apud Bono-
„ niam quoque nascatur, vt testes sunt Nico-
„ laus Nicoluccius pharmacopola Ferrarien-
„ sis, et Gaspar de Gabrielis nobilis Patauinus
„ harum rerum maximus indagator. Ac-
„ cusandus igitur Matthiolus est potius, cum
„ magis negligens in inquirenda hac herba fue-
„ rit, quàm diligentissimi Patres, qui desudan-
„ tes Nursiæ montes, vt eam indè eradicarent,
ascenderunt. Sed frustra me tanta acerbitate persequitur Lusitanus. Attendat ipse, quanta v- sus sim modestia in huiusce rei assertione. Non enim clamo Meum in Italia non reperiri, sed plura sanè esse scribo, quæ me ancipitem reddiderũt, an Meum, quod nunc pro genuino sumitur, legitimum fuerit. A Lusitano iampridem non didici in Italia quoddam circumferri Meum, cum ante ipsum hoc sciuerim. In hanc tamen inclinari me dixi opinionẽ, illud à genuino ac vero Meo

Calumnia refellitur.

mihi

Mei consideratio.

mihi videri longè dißimile. Hoc etsi simpliciter à me esset dictum, vt meam hac in parte solum exponerem sententiam, nescio tamen cur accusandus magis illi videar, quàm leniter admonendus. At quòd in hanc venerim opinionem, illud in causa fuit, quòd plures huius rei mihi constarent rationes. Etenim est in primis, quòd viderim nostratis Mei radices longè craßiores, vegetioresque quàm genuini expetat historia: quippè longas, & tenues radices Meo reddidit Dioscorides. Est deindè, quòd eædem grauiter potius, quàm suauiter oleant, quum tamen Dioscoridi Meo radices requirantur odoratæ non graueolentes. Est præterea, quòd mansæ parum omninò acrimoniæ resipiant. At quum, Galeno authore, Meum tertio excessu excalfaciat, cur non illud genuinum acriori vi pollere existimauerim, quàm quod nuperrimè in vsum medicum concessit? Est etiam, quòd extent manuscripti Dioscoridis codices, qui Meum non Anethi, sed Anisi folijs, conferant. Quod & idem refert Plinius, quem licet reijciat Amathus, non tamen sine ratione est adductus, vt scriberet non nasci in Italia Meum. Nam cum non nisi à medicis, ijsq; admodum paucis ipsum seratur, magnum & e-

Meũ, quod circũfertur à genuino pluribus dissidet notis.

uidens

uidens est argumentum non ibidem sua sponte progigni. Quorsum velut peregrinum à medicis excolebatur, si vbique in Italia nunc illud excrescere videmus? His itaque palàm est, vt non ab re in censendo Meo mihi plurimùm fuerit ambigendum. Etenim mihi perpetuò decretum volui, non ita facilè de rebus dubijs affirmare, ne id arrogantiæ potius, temeritatique, quàm doctrinæ, & diligentiæ nobis ascriberetur. Verumtamen nolui ob id prætermittere, quin huiusce Mei imaginem appingerem, non tamen, vt hoc tantùm argumento fateri viderer illam genuinum referre Meum, sed vt illud nobis antea non ignoratum (vt opinari videtur Lusitanus) ostenderem. Quam ob causam non modò illos mihi semper detestandos proposui, qui tam facilè de incertis sententiam ferunt, sed & eos longè magis, qui, vbi fatear, hanc vel illam me non vidisse, nec nouisse stirpem, mox clamitant, & erroris me arguunt. Equidem semper optimi viri munus esse credidi, ignota, vel dubia potius silentio inuoluere, & nihil de illis determinare, quàm in posteritatis discrimen, falsa pro veris describere, & dubia pro certis asserere. Quod quandoque fecisse Monachos illos, quos, vulpina quadã

reli-

religione, patres Lusitanus appellat, non ambigimus. Sed sanè mirum videtur, quum nostram, & suam religionem omni flagitio polluerit, dedecore maculauerit, scelere obligauerit, & eam tantùm ob causam è sua exulauerit Lusitania, quòd hic tã acriter pro Monachis illis depugnet, qui Iudæorum omne genus maximè persequuntur. Sed & illud etiam mirandum nobis sese offert, quòd hic me tantoperè laceßiuerit, quòd in eos hæc scripserim, quum tamen ipse pluries Monachos illos aliàs damnet. Id quod etiam cum Plinio fecisse constat. AT IAM HOMINIS videte inconstantem seueritatem, qui & si paulò antè (puto enim me aliter inuadere non potuisse) Plinium ipsum, & alios grauißimos authores explodere, ac damnare non est veritus, me tamen quasi rigidus patruus seuerè increpat, quod à Plinio non nihil in Iridis mentione discesserim, ea ratione adductus, quòd is præter Dioscoridis sententiam, candidam Iridem rufæ prætulerit his verbis. Illyrica quoque duórum generum est. Raphanitis à similitudine, quæ & melior: Rhizotomos subrufa. Nouam hic quandam excogitat Lusitanus artem, qua me adoriri posse putat. Nam quum idem Plinius

Calumnia secunda.

ali-

alibi scripserit Iridis radicem cæteris præstare, quæ rufo fuerit colore, ne vlla in tanto viro obseruari poßit dissensio, eam inuenit defensionem fidus patronus, qua haud scio an defendi se velit ipse Plinius. Atqui Lusitanus priorem clausulam dissoluens ita legit. Illyrica quoque duorum generum est, Raphanitis à similitudine, Reliqua quæ sequuntur in vnum coercet cum relatiuo, Quæ & melior Rhizotomos subrufa. O insignẽ Palæmonem. Non equidem rogabo Amathe, vt dicas, in quo codice tales videris interpunctiones, cum certò sciam in nullo inueniri. At afferatur iam in medium Frobeniana editio, quam tibi patrocinari putas. Afferatur (inquam) vt statim confusus sileas. An non te pudet editionem hanc vocare in iudiciũ, vt illicò palàm fit, quàm grammaticorum omnium iudicio, ET particulam, pro ETIAM ibi sumi? Quæ ista connexio? Quæ etiam melior Rhizotomos subrufa. Nimis sanè multa nobis affers de verbo, cuius sensus cuilibet legenti sole lucidius apparet. Istis grammaticæ confusis legibus nolit (me hercule) defendi Plinius. Malit is communi obliuionis quodam errore (quod & doctißimis & summis viris inter multa quandoque contingit negotia)

Calumniæ confutatio.

tia) lapsus videri, quàm huic grammatico sua subijci opera. Id ne nouum tibi est in Plinio, vt aliquoties sibi non satis constet? Mihi quidem et studiosis lectoribus nequaquam. Etenim de Castore scribens Plinius libro octauo, cap. 30. castores affirmat dentibus sibi testes abscindere, quum venatu vrgentur, ob hoc se peti gnaros, id quod postea lib. 32. cap. 3. apertißimè negauit, & tanquàm fabulosum explosit. De Populo autem agens lib. 16. cap. 23. nullum hanc florem, nullumque fructum edere ait, quorum oblitus lib. 23. cap. 8. eandem Populum dixit, & vuas, & semen gignere; hoc comitialibus, illas ad vnguenta præferens. Quid igitur mirum, quod scelus id erit, si & in Iride, & sibi, & Dioscoridi Plinius repugnasse dicatur? Equidē id flagitium non dico in Plinio summo vtique authore, si in tanto opere, & tam varia lectione aliquando memoriæ fragilitate sit prolapsus, præsertim cùm is potius alienam recitet historiam, quàm propriam. Te potius miror Amathe, qui quod tibi lubet, idem cæteris, quum tamen iusta id ratio suadeat, non licere censeas. Nos veritatem vbique sequimur, eam nulla hominum authoritate, quoad possumus, patimur obfuscari.

Pliniū quādoque non satis sibi cō stare.

Animaduersio in Lusitanum.

Non

Non tanti (mihi crede) est æstimandus in Plinio aliquis memoriæ lapsus, quanti eam, quam de laboribus nostris agis, rapinam æstimandã cẽsemus. Quid enim turpius, impudentius, detestabiliusque, quàm furtiuam frugem ex aliena messe in suum transferre horreum? Quid deinde inhumanius, quàm quem expoliaueris, gladio & conuitijs adoriri? Optimorum ne hæc sunt hominum? Grassatorum, prædonumque potius mihi videntur, quos tu maximè sequutus videris. Quo fit vt mirum non sit, si primùm è Lusitania pulsus, ac deindè è Germania in Italiam reiectus, iam inde etiam profugus aberras, adeò vt solum ferè non inuenias, vbi iam tutus esse possis. Porrò hæc mihi de Lusitano illo dixisse liceat, non vt videar cum homine pugnare, quem non est vt timeam, neque etiam vt odio prosequar aliquo, præsertim cùm nihil sui possideat, vbi possim postea refici, vbi vicerim; sed tantum medicæ materiæ vindicandæ, & honoris nostri sustinendi causa. Potuissem quidem Amathum hunc acriori, vehementiorique sermone reprehendere, primùm quòd tam temerè labores nostros deprædatus sit, deindè quòd falsissimas, friuolasque calumnias in me excogitauerit. Postremò quòd vbi

aliquid suo marte cudit, in grauißimos, frequentesque labatur errores. At qui quum probi, ac candidi hominis non sit munus conuitijs, ac maledictis, sed propria virtute pugnare, ea vtar in dicendo modestia, quam animi nostri synceritas, & eius insolentia exposcere videbũtur. Quòd si quandoque pietate summa adductus, vel calumniarum iniquitate sauciatus, pauca quædam acerbiora fortasse in hunc deprompsero, rogo atque etiam obsecro, ne quis id mihi vitio vertat. Scio quidem in respondendo me magnam non habere expectationem, quòd nemo iam sit, qui eius legerit libros, quin prius nouerit non modò hominis imperitiam, sed etiam temeritatem. A MEO LVSITANVS de Amomo hæc in me

Calumnia tertia de Amomo.

„ confert. At Matthiolus Senensis cum nos
„ vero carere Amomo sciret, vt illum tamen
„ habeamus, in Lusitaniam nos remittit, vbi
„ ex India nunc delatum contendit: mea tamẽ
„ sententia fallitur, cum hucusque Amomum
„ verum incompertum sit. Hæc ille.

Calumniæ dipulsio.

Sed planè falsò, cùm plura me dixisse scribat, quàm rei veritas exposcat. Quandoquidem cùm nunquam meis scriptis affirmarim Amomũ ex India in Lusitaniam conuehi, nec eò quemquam re mise-

miserim, vt ille somniasse videtur, dum meas mentitur lucubrationes, & eas (quæ illius est liberalitas) suis verbis amplificat. Scripsi quidem me à quibusdam non spernendæ fidei medicis accepisse iam primùm ex India in Lusitaniam afferri Amomum, nec sanè plura, quàm hæc. Cæterùm cum eorum sententiam nec probauerim, nec damnauerim, cur hac in re me adeò vellicet, coniicere quidem non possum, nisi quis fortaßè in eius maleuolum animum hæc reiiciat. Quòd autem ille perperàm meam acceperit mentem, id argumento esse potest, quòd in commentariis nostris latino sermone editis, nihil huiusce fabulæ
,, meminerim. AD CALAMVM
,, Odoratum veniamus, vbi ille grauiores, si-
,, cut ipse putat, in me admouet machinas, quas
,, idcircò non magno sanè negotio à nobis amo-
,, liemur, quòd non aliquo consilio, non aliqua
,, prudentia, aut ratione, sed suo more (propè
,, dixerim moria) id in nos moliri contendat.
,, Arguit me, quòd nixus Theophrasti, &
,, Plinii testimonio certò affirmauerim radicē,
,, qua paßim Odorati Calami vice vtuntur Se
,, plasiæ, legitimum, genuinumque esse Aco-
,, rum: quin & quòd scripserim Calamum O-

Calumnia iiij. de Calamo Odorato.

 doratum

,, *doratum harundinem esse, non radicem, qui-*
,, *bus refragatur hic verbis. At mea sententia*
,, *decipitur Matthiolus, cùm licet Theophra-*
,, *stus, & Plinius in Calamo Odorato cala-*
,, *mum, & non radicem laudare videantur, a-*
,, *libi tamen Calami Odorati radicem deside-*
,, *rant, & eam cæteris calami partibus antefe*
,, *runt, vt apud Plinium est legere lib. 24. cap.*
,, *11. in quo cum Calami Odorati iuuamenta*
,, *enumerat, sic inquit. Efficacissima autem in*
,, *omni harundine, quæ proxima radici: effica*
,, *cissima, & genicula. Per quæ verba manife-*
,, *stè percipitur, quòd in omni calamo, siue ha-*
,, *rundine, radix efficacior est pars. Qua de cau*
,, *sa Calami Odorati radix potius, quàm cala-*
,, *mus in opus trahenda est, vt meritò hacte-*
,, *nus pharmacopolæ hac preciosa, & exotica*
,, *radice pro vero, ac genuino Calamo Odorato*
,, *vsi sunt. Quantùm verò ad Dioscoridem at-*
,, *tinet, si quis introspiciens eum accuratius ex-*
,, *penderit, inueniet illum de radice potius loqu*
,, *quàm de calamo, cùm radix geniculata dici-*
,, *tur, calamus verò potius nodis cinctus. Hi*
,, *ne tam stolidè me putat concludi Lusitanus?*

Calumnia *Sed audiat ipse non quàm Matthiolus, qui*

accu-

accuratius priuſquàm ſcripſerit, penſitauit, ſed quàm turpiter ipſe potius decipiatur, quippè qui temerè Plinij, & Dioſcoridis grauiſsimorum authorum abutitur teſtimonijs. In primis enim vt eius argumenta diſſoluam, & tanquàm inania, & irrita monſtrem, non vereor, ne Plinius, aut Theophraſtus Calami Odorati radices adeò deſiderarint, vt nuſquam earum fecerint mentionẽ. Nam quòd Plinius ait, efficaciſsimam in omni harundine eam eſſe partem, quæ radici proxima, quis fuerit Plinianæ lectionis, latinique ſermonis adeò imperitus, vt non videat de harundine non de radicibus intellexiſſe Plinium. Namq; examinaturus quæ nam partes in vniuerſo calamo cæteris præſtent, næ non radices, vt Luſitanus ſua quadam malitia, vel fortaſsè imperitia in me diſtorquet, ſed partes radicibus proximas cæteris præſtare inquit: quod facilè prudens animaduertet lector. Nec enim aliam ob cauſam putat Plinius maiori vi pollere eas calami partes, quæ propè radices habentur, quàm eædem ibi craſsiores, vegetiores, robuſtioresque in omni harundinum genere reperiantur, quàm in cæteris earundem locis; quo fit, vt etiam calami ipſius genicula efficaciora pariter ipſe exiſtimauerit diluitur.

 Pli-

Plinius. Quippè & genicula robustiora sunt, & craßiora. Quam ob causam Calamum illũ prætulit Dioscorides, qui densè fuerit geniculatus. Sed iam ipsum quæso intueamur locum, quem ille quasi violentum quoddam telum in me vibrat. At si vlla in eo sit prudentia, si leuius & consideratius verba Dioscoridis mecum perpenderit, non solum deponet hanc iracundiam, sed fortaßè etiam noscet, quam magno ducatur errore. Nam quòd Calamum, non radices describat Dioscorides, apertè quidem constat, cùm ait. Ca
„ lamus Odoratus in India nascitur, melior est
„ fuluus, densè geniculatus, & qui assulosè
„ frangitur, plena araneorum fistula. Hæc ille. Quæ tamen perperàm Lusitanus intelligit. Quippè calamus in primis harundinem designat, non radicem. Præterea proprium harundinis est pluribus constare geniculis, & assulosè frangi. Deinde fistula, in qua quoddam araneæ telæ simile concluditur, calamo tantum debetur, non radici, quæ solida, dura, lignosa, & vbique occlusa spectatur in omni harundinum genere. Ad hæc fuluus color calamo sanè debetur, non radici. Quippè quòd radix in harundine perpetuò albicet. Ad id autem quod proprium sit radicis (vt

ille contendit) ut ipsa geniculata dicatur , calamus verò potius nodis cinctus , Dioscorides ipse respondet . Quandoquidem is non modò quarundam plantarum radices geniculatas facit, sed etiam caules, & calamos nonnullarum stirpium reddidit geniculatos , ut facilè quis certior fieri poterit, qui eius codicem legerit in Hydropipere, in altera Cyclamino, in Gentiana, in Panace Asclepio, in Ligustico, in Elaphobosco , in Crateogono, in Gramine , in Equiseto, in Cicuta, in Pityusa, in Ebulo, alijsque nonnullis . Sed relinquamus hæc (inquam) quæ legere non vacauit Lusitano, & alios consulamus authores. Plinius tritici culmis genicula quaterna, farris sena, hordei octona tribuit . Hinc libro de senectute Culmo geniculato inquit Cicero . Hæc si animaduertisset Amathus , aut si non tam negligenter & oscitanter Dioscoridis codicem legisset , tam non fuisset insulsus . Illud tamen maximè in hoc homine ridiculum videri debet, quòd quum tam excellentem se haberi velit medicum, reique herbariæ peritissimum , eius sententiæ, quam damnat , nullam soluat rationem , & omnia relinquat intacta argumenta. Porrò ego in illum tam vecors nō ero, ut hominem potius, quàm opinio-

nem parum validam nulla veritatis imagine fultam videar persequi. Solus seuerus hic iudex in nos ex alto tribunali fert sententiam, damnat nostra. Tantum sibi temporis superesse non putat, vt vel aliquid probabilius afferat, vel rationes nostras dissoluat: vt non veritatem, cui à quouis prolatæ semper fui addictissimus, sed solam suam sequi maleuolentiam se monstret. Nos (quod præcipuum sanè nobis est studium) ne calumniatores potius, quàm veritatis putemur indagatores, multa habemus, cur Amathi huiusce nobis displiceat opinio. Primum quòd nusquã visa sit radix inter valdè admodum innumeras, quas ille falsò genuini Calami esse censet, quæ secum vel minimum harundinis trunculum cacumini adnexum deferat: sicuti quamplurimæ visuntur, quæ ab ipso cacumine folia emittunt Iridis, vt quisque facilè certior fieri poterit, qui diligenter hasce radices explorauerit. Constat præterea hasce radices ex Lituaniæ, & Tartariæ finibus, quin etiam ex Ponto, vbi passim ferè proueniunt, ad nos conuehi. Quod maximo cuique argumento esse potest, eos prorsus hallucinari, qui eas ipsas radices Calami Odorati esse cõtendunt, quòd nullus extet author (quod viderim) qui scripserit

Calamus Odoratus cõmunis vsus unde afferatur.

pſerit Odoratum Calamũ alibi prouenire, quàm in Indiæ, & Syria. Quin & illud in noſtram concedere ſententiam Luſitanum fortaßè monebit, quod à Galeno dictum eſt, quippè qui ſcripſerit Calami Odorati partium eſſentiam eſſe in caliditatis, frigiditatiſque coniugatione temperatam, & minimum habere acrimoniæ, cùm tamen guſtantibus palàm ſit, radicẽ hanc non obſcurè eſſe acrem, pariter & amaram, id quod Odorato Calamo minimè tribuit Galenus. Hiſce itaque ſatis iam comprobatum cenſemus ſua in ſententia hic hallucinari Luſitanum: nec pluribus eſt hæc noſtra defendenda cauſa. In ſequentibus tamen & rationibus, & authoritatibus oſtendemus, radices has legitimi eſſe Acori.

NEC MINVS FALLITVR, quæ de Aſpalatho contra nos affert. Eſt verò Aſpa- Calumnia v. de Aſpalatho.
„ lathus (vt Ruellius teſtatur, & recentiores
„ Græci confirmant) lignum, quod à Rhodio-
„ rum inſula affertur, & illud, lignum Aloes,
„ Rhodiorum officinæ appellant, ex quo coro-
„ næ ad fundendas preculas Deo parantur. Nec
„ enim Matthiolus, qui hoc tanquàm falſum
„ euertere contendit, audiendus eſt, quum re ve
„ ra lignum hoc, ex quo coronæ parantur, ex ar

buſcula

,, *buſcula humili crebris ſpinis aculeata ĩ inſulis*
,, *Rhodiorum, & aliỹs Græciæ locis ceditur, nõ*
,, *verò ex oliuæ ſpeciẽ referente arbore. Vidi-*
,, *mus enim nos apud Thomam Lucenſem in-*
,, *ſignem apud Ferrarienſes pharmacopolã hu-*
,, *iuſce ligni fruſtum brachialis craßitudinis, ſo*
,, *lidum, graue, multis interceptum nodis, quod*
,, *à Græcis hominibus ſub nomine Aſpalathi*
,, *acceperat. Erat enim lignum coloris ſubrufi,*
,, *cui ſimile in Hiſpania apud Taraconenſes, et*
,, *Valentinos magna in copia reperitur. Ha-*
ctenus ille. O fœlicem diſcipulum, qui vbique magiſtros habet pharmacopolas, à quibus ſic inſtitutus diſcedit, quaſi ab Apollinis, aut Aeſculapiỹ reuertatur oraculis. Sed venit mihi in mentem, ne quoque iniuriam his faciat, quibus præceptoribus ſe toties vſum iactitat. Verùm ſeu ab ỹs hæc ſit edoctus, ſeu ipſe ingenio hæc excogitauerit (malo enim non à me hæc agitari teſtimonia, quàm ad hæc inueſtiganda tantum fruſtra ſuſcipi laboris) ego profectò Rhodium illud lignum multùm diſtare ab Aſpalatho certò ſcio: quòd primum illud cortice tenus rubens non ſit, ſed potius albicans. Aſpalathus enim Dioſcoridi detracto cortice adeò rubet, vt purpuram penè referat.

Calumnia retunditur.

Rhodiũ Oleaſtrũ non eſſe Aſpalathum.

ferat. Quo argumento credidere quidam Santalum rubrum legitimum esse Aspalathum, quanquàm & illi aberrauerint. Sed & id clarissimè demonstrat, Rhodium lignum nullam cum Aspalatho habere cognationem, quòd scribat Galenus, qui legitimum in Græcia fortassè pluries degustauit, hunc gustu esse acri, & simul adstringenti vi præditum. Id, quod minimè in hoc Rhodio ligno reperitur, quemadmodum nec præualens amaritudo, quam illi reddidit Dioscorides. Quòd autem huiusce ligni planta sit Oleastri species, id maximè fatentur Rhodij, qui eius historiam ex Melita insula ad me scripserũt his

Rhodij Oleastri historia.

„ verbis. Lignum ex quo torno globuli fiunt
„ ad fundendas preces, truncus est arboris lon-
„ gitudine hominis metam non excedentis. Na
„ scitur arido, & saxoso tractu, fronde perpe-
„ tua oleastri æmula, floribus albicantibus, bac
„ cis nigricantibus, paruis, caudice breui con-
„ tracto, brachij instar crasso, à quo rami pro-
„ deunt rari, spinis ferè nullis, aut admodum
„ paucis, albicante cortice. Ligni materies cor
„ tice tenus candicat, medullitus verò nigricat.
Radicibus nititur firmis albicantibus. Quibus pa
làm

làm esse arbitror Rhodium hoc lignum ab Aspalatho admodum esse diuersum: & Lusitanum vnà cum Ruellio in eodem versari errore. Quippè (vt præmisimus) Aspalathus tantùm cortice tenus, non vt ille existimasse videtur, in tota ligni substantia, adeò saturatè rufescit, vt purpureus appareat. Quinetiam cùm Aspalathus in Rhodo proueniens frutex sit surculosus (vt testis est Dioscorides) non arbor procera, rationi consonum non est, vt ad brachialem craßitudinem adolescat. Cæterùm quòd de re incerta nõ modò contendat, sed tam facilè audeat affirmare, detestandum mihi videtur. Quippè nil tam temerarium, tamque indignum sapientis grauitate crediderim, quàm aut falsum sentire, aut quod non satis exploratè perceptum sit, & cognitum, sine vlla dubitatione defendere.

HINC AD HELENIVM venio, in quo quum Lusitanus existimet, me pluribus modis hallucinatum, adeò vt nullis poßim me defendere rationibus, acriori morsu in nos inuehitur his verbis. Confirmat Marcellus Vergilius se sic in antiquißimo Dioscoridis codice legisse. Caulem ex se mittit Helenium, crassum, hirsutum, cubitalem, & aliquandò ma-

Calumnia vj. de Helenio.

„ *maiorem, angulosumque, flores luteos, &*
„ *in ijs semen Verbasco simile, tactu pruritum*
„ *faciens. Vnde facile credere est, vt hæc per-*
„ *uersa, & immutata fuere, ita quoque pars*
„ *hæc ad amaritudinem attinens: quanquàm*
„ *eam quoque à Plinio prætermissam animad-*
„ *uerto. Vnde Matthiolus Senensis hic falsò*
„ *admodum Plinium adducit libro XIX.*
„ *cap. V. qui vltrà quòd in eo capite nullam pe*
„ *nitus de Helenio mentionem faciat, libro ta-*
„ *men XXI. cap. X. vbi Helenij me-*
„ *minit, non de hac loquitur, sed potius de Ae*
„ *gyptia, cui Dioscorides in hoc capite ex men*
„ *te Cratenæ herbarij ramulos Serpylli modo*
„ *humi sparsos tribuit, folia verò Lenti simi-*
„ *lia: cui quoque eo in loco nullam tribuit ama*
„ *ritudinem. Immò in describenda hac herba*
„ *Plinius à Dioscoride variat, cùm Dioscori-*
„ *des folia Lentis, & ramulos Serpylli per ter*
„ *ram sparsos Aegyptiam Inulam habere tra*
„ *dat. Ille verò non Lentis folia, sed Serpylli*
„ *potius possidere dicit. Accedunt ad hæc, quòd*
„ *cap. XXI. eiusdem libri, vbi medica-*
„ *menta Helenij pertractat, dulcem esse asse-*
„ *rit, non amaram: vt liquidò constet Plinium*

de

„ de illa tantùm dulci Aegyptia Inula memo-
„ riam fecisse, non verò de hac à nobis amara
„ tractata. Proindè Matthiolus, si Plinij au-
„ thoritatem in hac parte subticuisset, pruden-
„ tius dubio procul fecisset, ac non ita duplici er-
„ rore hallucinaretur. Primùm cùm credat,
„ Plinium de hac Inula prima mentionem fe-
„ cisse, quum (vt diximus) potius de secunda
„ Aegyptia agat. Secundò cùm dicat Plinium
„ illi amaritudinem tribuere, cùm re vera illi
„ dulcedinem condonet, et non amaritudinem,
„ vt cuique legenti notum erit.

Calumnia retunditur.

HAEC ITAQVE SVNT, quæ in me spicula mittit Lusitanus. Sciat igitur velim, culpam, qua me accusat, non in me, sed in Typographum esse reijciendam, quippè qui imprudenter meam peruerterit sententiam oblitis quibusdam lineis, in quibus Plinij verba adnotaueram, quæ de Helenio primi generis ab eo scribuntur (præter Lusitani opinionem, quòd hunc Plinij locum semidormiens pertransiuerit) libro XVIII. cap. V. & quibusdam alijs lineis priorum loco acceptis ex decimo vigesimi primi libri capite, quæ postea in medium adduxeram de altero Helenij genere, quod in Aegypto prouenit.

uenit. Facilis enim ac lubricus fuit lapsus, quippè quum propè essent duæ illæ Plinianæ authoritates, Typographus, qui è codice nostro manuscripto hæc in suum transferebat typum, oculi imprudentia deceptus primum Plinij locum tanquam dormiens præterijt, & secundum in eius locum reposuit, quod ad alterum spectauerat Helenium. Cuius erroris illud semper omnibus fuerit argumentum (ne fortaßè quis putet me id totum subdolè in Typographum reijcere) quòd non modò in commentarijs nostris Latinis factis pluribus antea annis in lucem editis, id erroris fuerit expurgatum, sed quòd ea quoque Plinij verba per Typographum eò translata libro XIX. cap. V. ibi ascriptis non legantur, sed libro XXI. cap. X. vbi de Aegyptio Helenio is egit. Quin & illud de innocentia nostra maximè testari poterit, quòd illa per Typographum transposita authoritas, nil penitus ad rem nostram faciat, neque concludat, vt priores Italicæ editiones nostræ vnumquemque certiorem reddent. Non enim putet velim Lusitanus quòd adeò sim excors, ut tam indecenter, tamque fatuè Pliniana illa verba, quæ nihil pro sententia nostra concludunt, in prædictorum fulcimentum attulerim.

Quan

Quandoquidem si æquo animo is accuratius perpenderit, quæ Plinius de Helenio verba fecerit libro decimo nono, capite quinto, à me eo loco citatis, nec oscitanter Plinium relegerit, me omni culpa vacare compulsus veritate fatebitur. Ipse enim Plinius ibi sic habet. „Siseris satus „mensibus Februario, Martio, Aprili, Au„gusto, Septembri, Octobri, breuior is est, sed „torosior, amariorque. Inula per se stomacho „inimicissima, eadem dulcibus mista saluber„rima: pluribus modis austeritate iuncta gra„tiam inuenit. Hactenus ille. Hæc itaque sunt à Typographo oblita, quæ ad probanda ea, quæ diximus, afferebamus ex quinto capite decimi noni libri. Cæterùm, vt suam Lusitano detegam negligentiam, vel fortaßè imprudentiam, dicat sanè cur tam aperta fronte negauerit, Plinium libro decimo nono, cap. V. Helenij siue Inulæ, de qua primò scribit Dioscorides, nihil penitus meminisse, cùm tamen ea omnia, ac etiam perplura ibi habeantur, quæ hic his perpaucis lineis in medium attulimus. Quibus etiam videre poterit, qua ratione negauerit reperiri apud Plinium Inulam esse amaram. Hisce igitur de causis imprimùm Lusitanus conijcere poterit,

Lusitani imprudentia.

id

id, quod in me reprehendit, tantùm quidem à veritate distare, vt potius sibi ipsi, quàm mihi iniuriam inferre videatur. At insignem & arrogantem hominis temeritatem audiamus, qui quò magis præceps est in rebus maximè ambiguis, hoc manifestius suam prodit inscitiam. SED IAM *sese offerunt recriminanda, quæ in vnguento Sampsuchino aduersum me scribit, tametsi longè magis ipsum accusent: quòd ea, quæ nullis argumentis probari possunt, falsò probare contendat, & quæ pluribus sanè modis probata sunt, nullis in contrarium allatis rationibus, inani quadam arrogantia, improbare nitatur, sic inquiens. Etsi apud Theophrastum, vel Plinium, nonnullosque alios celebres viros Sampsuchus eadem cum Amaraco, siue Maiorana herba sit, apud Dioscoridem tamen, & Galenum, ac Paulum Aeginetam multùm inter se differunt, cùm Sampsuchus Maiorana herba hodie in fictilibus & vasculis reposita ad fenestras pro delitijs habita sit. Amaracus verò Parthenium est, quæ an Matricaria officinarum sit, tertio dicemus libro. Hanc verò animaduertentes inter vtraque differētiam Galenus, & Paulus,*

Calumnia vij. in vnguento Sampsuchino.

" lus, diuersa capita tanquam de rebus diuersis
" fecerunt, videlicet de Sampsucho, & Ama
" raco, quam prius noscens Dioscorides vigilan
" tißimus, oleum Sampsuchinum ab oleo A-
" maracino, tanquam rem diuersam distinxit.
" Nam Amaracus Galeni, & Pauli procul-
" dubiò apud Dioscoridem Parthenium est, vt
" tertio libro facilè quis comprehendere poterit,
" cùm ibi Parthenium Amaracum esse dicat.
" Qui verò Amaracum Galeni, & Pauli
" Marum Dioscoridis esse opinantur, miro mo
" do cœcutiunt; nam etsi verum sit, quòd Ga-
" lenus, & Paulus in libris de facultatibus me
" dicamentorum simplicium de Maro nullam
" faciant mentionem, non proindè Amaracum
" illorum Dioscoridis Marum ob nominis vici
" nitatem esse dicere debent: & eò magis quia
" Galenus in libris de Antidotis, & Amara-
" ci, & Mari tanquam rerum diuersarum me
" minit. Quare Matthiolus Senensis, si hæc
" animaduertißet, non sic facilè cespitasset, nec
" hæc sic confusa reliquisset. Hactenus ille.

Calumniæ confutatio.

Sed cur hæc Amathe? Tu id mihi turpe ducis homo præceps, quòd in rebus dubijs meam suspen derim sententiam? an velis tu potius, vt præcipi ti

ti quadam arrogantia in istam tuam incurram
æcordiam? nisi iucredibili arderes libidine no-
stros oppugnandi labores, tu tam esses inter hos
scopulos præceps? adeò temerè de his decerneres?
Nos sanè longè aliter sentimus. Etenim malo
cæteris veritatis indagandæ apertam relinquere
viam, quàm noua temeritate eos hinc auertere,
præsertim cùm non desint clarißimi viri, qui
hac Galeni lectione plurimùm hæsitarunt. Siqui-
dem non desunt rationes, quæ ostendant Ama-
racum Galeno & Paulo tam Partheniũ, quàm
Marum posse designare. Quam ob rem nec hãc,
nec illam opinionem probare, vel improbare li-
buit. At aliquid in re difficili & suspecta asse-
rere liceat, quod neutiquam in tanta antiquitate
nouum esse debet; magis in hoc inclinor, vt li-
brariorum negligentia hunc Galeni locum corru
ptum putem, ac hoc errore Mari titulum in A-
maracum esse translatum. In qua re tametsi
authorum certa desint testimonia, non tamen hu
ius rei absunt indicia, quæ Amaracum Galeno,
& Paulo Marum designare præ se ferant. Si-
quidem cùm sit Galeni proprium institutum sim
plicium medicamentorum vires ex Dioscoride
describere, idque præsertim seruare in his, quæ

viribus non vulgaribus præstant, neutiquam crediderim, si Amaracum Galeno Parthenium designasset, quin scripsisset ex Dioscoride id Epithymi modo bilem atram, & pituitam detrahere, suspiriosos & melancholicos iuuare, calculosos expedire, anhelosis liberam spirandi facultatem reddere, quin & eius decocto insidentibus fœminis vteri duritias emollire, & inflammationes arcere; illitu verò ignem sacrum extinguere, collectionesque consumere. Quandoquidem tam raras, vtilesque facultates haudquaquam putarem silentio inuoluisse Galenum, si de Parthenio eo capite egisset. Verùm cùm Maro nil aliud viriũ tribuerit Dioscorides, quàm quòd illitu serpentia vlcera sistat, & quòd in vnguentis addatur, mirum sanè non est, si de Maro tractaturus Galenus libro sexto de simplicium medicamentorum facultatibus, vbi fortaßè deprauata lectione de Amaraco legitur; de eius viribus sobriè admodum tractauerit, paucisque perstrinxerit, nec plura dixerit, quàm quòd sui vi excalfaceret, & siccaret. Id quod etiam egit fortaßè lubens, quòd latius de eo scribere statuisset libro primo de antidotis in Hedichroi compositione. Hæc nobis dicta velim, non affirmandæ

*dæ tantùm huiuſce opinionis cauſa, ſed tuæ refel-
lendæ temeritatis, ac impudentiæ. Quamobrem
eos mihi impugnare non libuit, quorum tu opi-
nionem ſequeris. Nimirum quòd in obſcuris, in-
certisq́ue nuſquam ſoleam in aliquem verba fa-
cere, nec quicquam agerè, cuius nequiuerim cau
ſam probabilem reddere, eoq́ue præſertim quòd
ſciuerim iys eſſe etiam rationes, quibus ſe tueri
poſſint, nempè Serapionis teſtimonium, qui id tā
tùm quod Galenus de Amaraco ſcripſit, Ma-
tricariæ tribuit. Sed hæc etiam poſſet deſtrui au
thoritas. Hæc itaque ſi rectè, ſinceréque per-
pendiſſes, non modò te ipſum nouiſſes, ſed et for-
taſsè puduiſſet ita te iniurià in me conſpiraſſe.
Reliquum nunc eſt, vt iam tibi tua detegam er-
rata, ne alios in poſterum ducas in errores. In-
quis tu Luſitane, apud Dioſcoridem, Galenum
& Paulum Sampſuchum, & Amaracum ad-
modum inter ſe differre. Id, quod eſſe falſum,
& à veritate alienum, illicò probari poteſt ex ip
ſo Dioſcoride, quippè qui libro tertio de Sampſu
cho agens, ſcriptum reliquerit, Sampſuchum à
Siculis, & Cyzicenis, apud quos laudatiſſimum
prouenit, Amaracum vocari. Hoc idem facilè
videtur probare etiam Galenus. Ipſe enim libro*

,, primo de antidotis, Amaraci plurimum in ,, Cyzico nasci scribit, & Amaracinum vn- ,, guentum in Cyzico parari ait libro secundo cap. primo de compositione medicamentorum secundùm locos. Id quod omnibus palàm facit, nil aliud Galeno designare Amaracum, quàm Sãpsuchum. Etenim cùm Cyziceni Sampsuchum Amaracum appellent, quis nam fuerit ille tam amens, excors, obtusique ingenij homo, qui non nouerit Amaracinum vnguentum in Cyzico paratum è Sampsucho fieri? His subscribit etiam Plinius libro XXI. cap. XI. sic inquiens. Amaracum Diocles medicus, & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus, & Syria Sampsuchum. & cap. XXII. eiusdem libri, Sampsuchum (inquit) siue Amaracum in Cypro laudatissimum, & odoratissimum. Fit ex eo oleum, quod Sampsuchinum vocant, siue Amaracinum ad excalfaciendos, emolliendosque neruos, & vuluas. Quibus palàm est, quàm imprudenter hæc asserat Lusitanus. Nec obstat quòd in quibusdam Dioscoridis codicibus legatur Parthenium etiam aliquibus Amaracum vocari. Siquidem hoc non tuetur huius vniuersalem

nega-

negationem. Adde quòd illa verba Dioscoridi spuria à quàm plurimis rei plantariæ studiosis non ab re iudicantur. Nimirum extant Græci codices antiquissimi manuscripti, in quibus non legitur in Parthenij capite particula illa οἱ δὲ ἀμάρακον, quemadmodum nec apud Serapionem, qui Parthenium ex Dioscoride transcribit. His accedit aliud stolidum Lusitani erratum, quod facilè quis intueri poterit, quum asserat is Amaracinum vnguentum odore iucundissimo redolẽs parasse antiquos non è Sampsucho, quod Cyziceni, qui illud olim præstantissimum parabant, Amaracum dicitur, sed ex Parthenio, quod etiam falsò eam esse plantam existimat, quam ob odoris virus Seplasiæ meritò Cotulam fœtidam vocant. Sed quantùm in Amaracino vnguento, quod odoris fragrãtia plurimùm prestasse scribit antiquitas, hæc fœtens planta conueniat, ij certò iudicare poterunt, quibus longè magis, quàm illi res medica cordi fuerit. Et quidem fatetur Galenus libro primo de Antidotis, ac alijs etiam locis in Cyzico, quemadmodum in vniuersa minori Asia, Mari & Amaraci oriri plurimum, parum verò in alijs regionibus, præsertimque in Italia. Id quod Lusitanum hic maximè hallu-

Stolidũ Lusitani erratum.

cinatum palàm facit. Quandoquidem nullo magis herbarum genere vbiquè abũdat Italia, quàm Cotula fœtida dicta. Ea enim vbique ſcatent cãpi, horti, areæ, plateæ, ſemitæ, ac colles, adeò vt nullus in Italia ſit locus, vbi hæc herba non prouenιat. Adde quòd cùm dicat Galenus in Cyzico Amaraci naſci plurimum, vbi Amaracinũ vnguentum omnium odoratiſsimum parabatur, & nobis iam comprobatum ſit Sampſuchum à Cyzicenis Amaraci nomine appellari, ſatis comprobatum eſſe putamus, Luſitanum medicæ materiæ ignarum, & tam Dioſcoridi, quàm Galeno idem eſſe Sampſuchum, quod Amaracum. Demum an Dioſcoridis Parthenium Cotula fœtida ſit ita vulgò vocata (vt Luſitanus certò ſibi perſuadet) is poſtea audiet. DE IASMENO VNGVENTO multùm quoque mecum contendit, & ex iis floribus parari Iaſmenum, quos Itali vulgò appellant Gelſimini, cùm tamen id nullis rationibus comprobet, ſed tantùm ſuis nitatur verbis, non eſt cur multis cũ illo agam. Sat enim mihi eſſe exiſtimo, cùm ſcribat Dioſcorides parari Iaſmenum (id eſt Violaceum vnguentum) è floribus albæ Violæ, nullo pacto fieri poſſe, vt ex aliis paretur floribus, & ex

Calũnia viij de Iaſmeno vnguento.

Depulſio.

ex ijs præsertim, quorum apud Dioscoridem, & antiquos nulla prorsus habetur historia. Quin et superuacaneam hîc omnem verbositatem esse cēseo, eò quòd in commentarijs nostris satis, superq; comprobatum sit, eos proculdubiò decipi, quos Lusitanus sibi imitandos proposuit. Præterea cùm is rationibus argumentisque nostris, nullis prorsus obstet verbis, nec vlla dicendi facultate (si philosophum medicumque vt audio se putat) non vereor, quin facilè scire possit, me ad suas non teneri obiectiones, nisi primùm ad nostra responderit argumenta. Quibus nulla alia de causa illum nihil in contrarium adduxisse putamus, quàm quòd is longè magis defendēdæ pertinaciæ, quàm veritati fuerit addictus.

IN PINO autem vt Theophrastū defendere videatur, sic mecum agit Lusitanus. Calūnia ix. de Pino.

„ Longum profectò, nec minus difficilè esset omnes Pini species percurrere. Illius tamen „ (Theophrasto authore libro tertio de historia „ plantarum cap. X.) duæ sunt species, altera vrbana, altera verò syluestris. Syluestris „ verò in Ideam, & Maritimam partitur. „ Nam idea, id est montana, rectior, celsior, „ materiæque craßior est;; sed maritima folio

orna-

„ *ornatur tenuiori, imbecilliori, & cortice læ-*
„ *uiori ad coria vtili, in qua nux conspicitur ro*
„ *tunda, breuiq́ue dehiscens. In Idea verò tan-*
„ *quam nux syluestrior, oblongior est, viridis,*
„ *minusq́ue hiscens. Hæc ad Theophrasti men*
„ *tem, quæ vera esse nullus hucusque in dubium*
„ *traxit, præter vnum Matthiolum Senensem*
„ *qui omninò hæc suo tantùm iudicio fultus euer*
„ *tere conatur, dicens, se in syluestri maritima*
„ *Pino obseruasse nuces non quidem rotundas,*
„ *sed oblongas, potius solidas, difficulter dehiscen*
„ *tes; in montana verò non oblongas, sed bre-*
„ *ues, & ad aperiendum faciles. At nos re*
„ *uera Theophrastum verum vniuersaliter di-*
„ *xisse obseruauimus, ac Matthiolum aut non*
„ *rectè apprehendisse, aut potius, vt noui ali-*
„ *quid alijs dixisse videretur, in medium hæc*
„ *afferre voluisse. HAEC ILLIVS*

Lusitani figmenta exploduntur.

SVNT VERBA. Cæterùm an vera, vel falsa, syncerè, vel subdolè prolata, candidißimus quisque lector, qui nostros legerit commentarios facilè conijcere poterit. Explodenda enim detestandaq́ue sunt Lusitani figmenta, quæ hic aduersum me habet. Siquidem ego recitata Theophrasti historia, nec eum hallucinatum, nec delu-

sum

sum asserui, sed id tantùm Theophrasto repugnare dixi, quod vtriusque Pinastri strobilus in nostro climate testatur. Quòd autem vera, non ficta, nec fabulosa scripserim (vt ex se ipso fortassè me iudicat Lusitanus) is proculdubiò fateri poterit, qui in agro Tridentino Ideam, in Senensi, ac Pisano maritimam obseruauerit Pinastrũ. Quippè in maritimis hisce locis duo habentur Pinastri genera, quorum alterum strobilos profert spithama longiores, alterum verò breuiores paulò, compactili duritie conclusos, nec per se facilè dehiscentes. In Tridentinis verò montibus quemadmodum, & in Bohemia, quæ Pinu vbicunque syluescit, Pinastri nuces in vniuersum visuntur longè maritimis breuiores, infirmioresque, quæ cùm primùm inaruerint, illicò dehiscunt, & ab arbore decidunt. At siquis ad viuas, virentesque huiusce Pinorum plantas se conferre nequiuerit, nouas Pinorum imagines postremæ commentariorum nostrorum editioni appictas intueri poterit. Quod si syncero animi affectu fecerit, non veremur, quin facilè conijciat, nostram in plantarum historia fidem falsò à Lusitano improbatã: & subindè etiam noscet magnam illius imperitiam, & apertam in nos inuidentiam. Ego quidem

dem nunquam putaui hæc in Theophrastum reij cere, sed nostro climati causam aßignaui. Quamobrem non possum non admirari Lusitanũ, quippè qui non sit veritus tam euidentes in me afferre calumnias. Equidem nunquam negauerim, Pinastros, quæ in Ida monte proueniunt, quin & eas, quæ in Græciæ maritimis crescunt, in nucibus edendis contrario modo forsitan se habere, cæli, soliq́ue illius immutata natura.

Calumnia x. in Hippocampo.

VENIO AD Hippocampum, cuius historiam à nemine descriptam hactenus reperi. Quo fit, vt difficilè admodum sit absque vlla dubitatione affirmare, quod nobis sit piscium genus, quod Hippocampũ appellauerit antiquitas. Nec displiceret Lusitani opinio, quam longè antea audieram à Luca Ghino medico clarißimo, quòd Græcis rectè idem sonet Hippocampus, quod Latinis flexuosus equus, si quo probari poßit, esset ad manus. Verumtamen cùm nulla extet Hippocampi historia, cur eius opinionem accipiam, sanè non habeo: quin nec etiam cur refellam. Plinius libro XXXVI. cap. V. dum Praxitelis admiranda percurrit marmora, videri scribit in maxima dignatione Gn. Domitij delubro in circo Flaminio Neptunum, Thetim, at-

Lusitani opinio nec refellitur, nec probatur.

que Achillem, Nereidasque supra delphinos, & hippocampos. Quæ quanquàm demonstrant Hippocampos equorum effigiem præ se ferre, non tamen hac Plinij authoritate quis vnquam rectè affirmare poterit, Hippocampos, quorum ille meminit, esse pisciculos Equi vel Dracunculi formam habentes, quos quidam veros esse Hippocampos non ambigunt. Quandoquidem Plinij verba luce clarius demonstrant Hippocampos paruos non esse pisces, sed ingentes fortaßè beluas, corporis mole Delphinis minimè inferiores. Nisi hæc potius fabulosa censeamus, quàm vera. Nos autem cùm iamdiu non ignorauerimus non deesse rei medicæ studiosos, qui Equiculos illos, vel marinos Dracunculos veros esse Hippocampos putarent, non abs re esse duximus horum Equiculorum imagines commentarijs nostris adiungere, non ea tantùm causa, vt horum placitis subscriberem, sed vt vnumquemque, præsertimque Zoilos admonerem, me hæc prius non ignorasse. Verùm non ob id absurda vocari expedit (vt Lusitanus putat) quæ de Hippocampo antea scripsimus, doctißimos Dioscoridis interpretes, et Græci sermonis peritißimos secuti, quorum non desunt, qui asserant in Locustarum genere haberi

Hip-

Hippocampum. Quibus ſubſcribere videtur Plinius libro XXXII. cap. XI. At cùm inter Locuſtas nulla ſpectetur, quæ magis flexuoſo dorſo erucas, quas Græci κάμπας vocant referat, quàm ea, quæ ibi pariter picta ſpectari poteſt, nefas ſanè fuerit tam petulanti ore affirmare, noſtram, & aliorum opinionem, tanquam abſurdam eſſe ſpernendam, cùm tamen rationibus, & authoritatibus comprobatam vnuſquiſque facilè cernat.

Calumnia xj. de ſatiuo Cucumere.

MVLTA etiam contra nos de ſatiuo Cucumere effūdit Luſitanus procacius magis, quàm verè, ſic inquiens. Cucumer non vbique ſatiuus reperitur, qua de cauſa multi non ſine ingenti errore Citrulum, quem Peponem eſſe certò ſcimus Cucumerem appellant, vulgarium forſitan voce ſeducti, qui in Italia ferè vniuerſa & Flandria, ac Germania Citrulū Cucumerem vocant; ſed, vt dixi, non ſine magno, ne dicam pudendo errore; inter quos nouiſſimus extat Matthiolus Senenſis in ſuo Dioſcoride Hetruſca lingua confecto. Eſt igitur Græcorum Cucumer, ſiue Cucumis dictus ſic (vt Varroni placet) quia facilè curuatur baculi craßitudine, colore viridi, longitudine

„ tudine cubitali, & maiori, præsertim si in flo
„ re existens in fistulam mittatur. Tunc enim
„ (vt tradit Plinius libro XIX. cap. V.)
„ mira longitudine, & ad fistulæ complemen-
„ tum crescit, & hac de causa Columella An-
„ guinum Cucumerem eum appellat, quia ob-
„ longus, crassus, atque instar anguis flexuosus
„ sit. Nascitur enim in simili planta, qua Cu-
„ cumis syluestris oritur. Raro in Lusitania Cu
„ cumer videtur, secus autem in altera parte
„ Hispaniæ præcipue apud Salmaticenses, vbi
„ in magna cernitur copia hirsutus, colore om-
„ nino viridi, longitudine cubitali, & curua.
„ At Pepo is est, quem Officinæ ob colorẽ Ci-
„ tri in maturitate acquisitum, Citrulum ap-
„ pellant. Græci vero illum πέπανον, id est ma
„ turum Graia voce dixere. Quam vocem
„ Hispani vel hodie seruantes nulla mutata li-
„ tera, aut syllaba illum quoque Pepanum vo-
„ cant: & eius supremam partem concisam
„ fronti æstus hora, in qua illum plerunque co-
„ medimus, tanquam refrigerantem admoue-
„ mus. Quod olim quoque a Græcis fieri Diosco
„ rides innuere videtur. Vescimur enim Pepo-
„ ne hispani, dum viret, nam postquam matu-

ruit,

" ruit, et colorem luteum Citri maturi contra-
" xit, tanquam cibo inutilem reijcimus. Si quid
" tamen illius comedendum ſit, eius ſuprema,
" & cartilaginea pars tantùm pro victu, reie-
" cta eius medulari parte, accipienda eſt, vt a-
" pud inferiores Germanos plerunque fit, qui
" Peponibus ijs non niſi maturis contra Hiſpa
" norum conſuetudinem in victu vtuntur: quo-
" rum medullarem, & interiorem partem in
" qua ſemen continetur, tanquam improbam
" & malam reijciunt, ſuprema & cartilagi-
" nea illa, crebris verrucis ornata parte conten
" ti. Qui mos apud Græcos quoque fuit, vt ex
" Galeno deprehenditur libro ſecundo de Ali-
" mentorum facultatibus, vbi inquit. Huc ac-
" cedit quòd in Peponibus homines à carne in-
" tima, in quo ſemen habetur, abſtinent. Sed
" hæc ignorans Matthiolus, nil in hoc capite
" facit, quàm vellicare alios. Sed audias A-
mathe. Solus ne inter tot eruditiſſimos viros,
quibus eadem placuit opinio, à te reprehendor?
Solum inter innumeros alios Matthiolum inſe-
ctaris? Quapropter? non alia opinor cauſa, niſi
vt tuam malitioſam inuidentiam in eius tantùm
videaris monumenta effudiſſe, ex quibus tu opi-

Amathus ſuas enarrationes in Dioſ. ex Matthiolo tranſcripſit.

ma

ma spolia congeßisti. Egregiam certè hominis in furando prudentiam, vt tacitè ijs secum gaudeat, quæ publicè criminari putetur. Iccircò, homo vaferrime, tot hæc contra me construuntur hic verba? Sed audiat ipse Lusitanus quàm hic toto aberrauerit cælo. Etenim sententiæ nostræ haudquaquam obstare, sed plurimum astipulari censemus, quòd dixerit Varro Cucumim à curuore esse dictum. Quippè quòd Cucumeres, qui paßim in Italia proueniunt, & quos falsò Lusitanus Pepones esse contendit, plerunque incurui spectantur, vt æstate tota videre quis potest in clarißimarum vrbium plateis, vbi innumeri venduntur. Porrò si hæc ignorat Lusitanus, non medicos consulat, sed olitores. Nam ij ostensis incuruorum cucuminum millenarijs, facilè crassam hanc caliginem ab ipsius oculis detergent. Prætereà vulgarem Cucumim, quo paßim vtimur, verum & genuinum esse manifestò comprobat Plinius libro XIX. cap. V. his verbis.

Calumnia refellitur.

„ Particulatim Cucumis floret, sibi ipsi super-
„ florescens, candida lanugine obductus, ma-
„ gisque cùm crescit. Hæc ille; quibus palàm est Cucumeres nostri vsus legitimos esse. Quippè si Lusitanus (vt prædiximus) olitores adibit, et

ad eorum hortos sæpè se contulerit, vniuersos videbit cucumeres, illos scilicet, qui nuper emerserunt, & iam primùm ad iuglandium quantitatem intumuerunt, sibi ipsis in cacumine superflorescere, & alba quadam contegi lanugine. Ad hæc sententiam nostram, ac quamplurimorum clarißimorum scriptorum à Lusitani falsò improbatam illud sanè luce clarius ostendit, quòd satiuus, ac vulgaris Cucumis fructu tantùm ab erratico differat. Vtrique enim eadem sunt folia, ijdem flores, eædem viticulæ, & eadem in uniuersum denique facies, ut libro quarto testatur Dioscorides, & libro VII. cap. VI. de historia plantarum posteritatis memoriæ prodidit Theophrastus. Tanta enim inter hasce plãtas intercedit similitudo cognatioque, vt si simul serantur, vel alter alteri conferatur, nulla ferè differentia dignoscantur. Nec propterea negauerim, quòd cucumis ille, qui sua longitudine serpentis speciem refert, & quem Hetruria falsò Melonem vocat, inter Cucuminum genera non fuerit recipiendus, cùm & ipse olitorum mangonio, è vulgaribus nostris in eam formam fuerit redactus: id quod Hippocrati primùm, dein Plinio, & Palladio referunt acceptum, quippè qui scripserint flo-

„ *re in fistula, vel harũdine demisso, Cucumim* Cucurbitæ, & cucumeres olitorũ mangonio varias induunt formas.
„ *indè mira lõgitudine crescere, & omni alia,*
„ *qua cogũtur, forma: id quod ẽt de Cucurbitis*
„ *tradidit Columella. Hinc itaque suam traxit originem illud Cucuminum genus, quod ita prælongum se diffundit, & anguium modo contorquetur. Quippè sato subindè semine, quod exemptum sit ex hisce prælongis mangonio illo paratis, in posterum per sese eadem forma proueniunt, vt & nos experimento comprobatũ scimus, non solùm in Cucumeribus, sed etiam in Cucurbitis, præsertimque in ijs, quas Indicas vocant. Id quod etiam Plinius affirmat loco prius citato. Nam cùm maximè compertum haberet in Campania oriri Cucumeres mali Cotonei effigie (ij autem vt Lusitani fert opinio prælongi nõ erant) & huiusce formæ causam reddere vellet,*
„ *Fortè (inquit) primò natũ ita audio vnũ, mox*
„ *semine ex illo genus factum. His itaq; palàm fit (vt Lusitani illius verbis vtar) in quàm magno, ac pudendo is versetur errore. Quippè si (vt idem falsò contendit Lusitanus) vniuersum Cucuminum genus sponte sua ita prælonga proueniret, stolidum sanè esset id arte vel mangonio moliri. Sed Cucumeres sui natura non esse*

adeò in longitudinem protensos manifestò demonstrat Plinius, quippè qui scribat Cucumeres in Italia, esse quàm minimos, in prouincijs quàm maximos. Nam si sponte sua ea essent forma (vt Lusitanus somniasse videtur) scripsisset quidem nasci Cucumeres in Italia quàm breuissimos, in prouincijs quàm longissimos. Adde quod etiam experimento constat (vt ego mihi testis esse possum) quòd Cucumeres sic Italis vocati in suppositam aquam descendere nitantur appensi; & contrà refugiant, & vnci modo recuruentur, vbi vas oleo plenum supponatur apertum. Id quod proprium esse Cucumeris affirmant præclarissimi rei rusticæ, plantariæque scriptores. Præter id si gustum consulas nulla penitus saporis, vel odoris differentia inter prælongos Cucumeres illos, & vulgares nostros cognosci potest. Adhæc

Cucumerũ tria genera.

cùm tria Theophrasto, & Plinio sint Cucumerum genera Laconicum, Scytalum, Beoticumq́;, hoc maximè etiam Lusitano aduersatur, quòd vnum tantùm Cucumerum genus statuerit. Ad id autem, quod Columellæ testimonio asserit Lusitanus satiuum Cucumim Anguinum vocari, quòd forma anguium referat speciem, nil aliud nobis respõdendum sese offert, præterquàm quod

falsò

falsò id Columellæ acceptum referat. Constat enim Anguinum Cucumim nil aliud fuisse Latinis, quàm Cucumim syluestrem, quemadmodū syluestre Allium Dioscoridi Anguinum vocatur, non quòd forma referat angues, sed quòd in syluestribus nascatur locis, vbi facilè stabulantur angues. Cæterùm quòd Anguinus Cucumis syluestris sit, non satiuus, testatur in primis Lucius Apuleius suo de simplicium medicamentorum libro, capite proprio de syluestri Cucumere; quin & quidam Dioscoridis codices, vt Hermolaus & Marcellus legunt, quibus etiam subscribit Plinius libro XX. cap. II. Sed cur hoc nitar tantorum virorum testimonijs comprobare, cùm Lusitanus ipse capite de Agresti Cucumere sui ipsius oblitus id apertè fateatur, & suo se iugulauerit gladio? Sed quòd falsò Columellæ testimonio fuerit is vsus, præter id quod nusquam ab ipso hoc scriptum esse scimus, testem habeo Hermolaum virum sanè præclarißimum, qui in suo Corolario Lusitanum mendacio redarguit his verbis. Cucumeres in fistula apud Hippocratem demisso flore mirà longitudine quasi anguina specie proueniunt, quanquam Anguinus cucumis idem videtur esse, qui Syluestris,

Anguinus Cucumis quis.

Lusitanus sui ipsius laqueo captus.

Lusitanus mendax.

„ *ſtris, multò infra magnitudinem ſatiui, Erra*
„ *ticus & Angueus Columellæ appellatus à ſa*
„ *tiuo penitus differens.* Hactenus Hermolaus. At ſi ita: demus huic bono viro à ſua forma longiores illos cucumeres ab aliquibus Anguinos vocari. At non intelligit quàm non cohærentia, quàm in ſe ipſum repugnantia dicat? nũquid non videt homo miſer, quòd non aliam ob cauſam hæ differentiæ plantis addi ſolent, quàm quòd à reliquis earundem generis diſtinguantur? Non ne ſtatim ob hoc ſequitur eſſe etiam alia cucumerum genera? Reſipiat miſer, & ſua iam recognoſcat errata. Reſipiat, inquam, cum ſignis omni luce clarioribus vincatur à teſtibus, et propria confeßione vrgeatur. Comprobat etiam cucumerem noſtratem non eſſe Peponem, cum in primis ſapor, tum deindè facultas. Sapor quidem, quòd cùm ſcribat Symeon Sethi Græcus author Pepones ſapore eſſe dulces, nulla ſanè ratione fieri poteſt, vt cucumeres noſtri vſus fuerint pepones, quippè qui eò magis amareſcunt, quò maturiores euadunt, vt Theophraſtus ſcribit libro VI. cap. XIIII. de Plantarum cauſis. Prætereà ſi Peponum facultas expendatur, conſtabit ſanè ex Galeni ſententia, quòd

deuo-

deuorati biliosos excitant morbos, quin & vomitiones, & id quidem (vt Symeon ille asserit) sua dulcedine efficiunt, præsertim cùm in biliosum inciderint ventriculum. Ad hæc confricata Peponum caro (vt Galenus ait) vitia cutis in facie, nempè alphos, lentigines, ephelidasque abstergit dulci, quo imbuitur, succo. Id quod ex nostratis cucumeris affrictu nunquàm consequeris. Nec obstat quòd Hispani cucumerem nostrum (vt Lusitanus inquit) Pepanum vocẽt. Quippè cùm Itali à Latinis originem ducant, omninò credendum videtur Latinas rerum nomẽclaturas rectius asseruaße eos, quàm cæteras nationes. Demum fabulosum esse scimus, & Lusitani figmentum, quòd Flandri vulgares Cucumeres edant, cum penitus consenuerint. Sunt enim domi nostræ Flandri, qui nobis seruiunt, & qui Flandriam, & Germaniam ferè totam peragrarunt, id penitus detestantes. Nec obstat scripsisse Galenum à Peponum carne intima, quæ semen continet, abstinere homines, quum id fiat potius in Peponibus nostris, quàm in Cucumeribus, quorũ seminibus vnà cum carne vescimur. His itaque poterit Lusitanus fortaßè noscere quàm in censenda Cucumeris histo-

Lusitani figmẽtũ explosum.

ria fuerit hallucinatus, & subindè palinodiam meditari. Nam si secus fecerit, quum scribat Plinius Cucumeres in Italia quàm minimos, in prouincijs verò quàm maximos prouenire, cũque Lusitanorum regio, qua se oriundum facit, ad vltimas Europæ oras habeatur, & ob id cæteris fortaßè magis ab Italia distet, verendum sanè est, ne rei medicæ studiosi, qui hæc perlegent, Cucumerem Lusitano maiorem nusquam se vidisse affirment. Sed nimis fortaßè prolixè Cucumeris causam egi. Equidem hæc nimia esse fateor in re minimè obscura. Veruntamen vt huius calumniæ & maledicta aliquando cessent, omnis eius est obtundenda verbosa importunitas; ne si fortè breuior sim, iure sibi cedi putet, minusque sibi à nobis satisfactum clamitet, &, qua est inani arrogãtia, nõ silẽtio, vel dißimulatione vanè se victorẽ glorietur. IAM DE CARPESIO *pauca ei respondeo, de quo agẽs Lusitanus capite de Pipere, postquã ibi de Caryophyllis egit, nostrũ ibi ordinẽ, et doctrinã quẽadmodũ in cæteris sequutus, ita aduersus nos scribẽs cõminiscitur.*

Calumnia xij. de Carpesio.

„ Caryophyllis Carpesiũ proximũ ẽ, quod „ Cubeba Officinis dicitur, vt lib. I. meminimus, „ et Actuarius cõfirmat. Nõ.n. Carpesiũ Zedoa

primo

„ ria, siue Zurũbet Arabũ ẽ, vt Matthiolus au
„ gurat, quũ potius, vt dicimus, Carpesiũ Cube-
„ ba sit. Hæc falsò Lusitanus. FALSO, inquã,
quòd nobis nusquã scriptũ sit Zedoariã, siue Zurũ
bet esse Carpesium. Quis ergò non miretur hominis impudentiam, infidelitatem, mendacemq; locutionem? Quis non detestetur huiuscemodi hominum genus, qui tam euidentibus calumnijs, ac imposturis candidißimos quosque lacerant? Huic adhibenda fides? huic credendum? huic assentiendum? Nequaquam. In confesso enim est omnibus hominis huiusce scripta sui ipsius esse figmenta, mendacia, vanitates, adeò vt iam omnibus stomachum commouerint. Sed quantùm hallucinetur miser, dum sibi persuadet Zedoariam, & Zurumbetum Mauritanis nihil inter se differre, postea audiet, cum innumeros illius errores promulgauero.

Lusitanus impudẽtia & mẽdacio notatur.

SEQVITVR, vt quid de Artemisia
„ dicas, videamus. Artemisia duplex est, al-
„ tera latifolia hortensis, odore acuto, sapore ve
„ rò amaro; altera verò Matricaria dicta te-
„ nuifolia, à Græcis Leptophyllos appellata.
„ Nec enim in eam imus sententiam, quòd Ma
„ tricaria hæc Parthenium sit, vt Matthiolus

Calumnia xiij. in Artemisia.

contra

" contra omnes grauißimos medicos contendit, quum re vera tenuifolia Artemisia vulgaris Matricaria est. Nam Parthenium, Brusaculum, Herba fœtida Chamomillæ similis est, vt suo dicemus loco. Hæc illius ad vnguem sunt verba. Inania tamen, nihilque ponderis referentia. Quum enim Lusitanus argumentis, rationibus, & authorum testimoniis, quibus satis, superque nobis comprobatum est, Matricariam vulgò vocatam, alteram non esse Artemisiam, nihil responderit, nec subindè vllis indiciis, ac rationibus contra sententiam nostrã scripserit, sed sua tantùm falsa opinione ductus, non est sanè cur cum illo pluribus agam: sed illum in se ipsum latrantem relinquam. Verùm vt huiusce hominis imperitiam pluribus detegam, & procacitatem compescam, libebit sanè nobis nonnulla in contrarium afferre. Scribit itaque Lusitanus Artemisiam duorum esse generum, alteram latifoliam, hortensemque, alteram Matricariam tenuifoliam dictam, quibus illicò deprehenditur, quàm oscitanter Dioscoridem legerit. Qui etsi scripserit alterum Artemisiæ genus folio esse tenui, non tamen ob id eam propriè appellauit λεπτόφυλλον, quum ea propriè λεπτόφυλλον dica-

Amathũ in se ipsum latrare.

Calumnia diluitur.

dicatur, quam quidam Dioscoridi adulterinam putant, cuius capitis titulus sic habet. περὶ Ἀρτεμισίας λεπτοφύλλου. Adhæc non reperio vsquam scripsisse Dioscoridem, quin nec etiam Plinium, primi generis Artemisiam hortensem esse plantam, sed quòd in maritimis spontè, & per se proueniat, vt ille, vt sibi aliquid arroget, fatetur. Adhæc duo sunt argumenta, quibus refragari nemo potest, quæ maximè obstant Matricariam non esse secundi generis Artemisiam. Alterum quòd hæc flore sit paruo, tenui, in vniuersum candido: id quod sanè in Matricaria non visitur, quum flos illi insit Artemisiæ maioris decuplo maior, firmus, non tenuis, non in vniuersum candidus, sed vmbilicotenus aureus, candidis foliolis circumseptus, vt in Anthemide. Alterum, quòd planta sit ad manus pumila, ac tenuior, quæ adeò maiorem Artemisiam æmulatur, adeoq́ue illi congener est (vt fatetur etiam Brasauolus) vt ambigendum non sit, quin ipsa sit altera Artemisia. Adde quòd cum Matricaria folijs, caule, floribus, sapore, odoreq́ue plurimùm à prima Artemisia differat, non est sanè censendum, quin eius differentias, ac notas silentio inuoluisset Dioscorides; sed cùm inter primum,

Matricariã nullam esse Artemisię speciem apertè probatur.

&

& alterum Artemisiæ genus nulla intercedat differentia, præterquàm magnitudinis, crassitudinisque, vt ipsemet apertissimè fatetur Dioscorides, non fuit illi opus, alterius Artemisiæ notas pluribus explicare. Demum & illud vnicuique contra Lusitani sententiam verum potest esse argumentum, quòd antiquorum nullus scriptum reliquerit, Artemisiam alteram nec etiam primã esse amaram, quemadmodum reperitur vulgaris Matricaria, quæ amaro admodùm gustu sentitur, adeò vt parum ab Absinthio differat. Quod etiam argumentum præbet, in caliditate, & siccitate hanc longè magis excedere, quàm ipsa Galeni testimonio excedat Artemisia. Hæc itaque si quis rectè perpenderit, nobis quidem minimè verendum fuerit, quin Lusitani inscitiam, & iudicij vanitatem facilè deprehenderit. Quòd autẽ Matricaria non sit Parthenium, & quòd ea plãta Parthenium sit, quam vulgari appellatione Cotulam fœtidam dicunt, nos penitus detestamur, quippe si Cotula fœtida Dioscoridi Parthenium esset, quum hæc omni ex parte Anthemidem adeò referat, vt tantùm ferè odoris diuersitate altera ab altera dignoscatur, quis nam dubitauerit, quin Dioscorides Parthenio Anthemi-

Cotula fœtida nõ ẽ Parthenium.

dis

dis folia reddidisset, non Coriandri? Coriandri folia Cotula fœtida profectò nō habet, sed Anthemidis, Matricaria verò contrà. At si forte obiecerit Lusitanus cùm ad vsque Coriandrum adoleuerit, & suum iam ediderit semen, quæ in summitatibus sunt folia, adeò parua tenuiaque spectari, vt Anthemidis folia quadātenus referant; quumque dicat Dioscorides, Parthenium folijs esse Coriandri tenuibus, is ad minora tantùm folia respexit, non ad maiora. Vide quàm hoc ego argumentum propulsabo facile. Siquidem cùm neque Oribasius ex Dioscoride à quo verbum ex verbo transcribit, neque Serapio, qui eandē seruat regulam, legat particulam illam λεπτὰ, arbitrandum sanè est, particulam λεπτὰ Dioscoridi impertinenter accessisse scriptorum incuria, vel potius temeritate, præsertim cùm plantarū comparationes rectius, exactiusque fieri debeāt, cùm plantæ ipse adolescunt, vel constant: quoniā hoc tempore foliorum, ac caulium notæ apertissimè conspici possunt: non autem cùm primum oriuntur, vel cùm consenuerint, quo tempore genuina foliorum forma videri non potest. Quin & illud contra Lusitanū maximè pugnat, quòd cùm Cotula fœtida longè acrior sit, quàm ama-

ra,

ra, adeò vt ea sedem abstergentibus ardorem nō obscurum inferat, ob idq́ue vulgò Ferrariensibus (vt Brasauolus inquit) dicatur Brusciaculo: Parthenium esse non potest. Quandoquidē Dioscoridi Parthenium nulla saporis acredine commendatur, sed tantùm amaritudine, quæ in Matricaria manifestò percipitur sine acredinis tantillo. Postremò cùm sexcenties iam expertum sit Matricariam ea omnia præstare, quæ Parthenio ascribuntur, palam sanè est, maximè deludi eos, qui contra sententiam nostram friuolis quibusdam argumentis, ac captiunculis machinantur. Sed vtinā tam facilè vera inueniri possent, quàm falsa conuinci. CAETERVM quum anteà scripserim in meis commentarijs italico sermone primùm in lucem editis Symphytū Petræum à me hactenus non visum, quasi me negligentiæ inertiæq́ue accusare velit Lusitanus, hæc suo more aduersum me scribit. Ex herbis,

Calumnia xiiii. de Symphyto Petræo.

„ quas Ioannes Falconerius Anglus secum af-
„ ferebat, Symphytum Petræum erat, quod
„ Consolidam nonnulli appellant, quæ (vt te-
„ statur Ruellius) familiaris Gallis admodum
„ est, & eā sua lingua Buglā vocāt. In Italia
„ quoque nasci cum Paulo Castiliono medico af-
firma

„ firmamus, quanquàm Matthiolus eam nun
„ quã se vidisse tradat.

HIS LVSITANVS Non tantùm in me inuehitur, vt putaram, nostræ accusandæ gratia negligentiæ, sed etiam suæ extollendæ gloriæ, quippè qui se nobis rei medicæ peritiorem ostendere ambierit. Verùm si (vt solertes decet scriptores) Italica eadem commentaria secundò edita anno à CHRISTO Nato M. D. L. perlegisset, comperisset quidem Symphytum Petræum me per memet adinuenisse. Id quod is nũquã per sese, vel per alios fortaßè fecisset, ni Falconerius ille (si tamen vera refert) id illi ostendisset. Non enim vna die vniuersa seges in horreum congregari potest. Quo fit, vt accusari iure non poßim, vbi quandoque fassus fuerim, me hãc vel illam non nouisse stirpem. Præstabat quidem tunc mihi Symphytum Petræum nunquam me vidisse fateri, quàm mentiri, vt doctior, diligentiorque viderer: quo nihil detestabilius, execrabiliusque dici potest. Cõfutatio.

AD SPARGANIVM veniamus, in quo ita me taxat. Sparganium, siue Calumnia xv. de Sparganio.
„ Xiphidion Officinarum Spatula fœtida est,
„ cùm inter se maximè cõueniant. Vndè Mat-

thio-

„ thiolum Senenſem hic errare certum eſt, qui
„ Sparganium non eſſe Spatulam fœtidam con
„ tendit, & eò magis, quia in Spatula fœtida pi
„ lulas non comperiri, in quibus ſemen clauda-
„ tur, dicat: quod falſiſsimum eſſe, qui Spatulæ
„ fœtidæ mediocrem habent notitiam, norunt.
„ Proinde Sparganium Spatulam fœtidam eſ-
„ ſe certum eſt. Hactenus ille. Demiror ſa
nè tam perfrictam hominis frontem, qui quaſi o-
mnium rerum naturam, plãtarum omnium in-
timam notitiam perdidicerit, ac imbiberit, adeò
audacter hos graues mihi imponit errores, confe-
ſtim me errare accuſat. Cognoſcitis, vt opinor,
hominis eruditionem, & vitæ conſuetudinem.
Porrò non modò omnibus rei herbariæ ſtudioſis
(vnum tantùm Ruellium excipio) ſed & cæte-
ris omnibus, quibus aliqua ſit ſtirpium cognitio, in
confeſſo eſt nil aliud eſſe Spatulam fœtidam vul
gò appellatam, quàm Xyridem. Xyris enim
præter id, quòd omnibus notis, Spatulam fœtidã
referat, foliorum odore facilè indicat nomencla-
tionis occaſionem, quippè quoniam ſi digitis con-
fricentur, fœtidum admodum odorem fundunt,
vndè illi nomen, adeò vt Tireſia, vel Talpa cæ-
cior ſit, qui non viderit, Spatulam fœtidam voca
tam

Calumnia cõtunditur.

Spatula fœtida eſt Xyris, nõ Sparganium.

tam omnibus sanè notis Xyridem referre. Hanc à nemine descriptam reperio, præterquàm à Mattheo Syluatico Pandectarum authore, qui eam Iridi similem reddidit. Id quod Lusitani petulantiam palàm facit. Siquidem nulla extat planta, quæ magis Iridem referat, quàm Xyris, adeò vt scripserit Oribasius appellari aliquibus Syluestrem Iridem, à quo quantùm distet Sparganium, eos iudices velim, qui in materia medica indaganda plus operis, ac laboris, quàm Lusitanus impenderunt. NEC PLVRIBVS verbis ea refellam, quæ de Siderite obijcis, in quam magis, ac magis tuam detegis rei plantariæ inscitiam, cum ita memoras. Conspici-

Calumnia xvj. de Siderite.

» tur Cideritis hæc in nonnullis vallibus folio a-
» spero Saluiæ magnitudine tanquàm Marru-
» bij albicante, & per circuitū tanquàm Quer
» cus dentato, quod fricatum ex se odorē, qua-
» lem ex Cydonijs optimè maturis oriri vide-
» mus, emittit, quem Dioscorides subintelligit,
» cùm dicit gustu non iniucundo, cum adstri-
» ctione aliqua. Hanc verò Fuchsius in suo her
» bario nouisse videtur, quanquàm Matthiolus
» oppositum contendat. Sed re vera Matthio-
» lus eam nunquam vidit, quia si eam cogno-

„ uisset, illius odorem suauissimum nunquam „ prætermisisset. Hæc eius sunt verba: sed quàm omni succo inania, ipse videat. Quòd enim de Siderite prima, quam se in doctissimi viri Fuchsij herbario narrat inuenisse, suas proferat commentitias nugas, hic facilè demonstrat, quòd eius folia non modò nō spectentur Quercus instar sinuata, sed nec per ambitum vlla parte laciniata, tametsi Lusitanus, vt potius suam tueretur opinionem, quàm veritatem, id non sit veritus affirmare. Ipsa enim Fuchsij pictura de Lusitani fide maximè testatur. In primis enim flores ostendit spicatos in caulium summitatibus erumpentes, non autem in ipsis caulibus orbiculatæ vertebræ instar, vt in Marrubio, per interstitia dispositos. Præterea folia nulla ex parte correspondent, nec pomorum Cydoniorum odor, quem solus Lusitanus illi tribuit. Dioscorides enim Cydoniorum odore, nec quouis alio Sideritem hanc commendauit, sed gustu non iniucundo; multa enim habentur, quæ odore maximè placeant, & sapore displiceant. Sed mihi satis verendum est, an Lusitanus Cydoniorum odorem huic plantæ tribuerit, vt vera fateretur, an fortassè suæ sustinendæ opinionis causa. Quippè

Sui ipsi⁹ nugis confūditur Lusitanus.

pè Fuchsius huiusce odoris non meminit, nec nobis periculum facientibus percipi potuit. Non enim hanc stirpem ignoramus, vt sua potius temeritate, quàm scientia existimat Lusitanus. Sed non fortassè à scopo aberraret, qui diceret Lusitanum Fuchsij Sideritem nusquam vidisse, nisi appictam, quod falsò scribat, Sideritem hanc in vallibus nasci, vbi plerunque solum vliginosum esse solet, Fuchsius verò perindè, ac Dioscorides in asperis, petrosis, ac incultis locis.

MINVS acerbè aliquantò patior, cùm de Trago nostram studet emendare opinionem, vbi Lusitanus ita suam exorditur calumniam. Non
» prætermittendus quoque est Ruellius, qui pro
» culdubiò in dignoscenda herba ista multùm
» hallucinatus est, qui Tragum Iunci speciem
» esse crediderit, cui quoque Matthiolus Senen
» sis subscribit nulla fultus ratione, cùm è dire-
» ctò Tragum herba sit, ex qua vitrum con-
» ficitur. Atqui inter omnia, quæ hactenus nobis obiecta sunt à Lusitano, & satis dilucidè, vt arbitror, refutata, nihil iustius, nihil æquius fateor, vnquam in nobis est calumniatus, quàm quæ de Trago hic re[illegible]tat, hoc modò si cauere potuisset, dum nimis se sollicitum exhibet circa

Calumnia xvij. de Trago.

 exi-

exiguam in nobis labeculam, non ipſe pluribus ſe maculis contaminaret. Equidem fateor, olim in Tragi hiſtoria ancipitem me habuiſſe opinionẽ, quanquàm inclinaret quandoque animus ad credendum, nil aliud Tragum eſſe, quàm quoddam humilis Iunci genus in maritimis proueniens, cui ſemen acinoſum in cacumine naſcitur rubrum, adſtringenti ſapore. Eram enim fretus hoc argumento, quòd ſcilicet ſcripſiſſet Dioſcorides, naſci Tragum ſine folijs, puſillis circùm ramos acinis, rufis, multis, magnitudine Tritici, acuto cacumine, quæ omnia potius ad iuncos ſpectare, quàm ad aliam quamuis plantam videbantur. Opininis inditia ſubindè augebat, quòd ſequenti ſtatim capite idem Dioſcorides de Iuncis vulgaribus egerit. Verùm quod & ſummis, & præclariſsimis contingit ingenijs, ut temporis proceſſu plura quoque inuenerint, & diligentius examinauerint, id mihi accidiſſe fateor. Re nanque in poſterum exactius agitata, ac perpẽſa, melioribus adinuentis, minimè puduit priorem deponere opinionem. Etenim cùm animaduerterem apud Theophraſtum, & Plinium, quorum etiam iudicium in noſtris Latinis commentarijs ſecuti ſumus, Tragum vtriſque Scorpionem appellatum,

quemadmodum & Dioſcoridi aculeatam in vniuerſum eſſe plantam, priorem, quæ in animo verſabatur, opinionem diutius ſequi non libuit. De hac enim planta ſcribens Theophraſtus lib. VI. cap. I. de Plantarum hiſtoria. *Aculeatarum, inquit, alia ex toto aculei ſunt, vt Corruda & Scorpius. Hæc enim nullum, præter aculeum, folium gerunt.* Id quod poſtea repetijt tertio eiuſdem libri capite his uerbis. *Inter ea verò diſtincta genera plurimum quæ aculeato folio conſtant, nimirum dixerim, quod ex toto ſpinoſum inſpiciatur, exiguo eſt numero, quemadmodum diximus, & difficile quicquam fermè inuenies, præter Corrudam, & Scorpium, quæ poſt Aequinoctium Autumni floreſcunt. Scorpius enim florem in carne extuberante ſub extremo aculei profert, initio candidum, poſtea leuiter accedentẽ ad purpuram, & ſingulari radice, eademq́ue breui adhæret.* Hæc ille. cui ſubſcribit Plinius libro XXI. cap. XV. ſic inquiens. *Spinoſarum multæ ſpecies. In totum ſpina eſt Aſparagus, Scorpio. Nullum enim folium habet.* Quibus palàm eſt Tragum, quẽ Dioſcorides etiam Scorpionem vocat, nullis

,, prouenire folijs, sed scatere tantùm aculeis. Id ,, quod etiam videtur fateri Dioscorides, quòd ,, dixerit, Tragum, quem alij Scorpion vocãt, ,, sine folijs oriri, acutis tãtùm circa ramos ad- ,, natis granis. Quamobrem libenter hac in re postea meam correxi sententiam, quam Lusitano displicuisse summoperè gauderem, si quid hac mea dubitatione melius, ac certius aliquid deprõpsisset, sed quod vsu venire nimiæ temeritati plerunque solet, dum nimis in me excandescens maius aliquid asseuerare nititur, longè turpißimè labitur, quòd eam uelit plantam legitimũ esse Tragum, quæ Mauritanis Kali, & alkali appellatur, nobis verò Hetruscis Soda, cuiusque imaginem vltimæ huic editioni addidimus libro secundo inter Atriplices ad viuum expressam. Quandoquidem planta hæc, ex qua alumen conficiunt, quo vitrarij vtuntur, Catinum appellatum, quin &. sal, quod à planta Alkali vocant, folijs non vacat, quum admodum sit foliosa, nec vllis penitus riget aculeis. Ipsa enim cum primùm emergit, folijs prosilit minori Sedo æmulis, quæ tractu temporis dodrantali ferè lõgitudine augentur, geniculatimque protrahuntur. Cum verò iam adoleuerint, prodeunt è geniculis folia pinguia, crassaque,

Kali, & AlaliAr abũ.

Kali histor.

saque, incurua, ex lata origine in acutum desinentia. Vbi verò ad summum constiterint, in caulium cacuminibus longè minora, exilioraque spectantur rufo colore, à quorum exortu paruæ, rotundæque prodeunt pilulæ, in quibus minutum semen concluditur, vt videre est extra Tergesti mœnia, ijs præsertim locis, quibus salinarũ areæ circundantur. Quæ Tragi notis prorsus repugnant. Adde quòd Kali sapore sit admodum salso, Tragus verò non salso, sed adstringente. Quæ omnia citra controuersiam attestantur, quòd legitimum Tragum nunquam viderit, nec nouerit Lusitanus. Qui tam excors, obliuiosusque deprehenditur, vt eandem herbam legitimum Tragum esse affirmet, quam prius asseruit esse Anthyllidem, vt postea disseram. Cæterùm eam constat plantam genuinum esse Tragum, quam nos suo loco appinximus. Quippè ea sola, Corruda excepta, tota spinosa visitur, nullis circundatur folijs, & in maritimis tantùm nascitur, fruticosa, humilis, humi accumbens, innumeris triangulis, quadrangulisue, tritici magnitudine vbique scatens, in quorum medio (vt Theophrastus inquit) post Autumni Aequinoctium flos emicat albus, qui paruo temporis tractu purpureus

Lusitani inconstantia

Tragum genuinum.

euadit, adstringenti sapore, perinde ac tota planta, adeò vt nihil repugnet, quin hæc genuinum Tragum dici queat. Hanc inueni ego primus in Tergestino solo in Hadriatici littore, vbi frequentissima, copiosaque oritur. Nec immeritò Scorpium eam appellauere antiqui, quippe quòd auelli non poßit, nisi ictis ab ea manibus, vt ego mihi testis esse possum. Tantùm igitur abest, vt celari velim mea, sicubi sunt errata, vt ea etiam ipse non verear emendare, gaudeoque hæc à cæteris aperiri, modò ista semper adhibeatur moderatio, vt potius veritas exquiri videatur, quàm improbæ calumniæ, quæ in optima quæque inuehuntur, instrui sentiantur. Etenim id longè honestius arbitramur, vbi quis se lapsum nouerit (quũ proprium sit hominum labi) se hallucinatum aliquando agnoscere, quàm, quod extremæ est pertinaciæ, ac vecordiæ, quod semel arripueris mordicus adeò tenere, vt illinc auelli non consentias. Ac sanè in iis commentariis, quæ anteà Italico euulgaui sermone, nonnulla postmodum deprehendi, quæ minus quàm decreueram à nobis enucleatè, exacteque eßent scripta. Quorum & eo ipso tempore non eram nescius. Verebar quidẽ sæpe ne tanti operis festinatio inter tot alia, quibus

Author Tragum primus inuenit.

bus in dies distinebar, iudicij fortè extremam maturitatem in aliquibus peruerteret. Quod sanè peccatum leue (vt credo) & in paucissimis repertum, quamuis reliquorum vtilitate, tum facilè compensari, tum rectè obscurari posse censerem, sciebam tamen prauos, ac maleuolos homines minimè defuturos, qui etiam rectissimè à nobis dicta lacerare, & caninis dentibus arrodere non cessarent; & qui citius reliquorum omnium fructu se expoliari mallent, quàm vt leuissimum alicui condonarent erratum. Sed quid? Tot amicorum erant interpellationes, qui hoc opus à me quotidie flagitarent, & propè suo iure postularent, ne hoc meorum studiorum partu eos diutius defraudarem, & suspensos tenerem; vt improborum, inuidorumq; iniquis morsibus me intempestiuis obijci maluerim, quàm horum resistere voluntati. Emisi tandem opus non tam maturum, quàm amicorum precibus, & obsecrationibus efflagitatum. Quorum desiderijs satisfactum à nobis plurimùm gaudeo. Si qua verò erant nimis accelerata, ea sanè longè accuratius in Latinis nostris commentarijs agitata sunt, & discussa. Id quod tunc me maximè solabatur. Quæ si ante me ita deprehendisset Lusitanus,

nus,

nus, vt nullam in me ostentasset acerbitatē, nullas in optimè munita, firmataque suas ingeßisset calumnias, & non sua infidelitate in alienas possessiones irrumperet, gratias ei profectò agerem, quòd suo studio, & synceritate hisce nos subleuasset laboribus. Iam verò optima quæque fœdißimè laceßit, conuellit, diripit, & in quibus aliquam veniam mereri poterat eius calumnia, hæc maiori offuscat falsitate. DIXI paulò ante in Trago, quàm sua reprehensione turpiter aberrauerit, nunc quoque in Amarantho nihilò cautius, & peritius se gerit. Scio in Italica editione Aetium de Amaranthi viribus differentem me citasse in vulgari Amarantho, quum Aetio nil sit aliud Amaranthum, quàm Dioscoridi Helichrysum. Nec tamen à Lusitano admonitus facilè, & non inuitus quædam reuocare, & omnia prorsus trutinare decreueram in Latinis postea commentarijs: quod & iampridem est factum. At ne Lusitanus vanè cōtra nos exultet, ac nulli incogitantiæ indulgendum vociferetur, videat ipse quàm falsò sibi persuadeat vulgaris vsus Amaranthum eße Chrysocomem. Nam si (vt audio) Græci sermonis peritum se ipsum facit, maximo illi vitio adscribendum fuerit, quòd Græ-

Lusitani obiectio in Amarantho.

Turpis ac ridendus Lusitani error.

corum

corum verborum vires tam negligenter expenderit. χρυσὸς enim Græcis, aurum Latinis designat, κόμη verò coma. Adeò vt id sit Græcis χρυσοκόμη, quod Latinis aurea coma. quo manifestè deprehenditur Lusitani inscitia. Quandoquidem cùm vulgari Amarantho spicatus flos insit, non aureus, sed in purpura ardens, quo pacto fieri poßit vt rectè is χρυσοκόμη Græcis rectè dicatur, ij dijudicent, qui Græci sermonis peritiores habentur interpretes, quique hæc diligentius explorauerunt. Quòd autem Chrysocome flore sit aureo, vt ipsa fert nomenclatio, testis est Plinius libro XXI. cap. VIII. vbi sic inquit.
„ Chrysocome, siue Chrysitis non habet Lati-
„ nam appellationem, palmi altitudine est, co-
„ mantibus fulgore auri corymbis. Quamobrē non solùm constabit, quàm lubricè lapsus sit Lusitanus, sed quàm falsò, ac iniquè accusauerit Ruellium, & Fuchsium. Quippè cùm Chrysocome, & Amaranthum longè inter se differāt, vt clarißimi illi viri rectè norunt, non ab re illis dictum est, Amarantho purpureo vim esse adstringentem, siquidem mansa coma, folia, ac etiam radix adstringentem facultatem non obscuram præ se ferunt. HIS ACCEDVNT,

Ruellius & Fuchsius à Lusitani calumnia vindicantur.

quæ

Calumnia xviii. de minori Sedo.

quæ in minori Sedo Lusitanus enumerat ita exordiens. At minus Sedum (vt ego opi-
„ *nor) faba crassa, siue faba inuersa herba di-*
„ *cta est, natura frigida, non autem Vermicu-*
„ *laris, vt Matthiolus, & alij putant, quia Ver*
„ *micularis herba sapore acris est, natura verò*
„ *calida, quæ duo minimè Sedo minori conue-*
„ *niunt, cùm, vt dixi, Sedũ minus natura frigi-*
„ *dum, vt Maius est. Cæterùm & planta ip-*
„ *sa descriptioni in toto respondet, vt iure con-*
„ *cludendum sit, vt Faba inuersa, siue crassa*
„ *dicta minus hoc Semperuiuum sit. Hæc il-*

Lusitanus reprehenditur.

lius sunt deliramenta. Sed sanè vereor, ne hæc tam crassa, tamque frigida herba cerebrum ei totum perfrigerarit, inuerterit, infatuaueritque, ac Amathum nostrum penitus amentem fece-
„ *rit. Inquit Dioscorides, Semperuiuum minus*
„ *in petris parietinis, & macerijs, nec non scro*
„ *bibus opacis nascitur, cauliculis ab vna radice*
„ *multis, tenuibus, crebrò foliatis, exilibus folijs,*
„ *rotundis, pinguibus, mucronatis, caule à me-*
„ *dio emicante, palmum alto, vmbellã, herbi-*
„ *dosque flores, & tenues gerente. Dioscoridi*
„ *subscribit Plinius libro XXV. cap. XIII.*
„ *his verbis. Minus Semperuiuum in muris,*

pa-

„ parietiniſque naſcitur, & tegulis fruticoſum „ à radice, & ſurſumque ad cacumen, folijs an „ guſtis, mucronatis, ſuccoſis, palmo alto caule, „ radix inutilis, quibus maximè omni ex parte „ refragantur omnes fabariæ illius notæ. Quandoquidem Fabæ inuerſæ vocatæ cauliculi non inſunt tenues, ſed craßi, ac pingues, bicubitales, & quandoque maiores, nec folia quidem exilia, rotundaque, ſed magna, lata, ac prælonga, flores in vmbella non herbidi, ſed plerunque melini, vel in purpuram candicantes. Radice quoque non eſt inutili, nec ſuperuacua, ſed bulboſa, pluribus adnatis tuberculis Aſphodeli ferè modo. Colore cinereo, cortice læui, & ſucco plena ad multa expetita. Quæ in vniuerſum notæ, ſi cum minoris Sedi hiſtoria comparentur, clarißimè demōſtrabunt tantum ab illo differre Fabariam, quantum à luſcinia coruus. Non enim aliam ob cauſam Semperuiuum tam maius, quàm minus id ſibi nominis aſciuit, quàm quòd perpetuò anno toto vireſcat, ac viuat. Id quod teſtatur Theophraſtus libro VII. cap. XIIII. de hiſtoria Plantarum, quin & Plinius loco nuper citato. Idem præterea affirmat plantæ ipſius nomenclatio Græca, Ἀείζωον enim Græcis ſempiternum deſignat

Calumniæ refellitur, & Amathū hallucinatū eſſe oſtēditur.

gnat

ſignat. Sed hoc naturæ donum Fabariæ minimè largitum videtur, quum autumno pereat tota, et in vniuerſum areſcat, nec indè celerius repullulet, quàm Vere medio. Quòd autem Vermicularis dicta, quæ Semperuiuum minus nulla reclamante nota repræſentat, ſapore ſit acris, deteſtantur vniuerſi materiæ medicæ ſtudioſi, cùm nullo alio ſit ſapore, quàm acido. Sed cùm fortaſſè Luſitanus ſyncero careat guſtu, perinde ac iudicio, mirandum ſanè non eſt, ſi inter acidum, et acrem nullam fecerit differentiam.

Calumnia xix. de Cirſio.

DE CIRSIO hæc habet. Adeò Cirſion
„ noſtræ vulgatæ Bugloſſæ reſpondet, vt om-
„ ninò fatendum ſit eandem eſſe herbam, cu-
„ ius ſententiæ Ruellius quoque patrocinatur,
„ & meritò; quia videmus Bugloſſam aliquan-
„ do triquetrum habere caulem ſpinoſum, ex
„ cuius floribus neſcio quid, vt animaduertenti
„ notum euadet, euaneſcit, nam in cæteris ita
„ inter ſe reſpondēt, vt ſpectanti nulla dubitan
„ di maneat occaſio. Proinde Matthiolum in
„ hac re minus benè dixiſſe crediderim, cum
„ Cirſium alteram herbam à Bugloſſo eſſe con
„ tendat. Sic Luſitanus ille. Cæterùm cùm

Calumnia diluitur.

vulgari Bugloſſo caulis ſit rotundus, non triangulus,

gulus, vt fortaßè per somnium vidit Lusitanus, nec foliola ab imo cernantur, quæ vllam rosæ speciem præ se ferant, sed spithama longiora, quin & quòd caulis cacumen orbiculatum non sit, nec ibi capitula purpurea, quæ in pappos euanescant, videantur, vulgaris vsus Buglossum Cirsium esse non potest, cui caulem reddidit Dioscorides perpetuò triquetrum non aliquando tantùm, & angulos ipsos solum aculeatos voluit, & per interualla molles, quibus profectò notis vulgare Buglossum prorsus destituitur. Caule enim est, vt diximus, tereti, qui vbique tenuißimis aculeis rigeat. Adhæc Cirsio capitula requiruntur purpurea, vt etiam præter Dioscoridem fatetur Plinius libro XXVII. cap. VIII. quæ in lanuginem dehiscant. At cùm vulgare Buglossum nulla vnquam capitula proferat, quæ tandem lanuginem vllam contrahant, sed flores tantùm purpureos, nullam præ se ferentes capituli formam, nec vnquam lanuginem contrahentem, non video, cur ita stolidè crediderim vulgare Buglossum legitimum esse Cirsium, in quo censendo decepti sunt Ruellius, & eum sequutus Lusitanus, qui cùm scripserit è vulgaris Bugloßi floribus nescio quid euanescere, suam ipsius vanita-

nita-

nitatem declarat. Cirsij (vt opinamur) genuini imaginem quis videre poterit in commentarijs nostris, quæ uiuum legitimumque referat. Buglossum enim quod passim concessit in vsum, vel Echij species est, vel potius fortassis ipsa Lycopsis, vt aliàs latius explicabimus.

Calumnia xx. de Elleboro.

RELIQVVM est, vt ad ea respondeam, quibus me falsò in Elleboro accusat Lusitanus his verbis. Ex iunioribus quoque „ Matthiolus Senensis nigrum Elleborum albo „ periculosiorem facit, quia ita experientia de- „ prehendit, quum tamen hodie boni practici „ nigro correpto tanquam Diagredio vtantur.

Exploditur Lusitani calumnia.

His in nos ille. Sed an iure, vel iniuria, eos iudices velim, qui accuratius, quàm ille ea perlegerunt, quæ in commentarijs nostris de vtriusque Ellebori viribus scripsimus, quibusque in animo semper est non mentiri. Siquidem ij, vbi nusquam à me scriptum repererint, nigrum Veratrum albo esse validius, perniciosiusque (vt Lusitanus somniasse videtur) minimè mihi verendum est, quin illum temeritate, ac mendacio accusaturi sint. Scripsi quidem, scriptis commendasse Plinium libro XXV. cap. V. Nigrum boues, equos, suesque necare, cùm tamen Albo

nullo

nullo incommodo depascantur. Quo fit, vt iniuriā in me reiecerit Lusitanus, quæ non nostræ, sed Plinianæ sunt lectionis. At quum is ad nostros perdendos labores inuidentia, ac liuore se totum accinxerit, eò cœcitatis, insolentiæque processit, vt etiam aliorum errata in nos remiserit, vtpote, qui mentiri nunquam erubuerit; non alia opinor causa, quàm quòd voluerit monimentum sceleris, atque audaciæ suæ esse in conspectu oĩum. Hactenus Amathe tuis ineptissimis calumnijs satis, superque puto à nobis esse responsum, atque ita clarè, tantaque luce eas me diluisse nunc arbitror, vt si vlla in te fuerit ratio, si qua probitas, si quod etiam scientiæ vestigium, facilè seu in me, seu in alios istam sis posthac depositurus temeritatem. Est quidem, vt discas, quid docti sentiāt, priusquàm tam arroganter, tam temerè in eorū labores insolescas. Quinetiam quo pacto eorum sudoribus potius candidè & gratanter fruaris, quàm vt eos imperitè lacessas, & tuis calumnijs obruas. Etenim non iccircò has vigilias libentissimo animo suscepimus, vt tu eas obscures tua inuidentia, ac etiam imperitia. Etenim si nostras has lucubrationes tibi vsui esse nolis, cur talem clandestinum furem te exhibes, vt solùm tua fur

Lusitani inuidentia detegitur.

Animaduersio in Amathi deliramenta insciamque.

ta commendata alijs esse velis; cætera verò, quæ tua libido sibi non vendicarit, ea malitiosa studeas opprimere inuidentia? Patefaciam in alijs tuum infidelem in meis scrinijs animum. Nunc satis mihi est, si tuas contuderim calumnias; quibus si tuo quoque iudicio à me est satisfactum, vehementer tua causa gaudeo; sin is maneas, ac perseueres, qualem te esse prædicant, certè non omnium iudicium, candor, ac æquabilitas ex vna tua indocta, & præcipiti pendebit maleuolentia. Narrat vetusta gentilitas eos, qui se intulissent magnæ Deæ sacrificijs, confestim excœcari, quam quidem cœcitatem illi non tam ad oculos, quàm ad mentem referebant. At ego Amathe non te ideo cœcum dico ductus hac gentilium superstitione, quòd Cibeles alicuius te inserueris sacris, sed ea tantum ratione, ac sententia (vt tu ipse iampridem in te experiris) quòd à Deo immortali perfidissimè desciscas. Etenim cum (vt audio) nunc nostræ religionis te ipsum facias, nunc Iudaicis legibus, superstitionibusque te totum addicas, & ita non solùm in homines, sed in ipsum Deum Optimum Maximum insolescas, minimè id est mirum, si à te ipso quoque deficias, & omni statu mentis dimouearis. Vt non

Lusitanus Semiiudæ[9]. Hispani tales Maranos vocãt, quos maximè detestantur.

mo

modò in te nulla vigeat pietas, nulla religio, verùm & in ipsa medica facultate, quam immeritò profiteris, plurimùm cœcutias. Hinc ego fieri arbitror, vt non solùm tibi, & cæteris omnibus molestißimum, ac infestißimum te exhibeas: & tumultuosißimis mentis furijs impulsus modò huc modò illuc agiteris: quin etiam vt tu, qui tamdiu tua impietate in diuina cœcutis veritate, nunc nec alios, nec te ipsum in ipsa medica facultate intelligas. Quare nulla mouebor admiratione, si tuam obstinatam detrectes exuere vesaniam. Non id iam animo mecum proponebam, non iccircò tuam reprimere sum conatus insanabilem (vt timeo) libidinem, vt te tuæ aliquando in tanta veritatis luce pœniteat insaniæ, sed id magis elaboraui, ne tyrones, & huiusce medicæ materiæ studiosos tuæ fortè impedirent calumniæ. Nihil tuam Amathe moror Censuram. Iudicabunt syncerius docti, ac præclari homines, vtrùm tu iustius me inuaseris, an ego maiori vi te in me temerè irruentem declinauerim, penitusq́; profligauerũ. Quapropter aut cessa Amathe post hac calumniari, aut tam quæso non sis futilis, & inanis, vt quum reliquorum labores & scripta explodas, tu nihil melius afferas; aut, quod ulti-

Cur Amathus tanta laboret cœcitate.

Cur Author hanc confecerit Apologiam.

mum est, caue, ne apud eruditos, & æquißimos lectores, ac iudices, qui nunquam deerunt, tua inuidia, & calumnia nostrum augeant, & amplificent honorem.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI In Amathi Lusitani Enarrationes Censura.

AM MINVS vereri debeo, ne quis potius gloriæ captandæ cupiditate me putet adductum, vt homini impudenti & rerum omniũ imperito, suos patefaciam errores, quàm ad id vera, rectáque duci ratione. Quòd si liberius in hominem petulãtem adeò importunè lacessitus inueherer, quis probus non id mihi iure concedat? In Amathum, inquam, qui suis iniquissimis calumnijs, non modò honestissimos labores nostros opprimere nititur, sed &, quantùm in ipso est, sua imperitia, & impudentissima confidentia rem medicam obscurare conatur vniuersam. Nec sanè aliud sibi quis de eo persuadere potest, qui aliorum scripta à quàm plurimis comprobata, satísque communita, sua temeritate incessit, & violare molitur. Hoc si impunè, & tacitè sit improbis permittendum,

Præfatio in Censuras.

vt suo tantùm iudicio audacter reprehendant, ac contaminet omnia, quò nam omnium præstantißimarum facultatum cultus deueniet? Quis posthac istorum se obiectet ingratitudini? Verùm vt & ipsum, si qua adhuc in eo viget ratio, pœniteat istius calumniandi insanißimæ licentiæ, et non solùm ex alijs, verùm ex se ipso suam cognoscat omnium rerum inscitiam; infringenda est hæc nimis arrogans, & effrenis audacia. Non arbitrabar quemquam tam perfrictæ frontis esse posse, qui ibi tam seuera in alios censoria vtatur virga, vbi ipse tot vbique scateat erratis. Molestum, friuolumque penè credidissem grauioribus impeditus negotijs, vt cum huiusce hominis disceptarem ineptijs, nisi ipsum in me tam petulanter insultare à pluribus audiuissem. Nunc autem eadem molestia, qua istius impetum, & vanam incursionem à me prohibui, ne quis istius seueri censoris impellatur iudicio, vt statim approbet, quæ ab isto viderit proferri: Audiat bonus, & egregius vir, quantò tutius fortaßè fuerat honestè tacere, quàm eo pacto contra cæteros insanè oblatrare. Atqui hac in re ea neutiquam vtar vanitate, qua ille contra

tra nos; & ne hominem potius persequi, quàm veritatis studiosi videamur, nihil nobis erit negotij cum Amatho. Etenim eius errata sic in lucē producam, vt si vel ipse met aliquid habeat, quo ijs, quæ à nobis afferuntur, contradicere valeat, doctorum iudicio longè libentius acquiescam, quàm vt aliqua pertinacia reliquorum studia retardē. Idem qui hoc promitto, hoc quod est æquißimū, si non ab Amatho, quem rediturum vix ad mētem spero, saltem ab erudito lectore id peto, ac postulo, ne qua mora, ne quod impedimentum rerū, & medicinæ fiat candidatis, vt tum demum de vtroque nostrum suam ferat sententiam, vbi nostras rationes diligenter expenderit, ac pensitarit. Amathus non nisi quadam præcipiti dementia nostros inuasit labores, conuulsit, distraxit, nullam huiusce facti afferens rationem, nisi quod suæ authoritati, hoc est stultißimè libidini, tantùm putauerit vbique concessum. Ego sanè, quæ in isto reprehendo, nisi apertißimis, & ipsa luce clarioribus argumentis inductus videar, cupio me eiusdem argui temeritatis, stultitiæ, ignorantiæ, quam de se prodidit ille. Atque sicut candidus lector, qui hæc in manus sumpserit, facilè discernet, ita fore arbitror, vt minimè eum pœni

teat eius lectionis, vbi non tantùm istius teterrimos lapsus, sed & non sine nostro labore, rerum plurimarum cernet explanatas naturas. Ideoq́ue hæc, quo maiori cum facilitate, & emolumento distinctius ab omnibus legerentur, in certa hæc digeßimus capita, ac iam tandem alijs innumeris silentio inuolutis, ad ea, quæ sunt præcipua, in quibus ille turpißimè offendit, veniamus.

ACORVM.

De Acoro Censura j.

DE ACORO suum ipsius, quod olim tenuit, reprehendit iudicium, sed quantò præstiterat à priori non discedere sententia, ipse videat, qui vegetiorem Galangam nihil ab Acoro discrepare putat, cuius error multis patet rationibus, & indicijs. Nimirum quòd neutrum Galangæ genus folia profert Iridis (vt qui viderunt testantur) sed Cyperi, quo fit (Lusitano etiam ita testante) vt non desint, qui Galangam ipsam Cyperum Babylonicum vocent. Tum quòd vegetioris Galangæ radix cum Iride nihil habeat cognationis, nec illius faciem vlla ex parte referat; adde quòd radix hæc rufescat potius, quàm subalbicet. Prætereà Galanga nusquam reperta est,

Galãgæ Cyperi folia.

est, quæ gustu fuerit subamaro, vt de Acoro fate tur Galenus, sed tantùm acri. Quocircà non immeritò Serapioni, qui inter Arabas in enarranda simplicium medicamẽtorum historia primas tenet, aliud est Galanga, aliud verò Acorum. Ob eandem quoque causam inter Græcos Actuarius, & Nicolaus Myrepsicus in paranda Aurea Alexandri antidoto, & Acorum & Galãgam imponunt, tanquam medicamenta inter se diuersa. Quibus luce clarius quis intueri poterit, Galangam, & Acorum pluribus sanè notis differre. Acoro enim folia non debentur Cyperi, sed Iridis, quin & radices Iridi proximæ, geniculis interceptæ, subalbicantes, non subrufescentes, & (vt Plinius inquit, cui & Lusitanus subscribit) ruptu faciles, non vt in Galanga, vtraque fractu contumaces, quibus perspicuum, satisq́ue comprobatum censemus, neutrum Galangæ genus esse Acorum. Nec profectò intellexerim vnquam (vt aliàs meminimus) quo pacto, quáue metamorphosi factum sit, vt Galanga illa, quæ ab alia ncn genere, nec viribus, sed tantùm magnitudine differt; quum primùm ad nos è Syria, vel Memphi aduecta est, in Acorum se commutauerit: nisi quis fortaßè dixerit, euenisse

hoc

hoc magicis præſtigijs, quò ſuam tueretur opinionem. Ac cùm ad noſtra penitus obmuteſcat argumenta, quibus in hac re ſumus vſi, illud ſanè ſuſpicari libet, hæc potius retractaſſe Luſitanũ, vt Braſauolum à nobis reprehenſum (illi enim vbique plurimùm videtur addictus) ſui immemor defenderet, quàm vt veritatem, quam prius fatebatur, ſuſtineret. At Fuchſius vir profectò clariſsimus, & qui potius philoſophum ſe exiſtimat, quàm vt pertinax ſit author, etſi iam pridem in Braſauoli conceſſerit ſententiam, viſis fortaſsè Commentarijs noſtris, ac pariter argumentis, quibus eorum deteſtamur opiniones, qui exiſtimant, maiorem Galangam eſſe Acorum, honeſta quadam dicendi ſerie, qua ſuam tuetur exiſtimationem, poſtremo quem edidit, de compoſitione medicamentorum libro, à priori opinione non parùm videtur abeſſe. Quod fortaſsè feciſſet etiam Braſauolus, niſi immatura morte fuiſſet præuentus.

Luſitanus Braſauolo addictus.

Fuchſi⁹ laudatur.

Acorũ quid

Porrò Acorum non mea tantùm ſed plurimorum ſententia, qui in re medica multùm præſtiterunt, ea ſanè erit radix, quam perperam Calamum Aromaticum appellant. Ipſa enim ſi primùm recto oculorum intuitu expendatur, ac deinde ſyncero ruminetur guſtu, nulli dubium

bium esse opinamur, quin adeò singulas Acori notas sit repræsentatura, vt is meritò stupidus appellari debeat, qui aliter senserit. Quo fit, vt ridendum videatur Lusitani argumentum, quo ducitur, vt credat Galangam eam ob facultatē, qua ad venerea præstare fatentur Mauritani, genuinum esse Acorum: quoniam Apuleius Acorum Veneream herbam quibusdam vocari scribat. Quandoquidem cùm nullam explicauerit ille rationem, qua illi Venereæ herbæ nomen accesserit, non tanti nobis fuerit Apulei authoritas: præsertim cùm plurimæ aliæ præter Galangam habeantur radices, quæ hac polleant facultate. Cùm enim antiquorum nullus scriptis commendauerit Acorum ad Venerea præstare, facilè quis opinari poterit Latinis (vt audio) Veneream herbam vocari, quòd fortaßè ob plantæ pulchritudinem, amœnitatem, & odoris fragrātiam Veneri illam dicauerit antiquitas, quemadmodum & Myrtum. Plures enim habentur plantæ, quæ Venerea appellantur nomenclatione, nempè Venereum labrum, Venereum pecten, Venereus capillus, Venereus vmbilicus. quin etiam Thymum, & Styrax, quòd suauiter spirent, Venereæ dicuntur plantæ. Adhæc in

Ridiculū argumentum. Apuleio in Acori historia non astipulandum.

Acori historia parùm quidem Apuleio adstipulandum videtur, quippè qui non satis constanter de Acoro scripserit. Primùm enim nasci Acorum scribit in locis cultis, hortis, ac pratis contra omnium penitus sententiam, deindè verò illicò asserit idem inuentu rarum, nec inueniri, nec sciri posse, nisi cum flosculum emiserit. Quæ omnia si cum ijs conferantur, quæ à grauißimis scriptoribus de Acoro scripta sunt, facilè fabulosa deprehendi poterunt. Nec minus insipidum videtur aliud Lusitani argumentum, quòd eam ob caussam velit Galangam esse Acorum, quoniam à Plinio dictum sit libro XXV. cap. XIII. Acorum nigras habere radices; quandoquidem craßioris Galangæ radices nigræ nusquam repertæ sunt, sed subrufescentes. Atqui illi venia danda est: quippè quòd (vt aiunt) de coloribus cæci non iudicant. Cæterùm extant apud nos Plinianì codices mendis vltimo loco expurgati, ac restituti, qui non nigras, sed subnigras legant Acoro esse radices: Quam quidem lectionem magis probamus, quòd scripserit is paulò infrà, Creticas Acori radices esse Ponticis candidiores: quinetiam quòd hæc lectio Dioscoridi adstipuletur, qui Acoro radices tribuit subalbicantes. Subalbus enim

color

color is (mea sententia) fuerit, qui ex nigro albicat; subniger verò qui ex albo nigricat, adeò vt subalbus, & subniger color parùm inter se differant. Talis autem visitur color ijs in radicibus, quibus paßim vtimur Calami Odorati vice.

CARDAMOMVM.

NEC sanè minus in Cardamomo cæcutit Lusitanus, vtpotè qui putauerit Cardamomum, quo vsi sunt antiqui, lignum fuisse, non semen. Patet non leuis error, quòd, esse plenum, frangenti contumax, occlusum, farctumque, potius seminis sit proprium, quàm ligni. Sed Cardamomum antiquis fuisse semen, non lignum, testatur apertißimè grauißimus author Galenus libro primo de Antidotis capite quinto, vbi sic habet. Fructus autem, qui vnà cum virgultis, folijs, calicibus, ac floribus in Theriacam mittuntur, ij sunt, Scordij, Nepitæ, Marrubij, Stœchadis, Dictamni, Polij, Chamædryos, Chamæpityos, Hyperici, Centaurij. Radices autem hæ. Zinziberis, Iridis, Rhei, Quinquefolij, Costi, Nardi Indicæ, Nardi Celticæ, Gentianæ, Mei, Athamantici, Phu, Aristolochiæ tenuis. Semina verò hæc.

De Cardamomo Censura iij.

Napi,

Napi, Petroselini, Thlaspis, Ameos, Anethi, Fœniculi, Dauci, Cardamomi. Hæc ille. Recensuit etiam inter semina Cardamomum senior ille Andromachus, vbi carmine de Theriaca scripsit his uersibus.

Καὶ μαράθρου σπέρμα, καὶ ἰδαῖον καρδάμωμον,
Καὶ ψαφαρὸν στήσεις παρθέμενος σέσελι.

De Cardamomo Censura ij.

Hæc Andromachus, & Galenus aduersus Lusitanum ante tot secula scripta reliquerunt.

NIGELLA CITRINA.

Censura iij. de Nigella Citrina.

ERRAT Lusitanus, quòd recentiores quosdam fortè sequutus sibi persuaserit Nigellã Citrinam (liceat mihi nunc pharmacopæorum
,, vti vocabulis) Maius Mauritanorum esse
,, Cardamomum, Minus verò id, quod Mele-
,, ghetam vocant. Quandoquidem Serapioni
,, Maius Cardamomum semen est, quod oblon-
,, gis quibusdam concluditur capitibus, ijs ferè
,, similibus, quæ è Rosis prodeunt, granis subni
,, gris, rotundis, in quibus minuta continentur se
,, mina angulosâ, farcta, & odorata. Id quod manifestò arguit Nigellam hanc, quæ Melanthij est species (vt nobis aliàs satis, superque o-

stensum arbitramur) Maius Mauritanorũ Cardamomum esse nequaquam. Adde quòd Nigellæ calix nullum intra se habeat granum, quod ipsum semen excipiat, sed parua semina tantùm, intercursantibus membranis papaueris modo. Præter id cùm sui Cardamomi colorem subnigrum fecerint Arabes, non video cur Nigella Citrina vocata, quæ colore spectatur Citrei mali, à quo illi nomen, Maius illorum Cardamomum appellari poßit.

MELEGHETA.

QVOD præterea Melegheta, Minus Mauritanorum Cardamomum nõ sit, quis facilè conijcere poterit; quippè cùm hoc semen calice quodam, Melanthij instar concludatur, Cardamomum verò Minus (vt Serapio inquit) suum ferat semen nullis occlusum capitibus, colore Maiori æmulo. Qui tamen color subniger Meleghetis minimè est aßimilis, eò quòd hæ colore sint subrufo Indici Milij instar, quod Tusci Saginam vocant, Insubres verò Melegam, vnde fortaßè accesßit his seminibus Meleghetæ nomen. Adhæc cùm Meleghetæ semen longè maius habeatur, Cẽsura iiij. de Meleghetis.

quàm Nigella Citrina, non video sanè cur consentaneum fuerit id Minus vocari Cardamomum

CVBEBA, CARPESIVM.

Censura v. de Cubebis & Carpesio

IN CVBEBIS, & Carpesio censendis quantùm aberrat, quòd Cubebas velit, quibus paßim vtuntur Officinæ, tum veras Arabum esse Cubebas, tum etiam legitimum Galeni Carpesium. Verùm, vt apud Arabas nullus habetur, qui scripserit vsquam Cubebas esse baccas, vel semen, ita nec apud Græcos vllus extat author, qui Carpesium fateatur esse semen. Galeno enim Carpesium tenues sunt festucæ, siue sarmẽta parua, Cinnamomi virgultis similia. Quare quum Mauritanis idem sit Cubeba, quod Græcis Carpesium, nullo pacto fieri posse putamus, vt vulgaris Cubeba, quæ baccarum generibus ascribenda est inter festucas, & tenuia virgulta, Carpesium esse poßit, ac debeat, quin etiã nec genuina Mauritanorum Cubeba: vt pluribus rem hanc in commentarijs nostris explicatam habemus.

SALIVNCA.

MVLTO verò apertius suam declarat inscitiam in Saliunca, quam eandem arbitratur esse plantam, quam Itali Spico, recentiores quidam Pseudonardum appellant; ad quod quoque genus refertur, quæ paßim vulgò vocatur Lauendula: in quo certè miror maximam hominis nescio imperitiam, an stuporem dixero. Etenim quid alienius? quum manifestè Plinius Saliuncam foliosam asserat esse plãtam adeò breuem, vt necti non poßit, quin & herba verius, quàm flos, densa veluti manu pressa, radice numerosa cohærens. Quantùm ab hac differt Pseudonardus? quum planta est fruticosa, lignosaque Rorismarini Coronarij instar non breuis, sed bicubitalis, & flos verius quàm herba, & quæ in corollis facilè necti poßit. Florum enim longiores pediculi iunceo ferè lentore præstant. Prætereà Pseudonardus numerosis radicibus non cohæret, nec adeò densè fruticat, vt folia tam pertinaciter sibi ipsis inhæreant, vt tanquam manu pressa cernantur. Adde quòd in Pannonia, & in Noricorum Alpium apricis locis, nusquam

Censura vj. de Saliũca.

Pseudonardus proueniat, vbi Plinio ipso teste, numerosa prouenit Saliunca. Humilis autem & breuis Saliunca herbula est, non bicubitalis & Pseudonardi modo fruticosa, ac lignosa, quamobrem in Buccolicis poeta cecinit.

Puniceis humilis cedit Saliunca rosetis.

Tantum discrimen inter Saliuncam & Pseudonardum non cernit Lusitanus, vt humillimã herbam à bicubitali non distinguat frutice. Timendum, nisi hanc oculorum curet caliginem, ne culicem pro cane, vel fortaßè etiam equo accipiat.

CINNAMOMVM.

Censur.vij. de Cinnamomo.

REDIBO in gratiam aliquando cum hoc homine, qui alienis (vtinam tam verè) nos locupletet diuitijs, & optimo Cinnamomo capsis (vt ille inquit) cannella refertis, quæ ab India deferuntur Antuerpiam, nos abundare iactat, & cõtra omnium præclarißimorum authorum sententiam sibi persuadet, Cinnamomum esse corticem tantùm suæ arboris non lignum. Nouitatis auidus nouum credo aliquid afferre studuit. Fidem idcircò suæ authoritati adhibendam minus dubitauit,

tauit, quòd iam fama increbuerit apud omnes Lusitanos, peragratis Africæ & Indiæ regionibus, Aromatum multa genera esse aduecta. Miror cur nō se in his quoque partibus fuisse fingat, vt maiorem huius commenti faciat fidem. Sed cùm nec ipse id asserat, nec Lusitani, qui nauigijs istas terras petierunt, vllam huius rei afferant historiam\, nos Lusitano in istis commentitijs inuentis astipulemur? Præsertim cùm non desint probatissimorum scriptorum testimonia, qui repellentes has nugas apertissimè fateantur Cinnamomum virgultum esse pumilæ arboris non corticem tantùm. Id enim in primis testatur Dioscorides, sic inquiens. In Cinnamomi Mosylitici vocati genere præstat recens nigrum, ex vinoso in cinerem uergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctum, perquàm iucundè olens. Quibus palàm fit Cinnamomum virgultum esse tenue nodis pluribus constans. Huic subscribit Galenus libro I. de Antidotis his verbis. Quæuis autem Cinnamomi species ab vna radice, ceu frutex quidam paruus consurgit, emittitque hæc sex, illa septem virgulta, vel paulò plura, paucioráve; non æquali tamen omnia lon

Cinnamomū est virgultum pumilæ arboris.

 gitudi-

„ gitudine ſunt; Verùm quod maximum eſt,
„ pedis Romani dimidium non excedit. hæc ille
„ Adeſt adhæc liber de ſimplicibus medicamẽ
„ tis ad Paternianum Galeno adſcriptus, qui e-
„ tiam de Cinnamomo ſic habet. Cinnamomũ
„ ſunt rami ferè, ac virgulta, quæ ab vna radi
„ ce plura excreſcunt, recta & minuta, bre-
„ uiaque colore ſubrufo, & cortice extenſo non
„ rugoſo, qui cortex non ita facilè vngue à li-
„ gno abraditur: nodulos plures, & interualla
„ habent, & in medio læues habentur. Si ve-
„ rò frangantur, quaſi puluerem emittunt, odo-
„ re omnia vincentem. Ferè enim hæc maxi-
„ ma probatio Cinnamomi eſt, quòd ſit omniũ
„ rerum odoratiſsimum. Quibus grauiſsimus
„ accedens author Ariſtoteles Cinnamomum
„ ſurculum eſſe teſtatur libro IX. cap. XIII.
„ de hiſtoria Animalium, ſic inquiens. In
„ Arabia & Auis Cinnamomus appella-
„ ta, quam ſurculos Cinnamomi portare, &
„ nidum ex his conficere aiunt. Nidificat ex-
„ celſis arboribus, & ramis, ſed incolæ ſagit-
„ tis plumbatis nidum petunt, atque ita diſcuſso
„ in terram, Cinnamomum legunt. Adhæc
„ Cinnamomum ſurculaceum eſſe virgultum

fatetur

" fatetur Galenus loco superius citato, vbi ait " plura apud Imperatores extare Cinnamomi " genera, quorum nullum veluti truncus in ra- " mos plures diuisum multùm attollebatur, sed " Hellebori figuram præ se ferebat, vel potius " Damasonij. Quibus palàm est Cinnamomi virgulta adeò tenuia haberi, vt Hellebori, vel Damasonij radices non excedant. Adde quòd quum ipse dicat Galenus ramusculos accepisse Cinnamomi, non cortices ex eo quod à Traiano, & Hadriano imperatoribus repositum fuerat, vel eos quidem ramusculos apud se seruasse, facilè constabit omnibus Cinnamomi virgultũ esse tenue; & non solùm in ipso cortice, sed in ligno odoratam reperiri facultatem. Quandoquidem si Cinnamomum cortice tantùm præstitisset, cur prætulerit Dioscorides ramulos, quemadmodum & Galenus, sanè non video. Quamobrem Lusitano fabulam hanc ego tantùm acceptam referã, præsertim cùm præter aßignata testimonia nemo sit, Lusitano excepto, qui Venetijs, quò vulgare Cinnamomum ex India affertur, perinde ac Antuerpiam, vnquam viderit, repereritque Cinnamomi virgultum, quod genuinum repræsentauerit. Nimis quoque vana est opinio, quæ

Cinnamomi virgulta tenuia Hellebori radicum modo.

Lusitani opinio vana.

credit Galeni tempore non eam fuisse Cinnamomi penuriam, qualem recentiores quidam existimant. Id quod Galeni ipsius testimonio falsum esse conuincitur. Ipse enim libro primo de Antidotis, vbi Casiam expendit, sic inquit. Hæc
„ aduersus Quinti dictum obiecta sint, eò quòd
„ mihi reijciendum omninò non videtur eorum
„ præceptum, qui pro Cinnamomo duplum Ca-
„ siæ imponendum censent; quanquàm ego sem
„ per Ciunamomum imposuerim. Nam quibus
„ ego Romæ antidotos composui, cùm vel Im-
„ peratorum amici, uel diuites essent, facilè fuit
„ illis Cinnamomum à Regibus petere, ijs uerò
„ Cinnamomum emere. Hæc itaque Galeni

Cinnamomum Galeni tempore etiam rarũ.

sunt verba: quibus facilè quis certior fieri poterit, an Galeni tempore tanta fuerit Cinnamomi copia, quantam Lusitanus describit, vt suam tueatur fabulam. Non enim fuisset opus medicis alijs pluribus, qui Romæ Galeni ætate florebant, suis in theriacis modò Casiæ duplum, modò Carpesium (vt Quintus) Cinnamomi loco substituere, si genuini consequendi Cinnamomi illis tam ampla fuisset facultas.

LAC-

LACCA ARABVM.

CONSVLTVM longè melius (mea quidem ſententia) fuiſſet Luſitano, ſi poeticæ potius quàm medicæ facultati ſe totum addixiſſet; nam qui eo in effingendis fabulis aptior, promptiorq; ſe præſtiterit; uideo profectò neminem. Id enim omnibus palàm fiet diu in re medica verſatis, qui diligenter iſtius intuebuntur Centurias, in quibus innumera ſeſe offerunt figmenta, adeò rem ſeriam præ ſe ferentia, ut ea quis difficillimè fabulas eſſe noſcat, niſi medicæ facultatis fuerit rectè peritus. Verùm cùm ad hoc illum natura pepererit, mirandum ſanè non eſt, ſi à fabulandi facultate diſcedere nequeat, ſed potius illi uenia danda: quippè qui id propria agat natura, qua in præſentia ductus de Mauritanorum Lacca ſcripturus euadere non potuit, quin fabuloſi aliquid admiſceret his uerbis. „ Qui huc uſque Cancamum Laccam eſſe putarunt, miro errore deprehenduntur, cùm Cancamum Gummi odoriferum ſit, Lacca uerò ſiue manſa, ſiue ſuffimentis explorata inodora percipitur. Quã hodie Luſitani ex India afferunt rubram, trans-

Cenſ. viij. de Lacca Arab um.

Luſitani cẽturiæ fabuloſæ.

Luſitãi Laccæ hiſtoria fabuloſa.

„ lucidam, tincturis præcipuè deseruientem, &
„ ex ea Officinæ compositionem quandam præ-
„ parant, Dialaccam appellatam, quæ (vt cer
„ tò scimus) non gummi, aut arboris, plantæue
„ alicuius gutta est, sed potius formicarum ala-
„ tarum stercus, fauagoq; uelut cera apum. In
„ regno igitur Pegu dicto apud Indos cùm ter-
„ ra, uel pluuia, uel arte plus iusto irrigatur, for
„ micæ prædictæ ligna quædam subtilia ab in-
„ colis sic disposita in altum ascendunt, in qui-
„ bus Laccam generant, & hac de causa in
„ Lacca ligna ipsa percipimus, quæ dubio procul
„ arboris non sunt Laccam ferentis, ut hucusq;
„ omnes ferè crediderunt. Hæc illius est fabula.

Lusitani fabula exploditur.

Atqui illi maximè refragatur Ludouicus ille Romanus libro sexto suæ nauigationis, ubi de his agit aromatis, ac mercimonijs, quæ Sumatra insula, siue Taprobana mittit, sic inquiẽs. Mittit etiã ea regio Laccam, unde cõficiũt rutilum colorem. Gignitur hæc in arbore iuglandibus nostris haud absimili. Hæc ille. Cui subscribit Ioseph Indus cap. CXLI. ubi fatetur in Cambaia Laccam uberius nasci, quàm alibi gẽtium, nõ autem fieri, gigniue formicis, aut scarabeis, ut lepidius & facetius quàm uerius fabulatur Lusitanus.

Pretereà

Præterea cum duplex sit Lacca, quæ Alexandria Aegypti Venetias comportatur, altera lignis quibusdam inhærens Sumatri à Sumatra fortaßè insula nuncupata, altera Cambaiti à Cãbaia denominata in glebas Myrrhæ instar concreta, nulli inhærens ligno, non est, cur Lusitani fabulam, historiam putem. Siquidem gleba illa sole clarius palàm facit, Laccam gummi esse arboris, nõ quidẽ, ut per somniũ uidit Lusitanus, formicarũ alatarum stercus, quibus etsi ubique scateat tota Europæ regio, nusquam tamen uisæ sunt alatæ formicæ, quæ Laccam, aut simile aliud excernerent. Cæterùm quum satis superq́ue nobis comprobatum sit in Commentarijs in Dioscoridem editis Mauritanorum Laccam, & Græcorum Cancamum esse idem, adeò vt pluribus id comprobare testimonijs nõ sit opus, cadit, peritq́; Lusitani sententia, quam sequi nemo debet.

ELÆOMELI.

TRIPLICI se pariter implicat errori in Elæomele, quod ipsum defluere suo more fingat è Palmarum caudicibus. Tum quòd hinc duo liquorum genera putet apud Dioscoridem defluere, non unum tantùm, Mel nimirum per se & Censura ix. de Elæomele.

Oleum ex eadem arbore manantia. Præterea ut noui semper aliquid apportet, quòd hunc liquorē ex Indica nuce credat distillare. Deprehēditur in primis error ex ipsius met Dioscoridis uerbis, qui Elæomelis historiam ita præfatur. In Palmyris Syriæ, quod Elæomeli uocant, ex quodam caudice manat oleum melle crassius, sapore dulci. Quibus palàm est de uno tātùm liquore scripsisse Dioscoridem, nempè de Oleo, quod ob melleam dulcedinem uno uerbo tantùm Græcis Ἐλαιόμελι uocatur; nam & capitis titulus περὶ Ἐλαιομέλιτος habet, non autem περὶ Ἐλαίου καὶ μέλιτος. Præterea ex Dioscoridis historia nunquā probari poterit Elæomel è Palmarum caudicibus fluere, quum is nusquam descripserit caudicis illius nomen, à quo in Syria funditur. Sed esse falsum palmas liquorem hunc fundere manifestò fatetur Plinius libro XXIII. cap. IIII. ubi ex Olearum quarundam truncis, non ex Palmis fluere Elæomel affirmat. Quòd autē ex Indica nuce Elæomel manare non crediderim, id sanè mihi licere persuaserim, quòd huius historiæ neminem habeam authorem, præter Lusitanum.

MACER.

CONTENDIT maxime Lusitanus, utpote qui semper falsa tueri nititur, Macim, quo Myristicæ nuces prætextus instar contegun tur, & Græcorum Macerem nihil inter se differ re. Cui nisi quis astipuletur, illum seuerus iudex contumacem declarat: tantam sibi arrogat authoritatem, vt certò putet vnumquenque suis debere astipulari deliramentis. Verum quũ id nulla asserat ratione, vel authoritate, ipse meritò non modò contumax fuerit declarandus, sed insolẽs, vecors, ac delirus. Quippè qui potius errori patrocinari voluerit, nihil perpendens, & aliorum subscribere ineptijs, quàm veritatem amplecti, ac tueri. Atqui quum nobis in Commentarijs nostris in Dioscoridem editis, abundè comprobatũ sit, cum Græcorum, tum etiam Mauritanorum testimonijs, horum Macim Myristicæ nucis esse tegumentum, vt ipso oculorum intuitu vnusquisque videre potest, illorum verò Macerem corticem esse radicis magnæ (vt apertißimè libro XII. cap. VIII. testatur Plinius) non est vt hic pluribus istius Centurionis insolentiam, et insci-

Censura x. de Macere.

Lusitani insolentia.

inscitiam redarguam. Eò itaque se conferre poterunt, qui hasce differentias hactenus non considerarunt.

ERICA.

Censura xj. de Erica.

NEC minus in Erica hunc deceptum reperio, quippè qui neget contra omnium doctissimorum virorum sententiam eam plantam, è qua vniuersa ferè Hetruria ad mundandas ædes scopas sibi parat, vllo pacto esse Ericam; hoc tãtùm inani argumento fretus, quòd hæc semel tantùm in anno floreat, quum tamen Erica Theophrasti testimonio bis in anno florere debeat. At quàm decipitur? cùm non nobis tantùm, sed alijs quàm plurimis obseruatum sit plantam, quam Ericam vocamus, bis in anno nempè verno, & autumnali tempore sine vlla controuersia florescere. At cùm libro tertio scribat Dioscorides Corim herbã Ericæ folijs prouenire, constetq; id Ericã nostrã per omnia referre, palàm fit omnibus hanc legitimam esse Ericam.

Erica bis in anno floret

ACA-

ACACALIS.

ACACALIM nasci scribit apud suæ gentis Olysiponam Lusitanici regni metropolim fructu albo, pusillis margaritis simili, ex planta quadam inter Myricam & Ericam media. Sed quòd ad fabulas redeat, palàm facit Dioscorides, qui scripsit Acacalim semen haberi Aegyptij fruticis Myricæ semine simili, non autem Acacalim fruticem esse Myricæ similem. Cæterùm cùm duo sint Myricæ genera, alterum fructum gerens quasi florem compage muscosum, alterum verò Gallæ similem; videant obsecro, qui rem medicam profitentur, quàm negligenter Dioscoridem legerit Lusitanus, quin & qua authoritate, vel ratione ductus affirmare ausus sit Acacalis semen pusillis margaritis non esse absimile: quum antiquorum quispiam (quod sciam) nusquam id scriptis commendauerit.

Censura xij de Acacali.

Myricæ genera.

PA-

PALIVRVS.

Cẽsura xiij. de Paliuro.

IN PALIVRO confundens historiam pede prolabitur, siquidem putat Dioscoridis Paliurum & eam, de qua libro III. cap. XVII. de historia Plantarum tradidit Theophrastus, & Galenus octauo de simplicium medicamentorum facultatibus, illam esse arborem, quam Agrifolium vulgò vocamus, foliò lauri, per ambitum aculeato, crasso, perpetuoque fructu Rusci modo rubente. At tam Diosocoridi, quàm Theophrasto citato loco Paliurus frutex est, non arbor, & semen in siliquis profert, fuliginosum, mansu lentorem relinquens, seminis lini modo. Id quod in Agrifolio nusquam spectari potest, cum baccifera sit arbor. Nec propterea negauerim Agrifolium aliud esse Paliuri genus, quod (vt ipse Theophrastus inquit libro & cap. IIII. de historia Plantarum) in Aphrica nascitur, quum notis omnibus illam referat. Verùm non ob id affirmauerim Agrifolium alterũ illud esse genus, quod siliquas profert. Sed cùm Lusitanus forte audierit Agrifolium inter Paliuri genera haberi, nec vnquam legerit Paliuri differentias apud Theophrastum, nulla adhibita distinctione pro omni Paliuro Agrifolium adducit.

QVIN & in hoc decipitur, quòd certò crediderit Paliurum à Plinio deſcriptum libro XIII. cap. XIX. & à Theophraſto libro & capite quarto eſſe Dioſcoridis Paliurum. Error ſanè per ſe patet, quòd Dioſcoridi Paliurus ſemen in ſiliquis ferat; Theophraſto verò & Plinio citatis locis fructum ferat rubrum ſiliquis nullis inſertum. Nam tametſi ſiliquarum non meminerit Dioſcorides, ſed tantùm ſeminis, quum tamen rara in arboribus ſint ſemina, quæ ſiliquis, vel vaſculis quibuslibet non aſſeruentur, non temerè cenſeri poteſt ſiliquas prætermiſiſſe Dioſcoridem. Nam ſi de Africana Paliuro ſcripſiſſet is, fructus meminiſſet non ſeminis. Adhæc quum Theophraſtus Paliuro ſiliquas ferenti eaſdem tribuerit tum vires, tum qualitates, quas ſuo reddidit Dioſcorides, ambigendum ſanè non eſt, quin Dioſcoridis Paliurus ſemen in ſiliquis ferat. Cēſura xiiij in eodē Paliuro.

RIBES.

MAVRITANORVM Ribem vulgi opinionem ſequutus eam arbuſculam cenſet hortis, & viridarijs familiarem, quæ folio Cenſura xv. in Ribem.

exit

exit vitigineo, paruo, albæ Populo æmulo, ramulis lentis, obsequiosisque, topiarijs aptißimis, è quibus fructus racematim dependent, acinis magnitudine piperis, rubentibus, sapore subacido. Sed manifestè refellit eum Serapio (Ribes enim Arabica planta est) Ribem asserens esse arborē capreolos proferentem colore viridi rubescente, folijs latis, magnis, rotundisque: quæ quidem notæ in nostra Ribe omnes desiderantur. Vulgaris enim Ribes nec fert capreolos, nec lata, nec magna, nec rotunda folia, sed parua, vitiginea, & diuisuris per ambitum laciniata.

Ribis legitimæ historia.

ROSÆ DAMASCENÆ.

Cēsura xvi. de Rosis Damascenis.

QVO in altum magis in hoc turbulēto mari uela facio, eò flagrantius ad portum aliquem me receptum uelim. Tædet profectò cum istis ineptijs me diutius ad nauseam usque cōflictari. Sed quid agam? In portu erat resipiscendum, nunc danda uela, quæcunque se offerat molestia. Maximè cùm ita diluantur ipsius nugæ, ut hinc ad seria reuocemur. Audite quæso lepidam hominis peritiam. De Rosis enim scribens, quas Damascenas appellat, quasque uulgus Moschettas vocat,

cat, quòd odoris fortaßè fragrantia Moſcum reſipiant, non ſolùm has non minori vi deiectoria pollere exiſtimet, quàm Scammonia, ſed exitioſißimum eſſe medicamentum pariter contendit.
„ Hoc vt confirmet, anilem prorſus huic ſub-
„ texit fabulam, quòd Venetijs viderit (liceat
„ mihi nunc ſuo vti teſtimonio) nobilißimam
„ quandam ſuæ gentis mulierem Beatricem à
„ Luna vocatam, quæ quum ſemel tantùm ſac
„ charum ex hiſce Roſis paratũ à medico quo-
„ dam Veneto tanquam medicamentum quod
„ nullo incommodo aluum cieret, deguſtaſſet,
„ ſtatim faucium & linguæ deſquammatione,
„ quin & ventriculi eroſionem contraxit. Nihil ad me attinet de illa, quam adducit, mulier cula. Primùm (vt ego mihi teſtis eſſe poſſum) id contra Luſitani ſententiam maximè pugnat, quum ſæpius ipſe met id ſumpſerim medicamentum, alijsque frequenter dederim ſine vllo prorſus incommodo, adeò vt quandoque pueris felicißimè propinauerim. Prætereà non magno negotio deprehendi poteſt Luſitani iudicium eſſe falſum, quòd manſa hæc roſa nullam penitus guſtui relinquat acredinem, ſed tantùm ſe oſtendat tum adſtringentem, tum etiam ſubamaram.

Luſitani iudicium falſum.

Id quod manifestè indicat, ut nulla faucium, aut linguæ erosio, inflammatioúe hinc degustantibus accedere poßit. Mihi enim hasce rosas sæpè mandenti, ut quandoque adstrictam excitarem aluũ, nihil erosionis, inflammationisq; acceßit. Quo fit, ut quis rectè opinari poßit, suo inconstanti iudicio delusum esse Lusitanum, utpotè qui huiusce medicamenti facultatis penitus ignarus, symptomatis illius causam in illud perperam reiecerit. Cùm potius credendum sit id ab acrium, salsorumq́ue succorum defluxu prouenisse, qui fortè fortuna eo tempore, quo rosaceum illud saccharũ mulier illa sumpsit, à capite in eas partes labi cœpit. Nec putauerim vnquam medicum illum Venetum, quem tamen nominare non audet Lusitanus, adeò excordem, imprudentem, negligentemq́ue fuisse, vt tam nobili, ac diuiti mulieri medicamentum præbuerit, cuius ignorauerit vires, præsertim cùm ad huiusmodi ditißimos ægrotantes ij plerunque accedant medici, qui primas in ciuitatibus tenent. Atqui magis sanè demiror hominis imperitiam, quòd tam acriter damnauerit has Damascenas Rosas odore per quàm suaui fragrantes, è quibus clementißimum illud paratur medicamentum nullo penitus incommodo al-

Lusitani in re medica euidẽs imperitia.

uum

uum ducens. Contrà verò tam magnis laudibus prætulerit ad eandem exoluendam Persici arboris flores: quin & syrupum ex eorundem diluto paratum. Quandoquidem (vt iam sexcenties obseruauimus) Persici arboris flores ad ducendũ aluum deuorati, incommodis quàm plurimis sumentes afficiunt, nempè crebris vomitionibus, ventriculi & intestinorum torminibus, animi deliquio, & crebris alui deiectionibus; quæ omnia plerunque sequitur frigidus sudor, æstuatio, virium amißio, & corporis vniuersi imbecillitas. Præter id, quis nam Amathum hunc meritò Ἀμαθῆν non appellauerit, cum eò ignorantiæ peruenisse constet, vt certò sibi persuaserit Ieleniabin è Persicis rosis paratum, de quo pluries in febrium curatione, & ventriculi dolore meminit Auicenna, ex Persici arboris floribus parari debere? Sed quàm falsa, ac ridenda teneatur opinione, luce clarius ostendit ipsa medicamenti nomenclatio, quippè Ieleniabin Mauritanis omnium præclarißimorum medicorum consensu nil aliud designat, quàm Mel Rosaceum. Sed quonam pacto Rosaceum Mel è floribus Persici arboris parari poßit (ah, ah, ah præ risu scribere ferè nequimus) qui sciunt, doceant; quum

Lusitani in Ieleniabin inscitia.

id hactenus nec uiderim, nec legerim usquam. Constat enim per Rosas Persicas nil aliud voluisse Auicennam, quàm Puniceas. Siquidem libro quinto, vbi is de compositione medicamentorum omnium egit, de quibus in vniuerso meminit volumine, Ieleniabin ad febres, & ventriculi dolores parari iubet è Rubeis Rosis, non autẽ (vt Lusitani vana fert opinio) ex Persici arboris floribus. Id quod manifestè indicat, nil aliud Persicas Rosas Auicennæ designare, quàm Puniceas, Persicas illi fortaßè vocatas, quod à Persis in suas venerint regiones. Nam & nos Damascenas vocamus eas, de quibus diximus, quòd è Damasco Syriæ primò ad nos peruenerint?

Rosæ Persicæ q̃ apud Auicennam.

PALMAE INVOLVCRVM.

FALLITVR præter id Lusitanus in ea examinanda palma, quam Græci ἐλάτην vocant. Is enim nil aliud Palmæ Inuolucrum ἐλάτην græcis vocatum primùm esse existimat, quam Nucis Indicæ villosum tegumentum, hoc tamen argumento fretus, quòd Nux Indica vocata ab arbore proferatur (vt referunt qui in Indiam peregrinantur) Palmæ simili.

Cens. xvii. in Palmæ Inuolucro.

Dein-

Deinde verò sua fortaßè incostantia ductus, in eiusdem capitis processu, reuocata priori sententia (qui talium puerorum est mos) nil aliud tandem affirmat apud Dioscoridem esse Elaten, quàm Palmæ germen, quod Græcis Encephalos dicitur; ea ratione innixus, quòd scripserit Galenus libro octauo de simplicium medicamentorum facultatibus, id rectè Elaten vocari. Sed gemino hic se implicat errore. Quandoquidem Dioscoridi Palma Elate nil aliud est, quàm fructus Palmarum adhuc florescentiũ inuolucrum, calixq́;, non nucis alicuius tegumentum, nec germen. Indicæ enim Nucis nusquàm meminit Dioscorides, nec (quod sciuerim, legerim'ue) antiquorum aliquis. Quo fit, vt censendum sit, huiusce Nucis inuolucrum nunquam antiquis innotuisse. Porrò Palma arbor, quæ dactylos profert (id quod penitus ignorare Lusitanum non ambigimus) primò inuolucrum magnum edit folliculi cuiusdam instar, in quo quàm plurimi flores includuntur, qui longo pediculo serie quadam pendentes racematim cohærent. Id tractu temporis dehiscit, emerguntq́ue flores. Carpitur deinde inuolucrum ad plura vtile, idq́ue est, quod Dioscoridi Elate appellatur: quæ si non ignoras-

Palma Elate Dioscoridi quid.

Palmæ Elates historia.

set Lusitanus, non ita fortaßè facilè, dum duabus vult insidere sellis, duabus hinc parietibus caput ĩpegisset. Nec nobis sanè obstat Galeni authoritas, qua n'titur Lusitanus. Siquidẽ Galenus loco superius citato, duo facit Elates genera, vnũ quod germen est ipsius Palmæ, aliud verò tegumentum, de quo tantùm scribit Dioscorides, cui etiam Elates duo produntur genera; quorum vnum illud est, de quo diximus, aliud verò id totum, quod inuolucro illo concluditur; quorum nullum Nucis Indicæ tegumentum, nec Galeni Encephalon esse potest. Cæterùm vt fortaßè probet Elaten plura apud antiquos designare, Plinium in medium affert, quippè qui scripserit libro duodecimo secundo, cap. vltimo, arborem quandam esse Abietem vocatam vnguentis expetitam, quam alij Elaten vocant, alij Palmam, alij Spathen. Id quod maximè palàm facit, quàm imprudenter velit Lusitanus aliorum errorum inscitia suam tueri opinionem. Siquidem Plinius non satis aptè locutus deprehenditur vocabulorum similitudine deceptus. Ipse enim cùm legisset apud Græcos ἐλάτην *Abietem arborem designare, quin &* ἐλάτην *quibusdam vocari Palmam Elaten siue Spathen, & hanc in vnguentis addi; magno*

Galeno Elates duo genera. Quin etiã & Dioscoridi.

Plinij error, quem maximè sequitur Amathus.

ac pudendo errore putauit, idem esse Abietem arborem, & florescentium dactylorum Inuolucrum, quod ad vnguenta spissanda expetebat antiquitas.

PERSEA ARBOR.

REPREHENDIT aliorum opinionem, vt vanam, qui Perseam arborem existimant à Persico nostrate differre. Sed quàm ille totus sit vanus, & quàm magno ducatur errore, facilè quis animaduertet ex probatissimorum authorum testimonijs. Nam (vt Theophrastus memoriæ prodidit libro quarto, capite „ secundo, de Plantarum historia) Persea ar„ bor est Aegypti aspectu magna, formosaque „ folio, flore, ramo, totaque figura potissimũ Py„ ro proxima, nisi quòd altera folio perpetuo, al„ tera deciduo est. Fructum abunde parit, „ omnique tempore perficit. Nouus annicu„ lum semper occupat, maturitas anniuersa„ riorum afflatu conficitur, reliquum crudio„ rem auferunt, atque recondunt. Fructus est „ magnitudine Pyri figura oblongus, Amyg„ dalæ modo colore herbidus, nucem intus ha-

Cens. xviij. de Persea.

Perseę arboris historia ex Theophrasto.

„ bet, vt Prunum. verùm longè minorem,
„ mollioremque. Caro eius suauis, ac prædul-
„ cis manditur, concoctuque facilis, & inno-
„ cua etiam largiore cibo sumpta. Radice ar-
„ bor exuperat tum longitudine, tum etiam
„ craßitudine, multitudineque. Materie con-
„ stat robusta, dura, visuque decora, veluti
„ Lotus, quapropter ex ea, & simulacra, &
„ lectulos, & mensas, & reliqua similia fabri-
cant. Hactenus Theophrastus. Cæterùm si Perseæ Aegyptiæ notæ cùm Persico nostrati cõferantur, qua vniuersus scatet orbis, liquidò constabit has plantas nihilò minus inter se distare, quàm à Quercu Salicem. Persicus enim arbor, quæ nostris in hortis, viridarijs, ac vinetis paßim frequentißima visitur, procera, magna, formosaque nusquam visitur, nihilque cum Pyro cognationis habet: sed potius per omnia Amygdalum refert. Quin nec fronde perpetuò viret, nec fructum omni tempore perficit, nec oblongus is est Amygdalæ instar, sed orbiculatum in sphæræ modum, colore minimè herbido; sed cùm maturuerit, aut subpallido, aut subcandicante, aut rubente, aut flauo. Huic oßiculum præter id Pruno minus non visitur, sed quando-

que

que duplo, triploque maius, nec illi figura simile, quin nec fractu facilius, sed longè contumacius. Adhæc nostratis Persici fructus gustu præ dulci non percipitur, sed potius subaustero, aut vinoso. Adde quòd vulgaris Persici fructus maximè damnauerit Galenus libro secundo de Alimentorum facultatibus, vt praui succi alimentum, & qui facilè corrumpatur, & noxā ventriculo inferat. Contrà verò qui ex Aegyptia Persea proueniunt. Postremò Persicus nostràs radice nititur breui non longa, tenui non crassa, rara non multiplici, & proindè rarissimè annosa reperitur. Contabescit, peritque facilè, quòd imbecillibus admodum sustentetur radicibus. Ob idque ligni materies illi rara, fungosaque cernitur, nec nisi ad ignem apta; quum tamen Aegyptiæ Perseæ solida, compacta, pulcherrimaq; spectetur, utpotè quæ in multiplices ueniat vsus. Quo fit, ut omninò Amatho amentior, & Lusitano lusciosior fuerit, qui non nouerit Perseam Aegypti arborem à vulgari Persico plurimùm, atque plurimùm differre. Id quod etiam comprobatur Plinij testimonio, qui libro XV. cap. XIII. sic scriptum reliquit. Nam Persicæ arbores serò, & cum difficultate transiere, vt

quæ

quæ in Rhodo nihil ferant, quod primum ab Aegypto eorum fuerat hospitium. Falsum est venenata cum cruciatu in Persis gigni, & pœnarũ causa à Regibus translata in Aegyptum, & terra mitigata. Id enim de Persea diligentiores tradunt, quæ in totum alia est, nec extra orientem nasci volunt. Eam quoque negauerunt eruditicres ex Perside propter supplicia trãslatam, sed à Perseo Memphi satam, & ob id Alexandrum illa coronari victores ibi instituisse in honorem ataui sui. Semper autem folia habet, & poma, subnascentibus alijs. Hæc Plinius. Verùm non modò hic & pariter Theophrastus destruunt Lusitani euanidam sententiam, sed etiã grauißimus author Galenus, qui libro secundo de compositione medicamentorum secundum locos, manifestè testatur in nulla alia Romanis subdita gente vidisse Perseam arborem, præterquàm in Alexandria Aegypti. Sed vbi rerum testimonia adsunt, quid opus est verbis? Hoc tamen tantùm addam, quòd cùm per longas ante Galenum ætates Persicus, vulgaris notitiæ arbor, vniuersam occupauerit Græciam, Italiam, ac alias paßim regiones; si Persicus nostràs ab Aegyptia non differret Persea, nullo pacto creden

den

dendum est, eò dementiæ peruenisse Galenum, vt posteritatis memoriæ commendauerit, nusquam gentium vidisse Perseam, nisi tantùm in sola Alexandria.

FLVVIATILES CANCRI.

QVVM Lusitanum de Fluuiatilibus Cãcris disserentem legerem, tenere me non potui, quin in vehementem soluerer cachinum. Siquidem illum eò inscitiæ peruenisse offendi in hisce censendis, vt Aquatiles Testudines Cancrorum affirmauerit esse genus eo grauißimo argumento impulsus, quòd hecticis, & lenta febre laborantibus maximè commendentur. O lepidum caput, sine helleboro tibi cerebrum demulceam? Serió ne hæc dicuntur ab Amatho? an risum sua vecordia mouere studet? Nimirum adducor, vt credam (si id seriò fatear, quod sentio) aliquo amentiæ genere illum quandoque vexari, & proinde tunc temporis non nisi huiusmodi deliramenta describere. Nam & Ranæ, & Cocleæ in Cancrario genere erunt, quòd hecticis maximè conferant, si potius Lusitani delirio addicimur, quàm veritati.

Cens.xix.de fluuiatibus cancris.

Ridenda Lusitani amentia.

MARINVS SCORPIO.

Censura xx de Marino Scorpione.

MARINVM Scorpionem paruulum quoddam putat esse animalculum, quod ex Cancrario genere exstimauerim (vidimus enim illud sæpe in Hadriatici littore tanquam inutile à Piscatoribus reiectum) longis, ac tenuibus cruribus, corporis forma terrestri scorpioni simili, chelis pariter tenuißimis, cauda nulla, & omni penitus pulpa carens. Gulielmus Rondoletus libro XVIII. cap. XXII. de Marinis piscibus animalculum hoc Cancrum βραχοχήλȣν *vocat. Verum Aristoteli, Hicesio, Galeno, Athæneo, Plinio, Aelianoque Scorpius pelagius est piscis, & inter mullos, asellos, lacertos, cernuas, & quot quot sunt, alios duræ carnis recensetur, non autem in Cancrario genere. Quum autem eius historiam in commentarijs nostris in Dioscoridem pluribus descripserim, & veram Scorpionis imaginem appinxerim, eò se conferre poterit Lusitanus, si cæcitatis suæ remedium non neglexerit.*

RANAE.

VBI Ranarum uires expendit Lusitanus, proculdubiò aberrat, quòd omnes in vniuersum Ranas venenosas censeat, adeò vt in Aetiũ inuehatur, quòd is libro III. cap. LV. palustres ranas inter venenata recenseat, & tamen libro secundo earum ius tanquam alexipharmacum prætulerit ad venenatorum reptiliũ ictus. Error nimis est manifestus, quòd quotannis infinitus ranarum numerus Italis in cibum ueniat ex his, quæ in paludibus, & scrobibus morantur, & nullo tamen incommodo comedentes afficiunt. Nam si (vt Lusitanus inquit) Ranæ omnes uenenosæ essent, nulli dubium est, quin quàm plurimi earum esu interirent: quum non desint homines innumeri, qui ijs tantùm sæpius satientur, nulla ob id accedente noxa. Nec sanè sententiæ nostræ obstat, quòd Galenus lib. de Cibis boni & mali succi scriptum reliquerit, à Ranis esse abstinendum. quippè is Ranas non detestatur, quòd veneno aliquo sint infectæ, sed quòd malum in corpore succum procreent, perindè ac pisces in stagnis & paludibus degentes. Quippè si Ga-

Cẽs. xxj. de Ranis.

Galenus putasset venenosas esse Ranas, nunquã eas inter cibos retulisset. Sed magis fortaßè Lusitanus credo lege percitus Mosaica, quàm veritatis sustinendæ desiderio in Aetiũ inuectus est, quem (pace eius dixerim) non intellexit. Ipse enim libro secundo de Viribus animalium, quæ in vsum medicum veniunt, vbi deuenit ad palustres Ranas, quæ paßim ab omnibus eduntur, Ranæ palustres (inquit) in aqua elixæ, saleque & modico oleo conditæ, venenosorum reptilium ictibus, si ius earum bibatur, magnũ præsidium afferunt. Id quod ex Dioscoride deprompsit, qui pariter de his egit ijsdem verbis. Quibus manifestè suffragatur Plinius libro XXXII. capite quinto, ubi non modò Ranarum ius prætulit contra serpentium ictus, sed etiam ad Marini Leporis venenum, hausta venena, deuoratam Rubetam, Salamandramque ijs laudibus prætulit. Nec ob id velim fortaßè putet Lusitanus Aetium sibi ipsi repugnasse. Quippè qui dixerit libro XIII. quòd deuorata palustris Rana tanquam venenosa varijs, ac multis vexet incõmodis. Quandoquidem ibi de palustribus Ranis non egit, quæ in cibum veniunt, sed de venenosis, quæ è Busonum sunt genere, & in paludibus

Lusitani Religio.

bus præsertim fœtidis morantur. Ipse enim cùm proximo capite de Rubetis Ranis egisset, quas Bufones alij appellant, voluit de aquaticis etiam Bufonibus, quos Græci sub Ranæ palustris nomine comprehenderunt, verba facere; quoniã sciuerat Bufones, & terrestres, & aquatiles repe riri, vt vnumquemque compertum habere non ambigimus, qui diligentius, accuratiusque medicæ operam nauarit, quàm fecerit Lusitanus. Id quod manifestè declarat libri illius titulus, qui de Noxiorum animalium morsu, & de bestijs virus eiaculantibus inscribitur. Nam & idem legitur apud Dioscoridem; quippè qui libro secundo de Ranis, quæ in cibum veniunt, egit; sexto verò, vbi peculiariter de Venenis, & Venenatis animalibus tractauit, de Rubetæ, & palustris Ranæ curatione caput proprium edidit. Adeò vt iam nobis fateri liceat, neutiquam in re medica Lusitano esse astipulandum.

Lusitano in re medica nõ esse astipulandum.

GALLINÆ.

ATQVI nulla mihi amplius est contentio cum Medico, optime lector, verùm cùm solertißimo degustatore, vel coquo potius, quo pluri-

Cẽsura xxij de Gallinis.

rimum recreatur officio regalium epularum. Gallinas inferioris Germaniæ præ nimia algoris inclementia carnes habere scribit hircinis, vel caprinis deteriores, et proindè malum, vitiosum've præbere alimentum; quin & raro ibidem homines idcircò vesci gallinis. O indagatorem omnium eduliorum. Patere id me te percontari. Quis amabò te ibidem Princeps suæ præfecit culinæ, vt istis eum spoliares delitijs? Id quum ego mecum admiratus Flandris quibusdam exponerem, fabulam esse aiebant. Quippè quòd non minus in eorum regionibus carnium probitatis, saporisque iucunditate præstent gallinæ, quàm alibi. Adhæc pariter fabulosum esse fatentur, quòd raro gallinis ibidem vescantur incolæ, ea ratione innixi, quòd earum cibus reprobum generet alimentum; sed quòd multi fortaßè a gallinis abstineant sumptui parcentes. Quòd autem præter rationem ij medici agant (vt ait Lusitanus) qui post exactam purgationem ad ventriculum abstergendum ab inhærente medicamento simplex gallinarum ius exhibent, sanè non improbamus; sed qui sint illi prorsus ignoramus, quum in communi omnium medicorum vsu perpetuò esse sciuerim, ius illud hoc in negotio nunquam exhibe-

ri,

ri, nisi saccharum admisceant rubeum. Nec id temerè factũ putauerim, cùm non ambigã ius ita paratum non modò abstergere, sed etiam posse roborare. Id quod à purgatione plurimùm præstat.

LAC SCISSILE.

LAC SCISSILE nil aliud esse censet, quàm lac ipsum simplex per se acescens. Conuincitur ipsius Dioscoridis testimonio, qui hiiusce parandi lactis rationem scribit his uerbis. Ex omni lacte fit, quod Scissile appellant, hoc modo. Lac fictili nouo feruet, ramoque ficulneo recenti mouetur, insparsis, postquam bis uel ter efferbuerit, totidem aceti mulsi cyathis, quot sunt lactis heminæ. Ita enim serescens liquidum ab eo diuiditur, quod in caseum concreuit; sed cùm feruet, ne superfundatur, conueniet spongia ex frigida continuò fictilis labrum detergere, sextariumq; argenteum frigidæ aquæ plenum demittere. Hæc ille. Dioscoridi subscribit Galenus libro decimo, de simplicium medicamentorum facultatibus, ubi de Canino stercore egit: quin & Paulus libro primo cap. LXXXVIII. Non possum satis cogitare, quæ fuerit in homine tanta impru-

Cens. xxiij. de Sciscili Lacte.

Lactis Scissilis parãdi ratio.

dentia, aut somnolentia, quòd cùm tam splendidis enarrationibus explanandum Diosocoridem susceperit, adeò graui labascat negligentia.

OLYRA.

Cens.xxiiii. de Olyra.

IN FRVMENTACEO genere eam magno errore Olyram censet Lusitanus, quam nos Secalam, & Plinius Secalem, & Farraginem appellat, è qua rustici panem conficiunt nigrum triticeo longè deteriorem. Sed cadit Lusitani opinio, quòd Galeno primo de alimentorum facultatibus Olyra colore sit albo, adeò vt dixerit Plinius libro decimo octauo, cap. octauo, esse, qui ob Olyræ candorem, illam Orizam esse putarēt. Præterea scribit idē Plinius ex
„ Olyra dulcē confici panē, id quod ex pane ex
„ Secale cōfecto minimè percipitur, cùm potius
„ quodammodo amarorem resipiat. Adhæc Secala ita vulgò vocata, cùm in area flagellis decutitur, illicò omnem exuit tunicam, & tritici modo nuda colligitur: sed aliter Olyræ euenire fatetur Galenus loco superius citato, dū Oly
„ rinos expendit partes, sic inquiens. Habet au
„ tem Typhæ semē extrinsecus corticem, velu

ti

„ ti Olyra, & Hordeum, verùm decorticatum
„ in panes congeritur: & paulò inferius ait. Ex
„ nobilissima Olyra, cùm, vt decet, fuerit decorti
„ cata, nominatũ Tragum conficiunt, quo ple-
„ rique vtuntur. Quibus planè constat Olyram decorticari in area non posse flagellis, quemadmodum nec Hordeum, nec Zea, nec Auena, dum in area concutitur; sed opus esse, vt in pilis pinsentur, vt etiam hoc æuo moris est apud omnes.

CHONDRVS.

EX ea fruge parari Chondrum existimat, quam quidam in Italia, vt in Tridentino agro, Scandellam vocant, quod meritò redarguit omnium agricolarum consensus, qui dicunt hanc esse Hordei genus, non Zeæ. Hordei enim plura habentur genera, vt quis ex Theophrasto nosse potest libro octauo capite quarto de plantarum historia. Quæ si rectè expendantur, nil aliud Scãdella erit, quàm Hordeum minus, quæ binis tantum versibus spicam gerit, rotundiore etiam grano. Nam præter id, quòd per omnia nempè facie, & viribus Hordeum referat, constat non Cẽs.xxv. de Chondro.

esse Zeam, quam Dicoccon appellant, quòd nunquam Scandella reperta sit, quæ Zeæ illius modo in geminis putaminibus coniunctum semen habeat. Quo fit, vt nullo pacto Scandella inter Zeas recenseri poßit. Zea autem Dicocco abundat Goritiensis ager, & Foroliensia arua, ibiq; vulgo Pirra Farra dicitur, quòd Zea ibi ab incolis in vniuersum Pirra vocetur. Cæterùm quia ex hoc Zeæ genere Halicam, siue Chondrum sibi parant, quam ipsi Far appellant, licet falsò (differt enim ab Halica Far) ideò eadem Pirra Farra nominatur à ruricolis. Huic alius eius affinis est error, quòd scripserit, putaueritq; Far ab Halica nihil differre, idque ex Scandella parari, quam Zeam Dicoccon censet. At Plinij testimonio Far nihil aliud est, quàm frumenti, vel tritici genus Adoreum vocatum. Ille enim libro XVIII. cap. VIII. ita scriptum reliquit. Frumenti genera non eadem vbiq;, neque vbi eadẽ sunt, ijsdem nominibus. Vulgatißimum Far, quod Adoreũ veteres appellauere. Itẽ eodem capite, vt palàm faceret aliud esse Zeam, è qua fit Halica, aliud verò Far, qui Zea vtuntur, inquit, nõ habẽt Far. Item cap. VII. eiusdem libri, populum Roma-

Cent. xxvi. de Farre & Halica.

Far ab Halica differre.

„ manũ, ait, Farre tantùm è frumento trecen-
„ tis annis vsum. Verrius scribit, Quo tẽpore
„ Romanis nullus fuit Halicæ vsus, vt ipse met
„ testatur Plinius libro XXII. cap. XXV.
„ cùm inquit. Halica res Romana est, et nõ pri
„ dem excogitata, neque arbitror Põpei magni
„ ætate in vsu fuisse. His accedit Asclepiadis, et
„ Galeni authoritas libro septimo de comp. me
„ dic. secundum locos in quodam eclegmate ad
„ cruenta sputa, vbi sic habet. Farris Clusini
„ appellati sextarij dimidiũ, decocti Marrubij
„ viridis sextarium vnum Hæc in uas vitreũ
„ coniecta per diem et noctem macerari sinito,
„ sequenti die pharmacũ molito, quemadmodũ
„ Halicam maceramus. Hæc Galenus; quibus
„ palàm est à Farre differre Halicã. Galeno
„ subscribit Aetius libro IX. cap. XLV. his
„ verbis. Quod verò latinè in regionibus Romæ
„ vcinis Far appellant, hoc modo paratur. Fru
„ mentum modico tempore aqua madefacito,
„ indeq́ue extractum, ac inpilam coniectũ, uelu
„ ti Ptisanã à cortice repurgato, vbi verò corti
„ cem exuerit tollito, atq; in sole siccato, deinde
„ manibus tritũ, donec penitus à cortice fuerit
„ mundatũ, crassissimè molito, ita vt granum

 vnum

,, vnũ in quatuor aut quinque partes redigatur,
,, & siccum asseruato. Vsus autẽ tempore Ha
,, licæ modo coquitur, et à sanis in cibũ sumitur,
Hæc ille; ad quæ certè pertingere debuerat ille magnarum centuriarum constructor.

PHASEOLVS.

Censf.xxvij. de Phaseolo.

PHASEOLVM, siue Phasiolum, non paruum illam, & vulgarem, quam Galenus Ochrôn appellat, sed magnam esse Eruiliam falsò contendit. Quandoquidem Eruilia illa maior latinis Pisum dicitur, non autem Phaseolus. Differre autem Phaseolum ab omni Eruilia & Piso testis est Plinius libro XVIII. cap. VII. sic
,, inquiens. Frumentis folium harundinaceum,
,, Fabæ rotundum, & magnæ leguminum par
,, ti. Longiora Eruiliæ, & Piso. Phaseolis ve-
,, nosa. Quibus palàm est, nec Eruiliæ genus, nec Pisum esse Phaseolum. Constat prætere a Eruiliæ cuiusque generis, vel Pisi siliquas elixas in cibis à nemine mandi, quòd adeò dura sint cartilagine, vt nullo mansu dẽtibus cõfici queãt. Contrà verò vulgaribus, genuinisque Phaseolis accidit. Id quod idem fatetur Plinius cap. XII. eius-

eiusdem libri, vbi sic habet. Siliquæ rotundæ Ciceri, cæteris leguminum longæ, Piso cilindriacæ, Phaseolorum cum ipsis manduntur granis: id quod nostris Phaseolis vulgaribus accidit. Nā tenellas eorum siliquas suis granis refertas, modò in acetarijs Asparagorum modo, nunc vnà cum braßicis elixas, ante maturitatem æstate comedimus; quod tamen nulli alij leguminum generi à natura datum esse comperimus. His itaque palàm est Phaseolum Dioscoridi nullam esse Eruiliam, sed vulgaris vsus Phaseolum, qui paßim in campis seritur. Quippè non tantùm folia illi insunt (vt Plinius inquit) venosa, sed (vt Dioscorides ait) deuoratus inflat, spiritus ciet, & ægrè concoquitur. Quin etiam viridis cum siliqua sumptus aluum emollit. An non in idem cadit erratum, quum Eruiliam, quam confundebat cum Phaseolo, Dolichum à Theophrasto credit appellari? quum Dolichum ille testetur apertè adacto longo palo consurgere. Id quod maximè denotat, Dolichum nil aliud esse, quàm varium Phaseolum illum, qui Dioscoridi Hortensis Smilax dicitur. Quippè in primis hic longißimos ascendit palos, qui Lupi Salictarij modo se circumuoluit, nec alibi, quàm in hortis seritur.

Cés. xxviij. In Dolicho

Quinetiam eius siliquæ simul cum granis, perinde ac aliorum Phaseolorum manduntur in cibis. Id quod in præfatione secundi libri de Alimentorum facultatibus testatur Galenus, & Paulus Aegineta libro primo. Atqui si pluribus inanẽ suam velit sententiam confutari, commentarios nostros in Dioscoridem consulat. Plura enim ibi reperiet, quæ hic silentio prætermittenda duximus, ne plantarum potius historiã scribere, quod in alijs vberius exequuti sumus, quàm istius temerarij hominis imperitiam, ac negligentiam videamur aperire; quod iam nostrum est institutum, sed id breuiter: ne, si omnino tacuerimus, ille sua temeritate in cæteris nostra abutatur modestia; sin copiosius, ne iustum excedamus modum.

LAPATHUM, SIVE RUMEX.

Cens. xxix. de Rumice.

AC iam propemodum vereor, ne quis eruditus tandem fastidiat in audiendis innumeris, & turpißimis istius hominis erratis. Quæ si nuda ĩ medio ponerẽ, cui nõ ista stomachũ moueãt? Nunc ita vniuscuiusq; occurrere studeo pruden-

tiæ

tiæ, ut non parum hoc quemque consolari debeat, quòd in huius refrenanda audacia plura interim à nobis afferuntur non infrugifera, & (nisi me spes fallit) non indigna eruditis auribus. Id unũ siquidem hic ubique laboro, ut & Lusitani, qui tam infidè, ac improbè aliorum uersat scripta, patefiat audax inscitia, & veritas simul in his tenebris non sine lectoris emolumento elucescat. Verùm sic à nobis utrunque est peragendum, ut plura, & absolutius nos aliàs de his acturos meminerimus, utq; cõtra Lusitani insultus, ac imperitiã non parũ hinc quoq; roboris, & lucis accedat. Quare (quod in cæteris sum facturus) iam accedam ad ea, quæ de Spinachio, seu Rumice ille profert. Nam quòd hortense olus Spinachium nobis paßim uocatum, Satiuum Lapathum esse asserat, meo certè iudicio longißimè aberrat; quòd Spinachiũ cũ Rumice, uel Lapatho nihil habeat cognationis; siquidẽ nec folio, nec caule, nec flore, nec semine, nec radice Spinachium Lapatho simile cernitur, quemadmodum nec gustu, nec uiribus. Constat item Galenum (& si contrarium fortaßè somniauerit Lusitanus) Spinachij, quin nec Hortensis Lapathi meminisse inter olera, sed tantùm syluestris Lapathi, cum inquit.

,, *Licet cuiuis (ut ante diximus) Lapathum*
,, *appellare Betam agrestem, ut quod non gustu*
,, *modò, sed uiribus etiam Betæ Hortensi est*
,, *adsimile. Verùm cùm Beta Lapatho sit sua-*
,, *uior, iccircò nemo est, qui non ipsa libentius ve*
,, *scatur. Hactenus Galenus. Quibus palàm*
est Spinachium Lapathum esse non posse; nam
præter id, quòd Spinachium nihil cum Lapatho
habeat similitudinis, syluestre olus non est, sed
hortense. Quo fit, vt syluestris Beta etiam appel-
lari nequeat. Adde quòd Spinachium suauius,
& cibo gratius olus sit, quàm Beta; VANE
idem sibi persuadet Lapathum communis vsus
nunquam in ciborum vsum concessisse, cùm Ga
lenus loco iam citato, vbi syluestre Rapum inter
olera, quæ comeduntur, recensuit, eam syluestrē
appellarit Betam. Quinetiam & Tridentina,
& Goritiensia rura, totiusque ferè Italiæ agre-
stes homines id maximè comprobant, cùm vere
Syluestris Lapathi plurimùm manducent, quòd
eo tempore tenella habeat folia.

Spinachiū non esse inter Lapathi genera recēsendum.

Vana Lusitani persuasio.

CHON-

CHONDRYLLA.

CHONDRYLLA Dioscoridi caulem, flores, & folia habet Cichorio similia, adeò vt inter Cichorij species veniat numeranda, tenuior tamen tota Cichorio est. At Lusitanus, qui in Dioscoridis lectiones maximè versatum se vbique censet, Chondryllam folio esse hortensi Intybo minus rectè scribit. Id quod proculdubio ostendit Chondryllæ stirpem aliquam nunquam vidisse Lusitanum. Cens. xxx. de Chondrylla.

GINDIDIVM.

NEC errore vacat, quæ de Gingidio censet, quippè qui velit recentiores quosdam sequutus nil aliud græcis esse Gingidium, quàm vulgare illud Olus, quod Cherophyllum, vel Cherofoliū vocant. Atqui Cherophylli folia, pariter ac radices nihil amaroris, adstrictionisque mandentibus relinquunt, sed potius dulcedinis, & acuitatis tantillum resipiunt; quum tamen Dioscoridis, & Galeni testimonio Gingidium herba sit adstrictionis, & amaritudinis non obscuræ, adeò Cens. xxxj. de Gingidio.

vt

,, *vt si etiã Syluestri Pastinaca amarior, & ol*
,, *id(vt Galenus inquit libro secundo de Alim*
,, *torũ facultatibus)potius fuerit hæc herba me*
,, *dicamentum , quàm alimentum. Adde quòd*
,, *Galeno libro de Cibis boni, & mali succi cap.*
,, *VIII. et Attenuante victus ratione cap. III.*
,, *Gingidiũ herba sit syluestris, contrà verò Che*
,, *rophyllum , quod passim in hortis seritur , ad*
,, *obsonia.*

SCANDIX.

Cens. xxxij. de Scandice.

NEC minus improbari debet , quòd senserit legitimã Scandicem eam esse herbam, quæ in segetibus nascitur, plerunque in agrorum extremitatibus Cherophyllo similis, flore albo, mucronatis in cacumine corniculis , Geranij æmulis, in quibus conditur semen : quandoquidem hæc herba nec amara est, nec subacri gustu deprehenditur . Id quod in Scandice Galeni testimonio non obscurè percipitur, adeò vt hanc ille retulerit inter ea medicamenta, quæ secundo ordine intenso, vel tertio incipiente excalfaciunt . Prætereà quum Scandicis historiam (quod viderim, legerimque)nemo scripserit antiquorum, arduum sa-

nè

nè videtur, vel potius temerarium decernere, & pro certo affirmare hanc vel illam plantam esse Scandicem. Quippè hæc, quam alios sequutus Scandicem appellat Lusitanus (vt rei herbariæ periti existimant) eam maximè refert plantam, quæ Plinio Veneris Pecten appellatur. vt latius in commentarijs nostris scriptum reliquimus.

HIRCI BARBVLA.

QVANTVM in censenda Hirci barbula fallatur Lusitanus, ij facilè noscent, qui in re herbaria eius legerint enarrationes. Ille enim, vt noui aliquid afferre videatur, si vera desint, fabulosa afferre non ambigit. Scribit is duas Tragopogoni esse species, alteram flore purpureo, alteram luteo; sed vtrique radicem esse paruam, bulbosam aliquantulum oblongam, Auellanæ nucis magnitudine, dulcem, & esui aptam, quam pueri in Hispania in campis eradicantes à similitudine paruarum nucum Nucellas appellant, & illarum esu maximè delectantur. Sed aberrasse deprehenditur, quòd non solùm Dioscorides, sed & Theophrastus, & Plinius scriptum reliquerint

Cẽs. xxxiij. de Hirci barbula.

rint Tragopogone radicem esse longam, ac dulcē. Id quod sole clarius visitur in genuina Hirci barbula; non autem bulbosam Nucis Ponticæ magnitudine. Quibus palàm est, quàm diligenter quàmq; accuratè diligens enucleator legerit Dioscoridem (vt Theophrastum, & Plinium præteream) quem enarrandum suscepit. Is enim (quātùm video) eam plantam Tragopogonum putat, quam Fuchsio in Commentarijs de Stirpium natura Apios admentitur. Planta hæc in Bohemia frequens non in agris tantùm, sed etiam in vineis. Germani Terræ Nucem appellant. Sed quam habeat cùm Tragopogono cognationem, ego sanè nullam video.

Lusitanum non legisse Dioscoridē nisi oscitanter.

SMILAX HORTENSIS.

Cés. xxxiiii. de Hortensi Smilace.

NON paruo profectò etiam errore notatur Lusitanus, vt Dioscoridem de Hortensi Smilace diserentem, de omni Phaseolorum genere sub Smilacis illius nomine scripsisse arbitretur, cùm vulgares Phaseoli, quibus paßim in cibis vescimur, dum sati in campis virent, non repant, nec adeò frutices conscendant, vt Smilacis modo topiarias scenas inumbrare queant. Præ-

tereà

tereà quum vulgaris Phaseolus paßim in campis seratur, cæterorum leguminum more, quo pacto, quave ratione Hortensis Smilax vocari poßit, profectò nescio. Sed quoniam hæc longè pluribus nobis comprobata sunt in commentarijs nostris in Dioscoridem, eò Lusitanum remittimus.

THLASPI.

NEC minus decipitur Lusitanus in expendendo Thlaspi, quòd dixerit in eo latum percepisse semen, & folia in cacumine diuisa. Ac si ex verbis eius coniecturam facere licet (quod tamen pace eius dixerim) nunquam vidit Thlaspi. Non enim Thlaspi semen latum est, vt Galenus testatur, sed rotundum, simile milio, & aliquandò longiusculum; & proinde rectè scripsit Dioscorides, Thlaspi semen esse Nasturtio simile. Latus quidem foliculus est, qui semen ipsum includit, sed qui foliculum dicant esse semen, neminem habeo præter vnum Lusitanum. Cæterùm Thlaspi folia (vt intuentibus facilè patebit) nusquam in cacumine diuisa spectantur, sed foliculi, qui semen concludunt, vt in commentarijs nostris Cens. xxxv. de Thlaspi.

ſtris quis legere poterit, vbi hunc Dioſcoridis locum reſtituimus.

ZEDOARIA.

Ceſ. xxxvj. de Zedoaria

QVOD Zedoria & Zurumbetum Mauritanis idem non ſint, aduerſus Luſitanum reclamat Serapio, qui de his diuerſis capitibus diuerſam ſcribit hiſtoriam. Deinde quòd Zedoaria radix ſit herbæ, Zurumbetum verò arbor procera, infrugiferaque citreum odorem ſpirãs, folio Salicis colore ex viridi in luteum langueſcẽte, vt idem Serapio ſcriptum reliquit. Zurumbetum Paulo Arnabo appellatur. Aetius tamen vtriuſque meminit, Zedoariæ, ſcilicet & Arnabonis varijs in locis, tanquam de medicamentis inter ſe differentibus. Sed Luſitano perinde ac alijs quibuſdam errandi anſam dedit Serapionis interpres, qui cap. CLXXII. Zedoariã falsò Zurumbetum appellat. Patet interpretis error Serapionis ipſius teſtimonio, quippè qui cap. CCLXXI. de Zurumbeto egerit, & longè aliud à Zedoaria fecerit.

Serapionis interpretis lapſus.

STRV-

STRVTHIVM.

STRVTHIVM, siue Radiculam, siue Lanariam herbam magno sanè errore nihil à uulgaribus Saponarijs differre putat Lusitanus. Quippè quod harum nulla spinso proueniat folio, quum tamen Theophrasto, ac Plinio Struthium aculeata sit planta, & caulem proferat fœnilaceum, qui talis ijs Saponarijs, de quibus meministi, non uisitur. Adde quòd neutrum Saponariæ genus sternutamenta ciere ualeat. Ad fabulam autem maximè ridendam, & potius longo cachino explodendam, quàm uerbis refellendam, quã narrat Lusitanus de herba illa in eius castelli mœnijs nascente, à quo se oriundum facit, quæ flore sit Passerculi effigie, eò quòd ibi passeres quàm plurmi nidificent, & semine in coitu eiaculato herbæ radices respergant; nil aliud dicendum censemus, nisi quòd hic suis deliramentis colophonem addiderit Lusitanus. Cæterùm si propè nidificantes passerculos, nascentes plantæ ob id flores passerculorum illorum formam proferant, quod earum radices eorum spermate madescant, cur fiat igitur quòd plurimorum anima

Cẽs. xxxvii. de Struthio

Cẽs. xxxviii in Lusitani fabulam.

tium formas, qui in campestribus, & syluis morantur, in quàm plurimis non reperiantur herbis, quotidie eorum semine perfusis, Lusitanus ipse dicat, qui sua singulari amentia nouam hanc philosophiam excogitauit; in qua si fortaßè perseuerandum statuerit, discat etiam à circulatoribus scribere Mandragoras ex humani seminis profusione oriri: quin & Antirrhinum ex bubulo, quòd eius semen vasculis includatur, quæ vitulina referunt capita.

CYCLAMINVS ALTERA.

Cēs. xxxix. de altera Cyclamino. Lusitanus inaniter Matthiolum citat.

GRAVE, & permolestum mihi est, quòd in Cyclamino sui erroris me faciat authorẽ, cùm dicat Matthiolum Senensem alteram Cyclaminum à se conspectam affirmare, radice parua Auellanæ persimili, tametsi hactenus ille nunquam viderit. Quibus conijcere quis rectè poterit, quàm ille oscitanter commentarios nostros legerit, & inaniter me citauerit; quandoquidem nobis nusquam dictum est Cyclaminum Alteram, cui superuacuam radicem aßignat Dioscorides, radice constare parua, Nucis Ponti-

ticæ magnitudine, quum ibi rectè affirmauerim Cyclaminum hanc me nusquam vidisse in Italia.

BVLBVS ESCVLENTVS.

NVLLVM discrimen cernit diligens, & solertißimus rerum inspector inter Esculentũ Bulbum, & Ascalonicum Cæpe, quod nos vulgò vocamus Scalogna. At quantum distant? Ascalonicum enim Cæpe inter Cæparum genera antiquis recensetur, non autem inter Bulbos. Lusitano refragatur maximè Theophrastus, quippè qui libro VII. cap. IIII. de Plantarum historia, Ascalonicum Cæpe, ac alterum eiusdem generis Fißile appellatum inter Cæparũ genera recensuit, non inter Bulbos, de quibus speciatim egit cap. XIII. eiusdem libri, cui subscribit Plinius libro XIX. cap. VI. sic inquiens. Allium, Cæpasque inter Deos iu re iurando habet Aegyptus. Genera apud Græcos plura. Sardia, Samothracia, Alsidena, Setama, Schista, Ascalonia ab oppido Iudeæ nominata. Demum Galenus libro VI. de simplicium medicamentorum faculta

Cens. xl. de Bulbo Esculento.

Separũ genera.

 tibus

,, *tibus Esculentos Bulbos amarosos, ac pariter*
,, *adstringentes facit. Id quod rursus repetijt li-*
,, *bro secundo, de Alimentorum facultatibus.*
Quæ tamen qualitates in Ascalonica Cæpa non reperiuntur. Ipsa enim acris est valdè perindè, ac cætera Cæparum genera, nec quicquam ei inest amarosi saporis. Equidem putabam hæc nō ignorasse Lusitanum, quum illum compertū habeam oriundum a locis quibusdam non procul ab Ascalone Iudeæ.

ARGEMONE ALTERA.

Censf.xli.de Altera Argemone.

ALTERAM Argemonem Dioscoridi adulterinam esse non ambigimus, vt in Comentarijs nostris diffusius diximus; sed hoc fortaßè nesciens Lusitanus, ne huius plantæ videretur ignarus, Argemonem eam plantam esse cē-set, quæ recentioribus quibusdam Argentina dicitur, non alia (vt opinor) ratione, quàm quòd Argentina folia gerat vulgari Agrimonio similia, quæ quantum cum Syluestri Papauere habeant cognationis, similitudinisve (talia enim Argemoni alteri requiruntur folia) ij iudices erunt, qui plantarum historias diligentißimè explora-

plorauerunt, & Lusitani imperitiam norunt. Qui cùm fortaßis sibi persuaserit, eam ob causam Eupatorio Argemonij nomen acceßisse, quòd folijs & facie Argemonem hanc referret, nomenclationibus magis innixus, quàm plantarum ipsarum notis, hic etiam miser se deridendum dedit.

TELEPHIVM.

QVANTVM in Censura Telephij hallucinetur; qui vult Telephium Dioscoridi nil aliud esse, quàm tertium Semperuiuum, illud sanè statim ostendit, quòd Dioscorides de Telephio libro secundo, & de Semperuiuo illo libro quarto scripserit, & quòd nec nobis scriptum reliquerit Dioscorides tertium Semperuiuum quibusdã Telephium vocari. Siquidem Dioscorides has nomenclaturas non recipit, sed tantùm adducit, quamobrem non est propterea dicendum tertium Semperuiuum esse Telephium; quemadmodum (exempli gratia) nec Helsine, quam Partheniũ quosdam appellasse Dioscorides scribit, Parthenium est, nec Asarum Baccar est, nec Asplenum Hemionium, nec Gingidium Lepidium: Cẽs. xlii. de Telephio.

tametsi hæc omnia aliarum plantarum nomine quibusdam appellentur. Nam si Dioscoridi idē esset Telephium, & tertium hoc Semperuiui genus, non fuisset illi opus de altero per se secundo libro scribere, de altera verò libro tertio inter Semperuiui genera, vt etiam compertum habemus fecisse Plinium, qui libro XXVII. cap. XIII. de Telephio egit, libro verò XXV. de tertio Semperuiuo, postquàm de alijs duobus generibus diseruit. Adhæc si Telephij facultates apud Dioscoridem, & Plinium expendantur, Telephiū videmus vitiligines sanare, quinetiam vulnera, & sinus; hoc verò Semperuiuum strumas tantùm discutere.

AGARICVM.

Cēs.xliii.de Agarico.

LONGE ab omni scopo eos medicos aberrare scribit Lusitanus, qui Agarico in pastillis conformato passim vtuntur, noua sua quadam opinione ductus, quòd Agaricum contritum nullo pacto diu suas vires seruare possit. At nos illum errore sanè longè maiori procul dubio duci censemus, eoq́ue præsertim quòd nullam afferat rationem, nec probatissimorum scriptorum autho-

thoritatem, qua suam fulciat sententiam. Porrò Mesues clarißimus inter Arabas, & qui in componendis medicamentis primas tenet, Agaricum in pastillos redigi suadet, vt vnà cum ijs, quibus excipitur, medicamentis tractu temporis debitã acquirat mixtionem: id quod expedit omnibus compositis medicamentis. Nec video cur tam facilè quicquid tenuium partium in eo extiterit (vt friuolis admodum verbis contendit Lusitanus) euanescere poßit. Siquidem cum Mesui pastilli de Agarico, Salem foßilem, Gingiber, & Oxymel excipiãt, non sanè constat cur tam facile tenuior Agarici pars in auram resolui poßit, cùm mellis proprium sit in suo vigore admista diutius asseruare, Salis verò & Gingiberis huic medicamento facultatem augere. Frustrà quidem tot catapotiorum massas, quæ Agaricum excipiũt, Seplasiæ confectas asseruarent, quin & electaria aluum ducentia, si Agaricum in puluerem ijs additum suas statim deperderet vires; frustraque illud in Theriaca addidisset Andromachus. Quamobrem omninò explodenda erit Lusitani sententia, qui præter omnium clarißimorũ virorum placita solus iubeat Agaricum ea ipsa

hora esse contundendum, ac alijs addendum medicamentis, quæ expedit illo vti.

RHABARBARVM.

Cens. xliiii. de Rhabarbaro.

CAETERVM de Rhabarbaro scribẽs Lusitanus, medicos illos magno teneri errore contendit, qui tostum, vel ustum Rhabarbarum dysentericis propinant, ea ratione adductus, quòd omnia quæ igni torrentur ob conctratam acredinem abradant. Quarè suadet, ut à Rhabarbaro in dysentericis omninò abstineant medici. Atqui
,, *si Rhabarbarum dari libeat, non vstum, ne-*
,, *que assum esse propinandum, sed crudum, hac*
,, *tamen conditione, vt prius auferantur ab eo*
,, *tenuiores partes. Id quod facilè (vt ipse ait)*
,, *effici potest, si ex aqua Plantaginis, vel Ro-*
,, *sarum maceretur. Verùm Lusitano maxi-*
,, *mè refragatur Mesues, vbi Rhabarbari vi-*
,, *res expendit his verbis. Rhabarbarum to-*
,, *stum dysentericis probè confert. Et paulò su-*
,, *perius ait, Quòd si post hasce functiones vi-*
,, *scera adstrictione roborante egerint, ipsum*
,, *quidem Rhabarbarum in puluerem contritũ*
,, *exhibendum fuerit. At illud, quod igne tor*

resc

rescit, vehementer operatur, ac etiam vehementius id, quod comburitur. Hæc Mesues. Sed audiat etiam Galenum, qui libro nono de Compositione medicamentorum secundum locos combusta, torrefactaque medicamenta dysentericis dare suadet, nempè Cochleas, Cornu Ceruinum, Opium, Gallas, Malicorium, Pini corticem, Hyosciamum, Acaciam, & alia plura uino nigro excepta. Prætereà XI. de Simplicium medicamentorum facultatibus, exustas etiam Cochleas cum Galla, & Pipere dysentericis commendat. Quibus sanè patet non modo hoc in medicamento spernere Galenum Coclearum, & Gallarum cõbustarum acredinem, sed etiam addere Piper acerrimum medicamentum. Huiusmodi medicamentis nulla dubitatione utuntur etiam posteriores Græci, Paulus (inquam) Oribasius, Aetius, Alexander. Adde quòd vbi intestina vlceribus fuerint affecta, Auripigmentum, Sandaracham, Alumen, Calcem, Aeris squammã, & alia plura erodentia medicamenta clysteribus infundunt. His itaque palàm est, combusta, tostaq; medicamẽta non modò nullo prorsus incõmodo dysentericis dari posse, sed magno sanè iuuamento, quòd crudis longè magis exiccent, ac etiam

Rhabarbarum totum dysẽtericis maximè cõuenire.

tiam

tiam adstringant. At si vsta, & in cineres versa dysentericis tutò exhibere suadent tot grauissimi authores, cur illis tostum Rhabarbarum interdicat Lusitanus, conijcere nequeo. Nam si, Medicorum omnium consensu, dysenteria affecti ali debent assatis volatilium carnibus, ouorum vitellis ignitis tegulis tostis, & alijs quàm plurimis alimentis frixis, torrefactisque; cur igitur à Rhabarbaro illo fuerit abstinendum, nulla penitus (ni fallor) sese offert ratio. Porrò ad aliud Lusitani figmentum, quo fretus ait, plures vidisse Lusitanos sui generis homines dysenteria affectos vsti Rhabarbari potu interijsse, nil aliud respondendum in præsentia succurrit, quàm quòd nobis minimè sit approbandum, cùm sexcentos homines ad vitam reuocatos sciamus tosti Rhabarbari potu. Equidem non possum non mirari Lusitanum, quòd suæ tantùm gentis Lusitanos Rhabarbari vsti potu interemptos in exemplum adducat, ac si illis tantùm fuerit letale medicamentum, cùm tamen is (vt ipsius testantur scripta) toto ferè ætatis suæ decursu apud inferiores Germanos primùm, & deindè apud Italos suã exercuerit medicinam. Demiror item, quòd ita temerè quasi diuinitus edoctus affirmare non sit

ve

veritus potius ex Rhabarbari usti potu interiisse eos, quàm ex morbi natura, quum hæc sciri nō possint. Præter id, mihi nunquam persuasum velim, longè magis dysentericis Rhabarbarum illud profuturum, quòd aqua Plantaginis vel Rosarum fuerit maceratum, quàm tostum, vel ustū. Quandoquidem Galeni testimonio assatio, ustioque plurimùm siccitatis, adustionisque medicamentis confert; contrà verò euenit iis, quæ aquis macerantur. Sed hæc fortaßè in mediū adducit Lusitanus Auicennæ testimonio confisus, qui dysentericis Rhabarbarum nullam ustionē, aßationemque expertum ex Plantaginis aqua bibendum suadet; quòd fortaßè nesciuerit Rhabarbarum nil aliud Auicennæ designare interpretis lapsu, quàm Græcorum Rhaponticum. Quod quum nulla deiectoria ui polleat, citra ustionem, assationemque propinat Auicenna ex Plantaginis aqua, nec id macerat, ut sibi fingit Lusitanus.

Lusitani inscitia in cēsendo Auicennę Rhabarbarum.

CHA-

CHAMAELEO ALBVS ET NIGER.

Cés.xlv. de Chamæleonibus.

AC cùm ille Chamæleonem album censet esse stirpem spinis vndique horrentem, folio grādi, lactis quasi maculis interlito, quam quidam Carduum Mariæ, quidam à maculis Carduum Lactarium vocant, quidam Suarium, quòd eo sues pascantur; quis eius opinionem probet? cùm Chamæleo albus nullum producat caulem Dioscoridi, sed è medio spinas echinatas Cinaræ modo. Carduus autem Lactarius caulem profert bicubitalem, & quandoque maiorem adnatis pluribus refertum, longis, prædurisque. Radici nulla est odoris præstantia, nec Chamæleonis facultas. Siquidem deuorata, Dioscoridis testimonio, canes, sues, muresque necat. Contra verò hæc sues non modò alit, sed etiam saginat, vndè illi nomen. Postremò albo Chameleoni, Theophrasti testimonio, caput requiritur magnum Acano simile, non autem paruum, quale in Lactario Carduo spectatur. Sed qualem in albo, talem & in nigro se declarat Chamæleone, existimans hunc inter illud Cardui genus, quod à Carduo La

cta-

ctario nulla alia dignoscitur differentia, quàm quòd huic folia non sint lacteis illis maculis resperſa, ſed potius nigricantibus. Cui istud comprobabitur? Spina hæc caulem non rubrum, nec dodrantalem, ſed bicubitalem, ac colore uiridem effert. Deindè huic flores non ſunt uerſicolores, ſed purpurei. Prætereà Carduus hic radice nititur alba, integraq́;, non Chamæleonis Nigri modo exterius nigra, interius verò flaua & pluribus in locis exeſa, nõ acri, ſed potius ſubamara. Adde quòd Dioſcoridi Nigri Chamæleonis folia requiruntur rubro colore diſtincta, non maculis infecta nigricantibus. Quibus certum facit omnibus, quanta iudicij maturitate in plantarum cenſura ducatur Luſitanus.

CROCODILIVM.

AT quàm nec ſui ſe præstat diſsimilem in Crocodilio? Eam hanc opinatur eſſe ſtirpẽ, quam vulgus herbariorum Carlinam appellat, ea tantùm ductus ratione, quòd hæc non ſolùm in ſyluis, ſed etiam in arenoſis (vt Plinius inquit) & ſitientibus naſcatur locis. Sed cœcutit non leuiter; quòd Carlina, quæ caulem profert, adeò o- Cenſ. xlvi. de Crocodilio.

mni-

mnibus in vniuerſum notis nigrum Chamæleonē repræſentat, vt neutiquam quis perſuaderi poßit eam eſſe Crocodilium, præſertim cum facto periculo, ijs ſanè viribus non præſtet, quibus præſtare Crocodilium Dioſcorides, Galenus, Plinius, ac alij plerique poſteritatis memoriæ prodiderunt. Crocodilij enim decoctum (horum omnium teſtimonio) potui datum ſanguinem copioſum per nares pellit. Quod ſi præſtaret Carlinæ radix, magno admodum pretio æſtimaretur à Medicis. Adde quòd Crocodilio radix ſit longa, læuis aliquantulum lata, odore, vt Naſturtio, acuto: Carlinæ verò craſſa, rotunda, aſpera, inæqualis, exeſaque, nullo Naſturtij odore predita. Adhæc Crocodilij ſemen Galeni teſtimonio acre, odoratumque percipitur: quæ facultates in Carlina proculdubiò deſiderantur.

Crocodilij mira vis.

POTERIVM.

Cenſ. xlvii. de Poterio.

POTERIVM eam vult eſſe arbuſculam, quam Germani Schlehen, nos verò ſyluestrem Prunum nominamus; quod idem exiſtimauit Cornarius vir alioqui inſignis, cuius opinionem magis hic ſequitur Luſitanus, quàm genuini

nuini

nuini Poterij historiam. Ego verò nihil hic contra Coronarium dicam, quem vir clarissimus Fuchsius pluribus argumentis copiosissimè refellit. Quo circà his iam supersedemus, solùm, vt nostri memores instituti, dicimus vtrunque deceptum, & plurimùm aberrasse Lusitanum; quòd syluestris Prunus potius in fruticosarum arborum recenseri debeat, quàm inter herbas, item quòd nulla penitus conuestiatur lanugine, quòd item ramulis non habeatur longis, ac tenuibus Tragacanthæ modo, sed breuibus, solidis, duris, contortisque: quin nec fructu est acuto, nec odorato, sed inodoro, austero, adstringenti admodum succo: adeò vt qui dixerit syluestrem Prunum esse Poterium (Cornarij, et illius pace dixerim) Tiresia cœcior dici possit, vel mente captus. Quo fit, vt mirari non debeant medici, si clarissimus ille Fuchsius plura in Cornarium vberrimè conscripserit.

Cornarius reprehenditur.

Fuchsii laus.

LEVCACANTHA.

NEC à se ipso dissentit, quòd etiam Leucacantham herbam eam esse arbusculam contendat, quæ in sepibus, & frutetis prouenit, folio

Censf.xlviii. de Leucacãtha.

lio Pyri, fructu in maturitate nigro, ligustrinis baccis non absimili, è quibus elegantißimum colorem viridem parant pictores. Quandoquidem Dioscorides hoc loco de aculeatis herbis egit, non autem de arboribus. Adhæc arbuscula hæc, quã nos vocamus Spino Merlo, quidam verò Spino Zerbino, Cyperi radices non habet, sed arboreas, lignosas, longas, præduras que austero sapore, nulla admista amaritudine, adeò vt nihil succi inde exprimi poßit, etiam si arctißimo prelo stringeretur; quum tamen è Leucacanthæ radicibus succum exprimat Dioscorides ad rupta, & conuulsa sananda.

CRETENSE DICTAMNVM ALTERVM.

Cens. xlix. de altero Cretensi Dictamno.

CAETERVM & de altero Cretensi Dictamno cœcutisse Lusitanum non ambigimus, quippè qui scripsit videri hoc non modò in hortis, sed etiam in fictilibus ad fenestras frequenter reponi folio (vt illius verbis vtar) Cresonis, flore pulchro, purpureo, qui fricatus odorem ex se refert, qualem ex flore Narantij oriri videmus. Sed quàm sibi ipsi imponit? primùm quòd hoc

hoc Dictamnum Theophraſti teſtimonio in Creta tantùm proueniat. Id quod videtur etiam fateri Dioſcorides, cùm dicat, & hoc ex Creta ad nos aduehi. Prætereà quòd non ſcripſerit Dioſcorides, quin etiam nec Theophraſtus, nec Plinius Dictamum hoc folio eſſe Siſymbrij Aquatici, quod Luſitanus, vulgus ſequutus, Creſonem appellat; ſed Siſymbrij abſolutè, quod indicat, hos præclariſsimos authores de primo Siſymbrij genere intellexiſſe. Siſymbrium enim primi generis folio eſt Menthæ, rotundiore tamen, non autem Erucæ, qualia ſunt Creſonis folia, quæ an magis Dictamni folijs ſint comparanda, quàm primi generis Siſymbrio, ij dijudicent, qui rem herbariam doctiſsimè profitentur. His accedit, quòd Dioſcoridi huiuſce Dictamni folia odorem ex ſe mittunt medium inter Siſymbrium, et Saluiam, à quo omninò eum diuerſum putamus, quē Arantiorum flores ſuauiſsimè fundunt.

CALAMINTHA.

EO quòd Ferrarienſes, & Longobardi Gattariam herbam Neuedam (quaſi Nepetam) vocent, magno errore ſibi perſuaſit Luſitanus Gat- Céſ.l.de Calamintha.

tariam hanc esse secundum Calaminthæ genus; sed aberrasse videtur, quippè Dioscoridi Calamintha secundo loco posita, folio est Pulegij, quemadmodum & sapore, non autem Apiastri, uel Vrticæ, quibus Gattaria vocata maximè visitur æmula. Nec minus item decipitur in censenda

Cens. lj. de tertio Calaminthæ genere.

tertij generis Calamintha, quòd crediderit hanc eam esse, qua passim in Italia vtuntur Seplasiæ. Patet error, quòd hæc folia habeat Pulegio grandiora, rotundioraque, non autem prælonga Mentastri modo, cui tertiam Calamintham similem fecit Dioscorides.

SAMPSVCHVS.

Cens. lii. de Sampsucho

QVANTA sit Lusitani inconstantia, quanta in nos inuehendi fraus, quantaque is sui ipsius capiatur obliuione, is facilè intueri poterit, qui legerit eius enarrationes libro primo in Olei Sampsuchini confectione, & libro tertio cap. proprio de Sampsucho. Quandoquidem libro primo apertissimè contendit aduersus nos scribens Dioscoridi Sampsuchum nulla ratione esse Amaracum, & ob id plura ibi in nos machinatur, vt in Apologia superius præmisimus. Libro verò ter

tio

tio euidenter fatetur magno suæ leuitatis dedecore nil aliud esse Sampsuchum, quàm Amaracum, vel Maioranam. Quare non modò se ipsum euidenter confutat, & grauißimè vulnerat, sed etiam palàm declarat, non aliam ob causam nostram impugnasse sententiam, quàm vt nobis aduersaretur, & quocunque modo suum virus in nos euomeret. Tanta in nos inflammatus rapitur cupiditate, quæ mentem ei excœcet, memoriam tollat, & insano quodam modo se ipsum destruat, ac penè subuertat. Lusitani leuitas.

RVTA SYLESTRIS.

SYLVESTREM Rutam, quam Cappadocibus Molyn, Syris Besasa, quibusdam verò alijs Harmolam vocari Dioscorides inquit, eam esse plantam existimat Lusitanus, quam Caryophyllos Vltramarinos, vel Indicos vulgus appellat; sed manifestè decipitur. Quandoquidem hæc herba præter id, quòd folia Rutæ non proferat, flores aureos gerit magnos, ad luteum vergentes, non, vt Ruta syluestris, candidos. Quinetiam capita non prodeunt alterius Rutæ modo, sed longa pluribus eminentibus costis striata. Præte- Cens. liii. de Ruta Syluestri.

reà, nec semen illi visitur trianguli speciem referens, neque subrufum, sed longum, nigrumq; nulla amaritudine præditum. Adde etiam quòd Galeni testimonio Syluestris hæc Ruta radicem proferat nigram; id quod in hisce Cariophyllorum Indorum plantis maximè desideratur.

CVMINVM SYLVESTRE.

Cēs.liiii. de Syluestri Cumino.

SYLVESTRE Cuminum quum non viderit, nec nouerit Lusitanus, illud Officinis Rusticum Cuminum vocari ait, perindè ac si adeò vulgaris notitiæ fuerit, vt nullo sit opus examine; quum tamen pauci (ne dicam nulli) reperiantur Pharmacopœi, qui vnum vel alterum Syluestris Cumini genus legitimè cognoscant. Nam præter satiuum, nullum aliud nouere Seplasiæ. At Amathus, ne videatur id ignorare, Syluestre Cuminum adeò vuglare facit, vt quis illud apud Myropolas intueri poßit. Quo fit, vt rectè intuentibus palàm sit, non modò Amathum Syluestris Cumini historiam confundere, sed quid sit Syluestre Cuminum penitus nescire, & ignorata tanquam cognita, & vulgaria fateri. Duo enim Dioscoridi, quem nunquam accuratè legit

Cens.lv. de eodem.

Lu-

Lusitanus, sunt Cumini genera inter se pluribus repugnantia: sed hæc negligens Amathus rem omnem confudit. Siquidem nulla generum habita differentia absolutè protulit Syluestre Cuminum Officinis Cuminum rusticum vocari; quum tamen non desint rei herbariæ peritißimi, qui hactenus de Syluestris Cumini generibus nihil affirment.

CORIANDRVM.

IN censendo Coriandro quàm non hallucinatur, non decipitur, sed penè delirat? quòd vulgaris vsus Coriandrum scribat, non esse antiquorum Coriandrum, sed illis Coriandrum fuisse aliam plantam Cicutariam dictam, folio nostratis Coriandri simili. Id quod tueri nititur hoc tantùm argumento, quòd Coriandri plantam Hispani nullo incommodo oleraceis cibis admisceant. Quin & quòd eius semen odoratum sit, & eius pariter herba optimi sit odoris, vel saporis. Cæterum hæc quum legissem, mirari sanè desij, quòd alia etiam innumera deliramenta in medium adduxerit. Quis autem (Dij boni) Lusitanum hunc nugantem, immò & amentem i- Cenf. lvi. de Coriandro. Lusitani insignis amentia.

gnoret, quum dicat Coriandri uulgaris herbam odoris quidem fœtidißimi lectulariorũ cimicum instar optimi esse odoris, ac saporis? Equidem censebam vtero tantum gerentes mulieres citta, picaique corripi posse. Sed (vt video) Amathus etiam eo morbo laborabat, quòd fortaßè ob multam præstitam in re medica operam, & ob magnas illas Centurias adeò intumuerit, vt prægnãti similis euaserit: Vel quòd fortaßè Coriandri tãtùm inter olera esitauerit in Hispania eius saporis, odorisque præstantia allectus, vt inde facilè amentiam contraxerit, quam facere Cooriandrũ scribit Dioscorides, vbi largius assumatur in cibum. Quo posteà factum est, vt inde Amathi nomen fuerit consequutus. Præterea cur suam probare poßit Amathus stultitiam, quòd Coriandrum communis vsus veterum Coriandrum non sit, quòd in cibo acceptum nil mali inferat, nihil sanè rationis adduci potest. Quandoquidem etiã Galeni tempore Coriandrum in obsoniorum venerat vsum, vt ipse testatur Galenus libro secundo de Alimentorum facultatibus, & libro de Attenuante victus ratione. Quin & Dioscorides non nisi à largiore Coriandri esu abstinere prohibet. Proindè mirum non est, si cum alijs ole-

oleribus pro obsonio deuoratum nihil incommodi afferat, perinde ac Papauer.

PETROSELINVM.

GENVINVM Græcorum Petroselinum idem, quod Seplasiæ, & Herbariorum vulgus passim Apium vocant, magno sanè lapsu esse credit Amathus, quòd hoc Paludapium sit in hortis translatum, riguis, & vliginoso solo gaudens. Contrà verò Petroselinum, quod Dioscoridis, & Galeni testimonio in præruptis, & saxeis montium locis, vt ipsa met indicat nomenclatio, tantùm proueniat, semine Ammi odoratiore, sapore acri aroma olente. Id quod in communi Officinarum Apio nusquam percipitur. Cés. lvii. de Petroselino

ELAPHOBOSCVM.

ERRARE in Elaphobosco non modò Amathum censemus, sed pro more etiam falsa nærrare scimus. Nam vt se ipsum præclarum ostendat, ait in quærendo Elaphobosco sibi adiunxisse duos doctißimos viros, quos etiam nomi- Cens. lviii. de Elaphobosco.

 nat.

nat. At quum horum alter, cuius in commentarijs nostris pluries meminibus ob præstantißimam eius doctrinam, integritatemque, mihi pluries affirmauerit illum nec nouisse, nec fortaßè vidisse vnquam, quod illi credam non habeo.

Amathus ĩfidelitatis arguitur.

COLLVTEA.

Cens. lix. de Collutea.

COLLVTEA quibusdam rei agrariæ authoribus Alburnum vocari affirmat, Italis verò vulgò Aorno. Verùm quantùm ego legi, cùm Alburnum planta non sit, sed pars tantùm arboris, idem qui semper fuit deprehenditur Amathus, Plinij primùm testimonio, qui libro XVI. cap. XVIII. de Alburno hæc scriptis mandauit. Humor & cortici arborum est, qui sanguis earum intelligi debet. Pro cute cortex est. Proximi plerisque adipes. Ii vocantur à colore Alburnum, mollis, ac peßima pars ligni, etiam in robore facile putrescens, teredini obnoxia: quare semper amputabitur. Hæc ille. Quibus facilè Amathi conuincitur ignorantia. At si fortaßè, vt nostram effugiat censuram, dixerit, non dixisse

Collu-

Colluteam vocari Alburnum, sed Laburnum, & id erroris in Typographum reiecerit, facilè respondi poterit & hoc esse falsum. Quandoquidem Laburnum, teste Plinio, Alpina tantùm est arbor dura, & candida materie, cuius florem cubiti longitudine apes non attingunt. Id quod in Collutea sanè desideratur, quum hæc Alpina non sit, sed vbique ferè proueniat, materie non alba, sed exterius buxea, medullitus nigra, flore non cubiti longitudine, sed breui, Genistæ modo.

SENA.

CAETERVM magno etiam errore scribit Senam herbam aluum exoluentem eam esse plantam (vt ipse opinatur) quæ Theophrasto Collytea appellatur. Nam cùm apud Theophrastum duplex sit Collytea, nec de qua intelligat explicet, non solùm hallucinatus deprehenditur, sed & confusus, adeò vt quid sibi velit nesciat. Prætereà cùm Collytea vtraque Theophrasto lib. III. cap. XIIII. & XVII. de historia plantarum arbor sit non herba, & vtriusq; me- Cens. lx. de Sena.

mine-

minerit inter arbores, minus constare sibi vana Lusitani potest opinio.

GLAVCIVM.

Cens. lxi. de Glaucio.

NISI alium præter se testem adduxerit Lusitanus, qui Glaucium herbam apud Louanienses viderit, quæ cum Dioscoridis historia cõcordet, ego illi credam? Nam cùm illum tã sæpè hallucinatum offenderim, ac fabulosum, vitio mihi dandum non censeo, si nisi dato pignore illi non credidero.

ALYSSVM.

Cens. lxii. de Alysso.

NVLLAM constituit differentiam inter Dioscoridis Alysson, & Plinianum. Sed quàm penitus neutrum intellexit? Siquidem Dioscoridi Alyssum exiguus est frutex vnicaulis, subasper, rotundis folijs, fructu duplicium scutorum effigie, quadantenus latum, in montibus, & asperis locis emicans; quæ sanè omnia in syluestri Rubia, quæ Plinio Alyssum est, desiderantur. Siquidem hæc non adeò exigua est planta, sed plerunque bicubitalis, non vno tantum caule cre-

crescens, sed pluribus, folijs minimè rotundis, sed stellæ modo decussatis, semine rotundo non lato, nec duplicem, nec simplicem scutum referente. His accedit, quòd Dioscorides de vtraque Rubia maiori nempè, & minori tradidit vno, & eodem capite. Id quod illum fecisse putandum non est, si Syluestrem Rubiam ab Alysso diuersam non iudicasset, de quo prius dixerat eodem libro.

ATTRACTYLIS.

REDIT austerus & immitis censor; virgam, vel fustem potius profert. Eijcit omnes ex medicorũ, id est ex suo senatu, & grauißimè hallucinari eos contendit, qui negant Attractylida alterum Syluestris Cnici esse genus, eo argumento innixus, quòd scribat Plinius, primam syluestris Cnici speciem Attractylida quibusdam vocari; sed, quantùm videre, aut conijcere possum, Amathus ipse potius hallucinatur. Nam quamuis scribat Plinius primi generis Syluestre Cnicum quibusdam Attractylida nuncupari, non tamen affirmat, Cnicum illud esse Attractylida; nec eorum recipit sententiam, qui putant genuinum Cés. lxiii. de Attractyli.

num

num ſylueſtre Cnicum nihil ab Attractylide differre, quemadmodum ſuperius diximus de Telephio diſerentes, Telephium non propterea eſſe Semperuiuum minus, quòd hic etiam Telephium (vt Dioſcorides ſcribit) quibuſdam dicatur, nec Helſinem Parthenium, nec Aſplenum Hemionium: quoniam ijs etiam nominibus à nonnullis appellentur. Quamobrem Plinius ipſe eodem libro ſpeciatim de Attractylide egit his verbis.

„ Acarna colore tantùm rufo à Scolimo diſtin„ guitur, & pinguiore ſucco. Idem erat At„ tractylis quoque, niſi candidior eſſet, & niſi „ ſanguineum ſuccum funderet, qua de cauſa „ Phonos vocatur à quibuſdam, odore etiã grauis. Quibus palàm eſt Plinio Attractylida nullum ſylueſtris Cnici eſſe genus. Id quod maximè atteſtatur Theophraſtus libro VI. cap. IIII. de plantarum hiſtoria. Is enim poſtquàm de omni Cnici genere diſeruit, de Acarna, & Attractylide ſpeciatim egit. Adde quòd experimento etiam liquet, neutrum ſylueſtris Cnici genus ſanguineum ſuccum fundere. Vnde Amathi minus probari poteſt ſententia.

TEV-

TEVCRIVM.

SANGVISORBAM, quam Itali Pimpinellam propriè appellant, quamq́ue frequentißimè in acetarijs addunt, Amathus Teucrium esse indicat. At in pristina sua versatur cœcitate, quippè quum scribat Dioscorides Teucrium herbam virgæ effigiem referre Trisaginis similitudine, facilè palàm fit inter Teucrium, & Sanguisorbam maximam intercedere differentiam. Siquidem hæc nobis Pimpinella vocata iunceis constat cauliculis, folijs vtrinque pinnatis, nullam virgæ effigiem, nec Trisaginis formam referentibus. Quòd verò Pimpinella hoc nomine sit appellata, eò quòd odore sit Citruli, quem Hispani Pipinum vocant, nobis probare non libet, quum compertum habeamus vocatam fuisse primùm Pimpinellam à bipinnatis cauliculis, vnde postea corrupta appellatione Pimpinella est appellata. Nam cùm nullo Citruli odore, vel sapore sit prædita, cur Amathi sententiam probem non video.

Censf. lxiiii. de Teucrio.

Amathi opinio explosa.

LYCHNIS.

Cēſ. lxv. de Lychnide.

QVAE de Lychnidis viridibus folijs ſcribit Amathus, quòd ſcilicet ea oleo illita igne flagrent, & inde nomen traxiſſe ſtirpem, fabuloſa omninò videntur; cùm re vera Lychnidis folia, non viridia, ſed ſicca ad lucernarum vſum pro elychnio vſurpauerit antiquitas, vnde ſibi nomen inuenit; non quòd viridia flagrent, vt Amathus putat. Quippè λύχνον Græcis lucerna dicitur, ελύχνιον funiculus, qui è goſipio lucernis inditur ad ignem excipiendum Sunt enim Lychnidis folia admodum villoſa, tomentoſaque, & proinde arefacta ignem facilè concipiunt, perinde ac illius Verbaſci folia, quod Lychnite ab eodem effectu pariter appellatur.

MARTAGVM.

Cēſ. lxvi. de Martago.

MARTAGVM flores edere Lilio albo ſimiles, ſed croceos aſſeuerat, & proinde Martagum Plinio eam plantam eſſe exiſtimat, quam ipſe ab Hercule Petilium vocatam ſcribit libro XXI. cap. VIII. At demiror, vbi Luſitanus,

nus, qui tanto vsu, tanta omnium rerum peritia est præditus, Martagum viderit croceos emittens flores. Mihi enim ante hunc diem, id est inauditum, cùm flores proferat purpureos, rubentibus quibusdam punctis resperſos. Id quod manifestè arguit Hemerocallem pro Martago accepiſſe Lusitanum. Namque is flore constat aureo Lilij tum facie, tum etiam magnitudine. Cæterùm an Martagum, vel Hemerocallis Petilium ſit à Plinio deſcriptum, fateri ſanè non auſim, quum Petilium Plinij ipſius teſtimonio autumnali tempore floreat inter vepres colore roſæ ſylueſtris, illa verò cum alijs lilijs media floreant æſtate.

TRIFOLIVM.

QVOD Bituminoſum Trifolium nunquã viderit, noueritque Lusitanus, hoc argumento facilè conijci poteſt, quòd aſſerat Pratenſe Trifolium omnibus vulgò notum primò Rutam olere, vbi verò adoleuerit, Bituminis odorem reddere. Atqui hoc falſum eſſe vnicuique constabit, qui Pratenſis Trifolij odorem olfactu explorauerit. Siquidem id nec Rutæ, nec Bituminis quicquam

Céſ.lxvii.de Trifolio.

quam

quam vllo tempore resipiet. Etenim aliud genus est à cõmuni Trifolio, quod Græci Asphaltite ab odore, nos Bituminosum vocamus. Iccircò rectè scripsit Plinius libro XXI. cap.
„ IX. Trifolij tria esse genera, Asphaltite
„ aliud, aliud Acutum, Minutum item aliud,
„ quo prata ferè omnia scatent. Hinc itaque apertissimè constabit Pratense Trifolium longè ab Asphaltite diuersum haberi, & Lusitanum non paruo in errore versari.

AMBROSIA.

Cens.lxviii. de Ambrosia.

AMBROSIAM ait ille esse herbã, quam vulgò Tanacetum vocant Seplasiæ. Verùm patet eius non mediocris lapsus. Siquidem Ambrosia Dioscoridis testimonio pusillus est frutex, adeò vt trium palmorum longitudinem non excedat, folijs exiguis circa imum caulem, Rutam referentibus, cauliculis perindè quasi racemulis grauidis, qui nunquam florent, odore vinoso, suauique radice tenui sesquipedali, quæ omnia in Tanaceto maximè desiderantur. Nanque Tanacetum bicubitales gerit caules, ac etiã quãdoque longiores, folia non Rutæ, sed Maioris

Mil

Millefolij amaro sapore, flores aureos globuli modo, odore (quod maximè refert) graui, ac ingrato. Nullos fert hæc planta racemos cauliculis appensos, nullus ibi uinosus odor, nec aliàs suauis. Illud etiam addi potest quòd Tanaceto nusquam uisa sit radix sesquipedalis, sed breuis, & superuacua.

GNAPHALIVM.

ADEO breuiter, perplexeq́ue Gnaphalij historiam scribit Dioscorides, quin etiam Plinius illum sequutus, vt non decernas, quæ nam planta ex his, quæ in ipso naturæ viridario coluntur, genuinum Gnapahlium repræsentet. At Lusitanus, qui hæc quemadmodum & cætera leuiter admodum expendit, quandam herbam Gnaphalium esse asserit, quæ Anconitanis Zigi appellatur, ea tantùm ratione ductus, quòd hæc planta tenuibus sit folijs, mollibus, albicantibusq́ue, quum tamen plura habeantur herbarum genera, quæ his notis insigniantur, perinde ac herba illa, quæ vulgaribus herbarijs Gnaphalij nomen mentitur. Etenim adeò Plinij Impiã repræsentat, vt post hac ambigendum non sit, quin Impia nobis sit desideranda. Cés. lxix. de Gnaphalio.

OENANTHE HERBA.

Cẽſ. lxx. de Oenanthe herba.

RECENTIORES quoſdam ſequutus Oenãthem eam uult eſſe plantam, quam Filipendulam uocant, cùm potius Oenanthe Dioſcoridis teſtimonio caulem craſſum palmi longitudine gerat, ſemen quale in Atriplice ſpectatur, radicem magnam in multa rotunda capitula extuberãtẽ; naſcaturq́; in petris. At longè aliter prouenit Filipendula. Etenim non in petris, ſed in pratis, et læto ſolo naſcitur, radice nuſquam magna, quæ in rotunda capitula extuberet, ſed fili modo tenuis pluribus appenſis globulis, nõ rotundis, ſed potius glandium figura, ut in Pæonia, ſed longè minoribus, unde illi nomen. Semen prætereà Atriplicis illi non ineſt, ſed globuli inſtar quadruplici apice mucronati, ut in Buxo: quin nec caulis illi uiſitur craſſus, ſed tenuis, non palmari longitudine, ſed bicubitali, Quibus palàm eſſe non ambigimus, Oenãthẽ à Filipendula quàm maximè abeſſe.

PHYL-

PHYLLVM.

DVM in Phyllo Ruellij sententiam improbat Lusitanus, se ipsum ignorantiæ manifestè accusat his verbis. Hanc Ruellius Alterã Persicariam esse credit; quo verò iudicio alij iudicent. Est uerò hodie herbula quædam unico tantùm ornata folio, & inde Vnifolium dicta. Semen racemosum serpentis similitudinem ferens. His herbam illam describere videtur Lusitanus, quam quidam Ophioglossum, id est serpentinam linguam vocauere. Sed plurimùm is a veritatis scopo, & à veris ipsius herbæ delineamentis digreditur. Etenim præter id, quòd semen racemosum non proferat, id nullam serpentis imaginem ostendit, sed serpentis potius linguam imitatur. Id quod certò arguit, Lusitanum hanc plãtam negligenter admodum examinasse. His accedit alius illius lapsus, quòd affirmauerit Dioscoridis Phyllum esse Ophioglossum, cùm nullis prorsus notis conueniant. Cẽs. lxxi. de Phyllo. Cens. lxxii.

HORMINVM.

Cens. lxxiii. de Hormino.

ALIORVM quorundam insistens uestigia pro certo asseuerat Horminum eam esse, quam quidā Sclaream, alij Matrisaluiam, nōnulli herbam Sancti Iohannis uocant. Sed cùm Horminum Dioscoridi planta sit Marrubio similis, caule semicubitali, circa quem eminētiæ siliquarum forma prodeant ad radicem spectantes, in quibus semen includitur oblongum, nigrumque neutiquam crediderim Sclaream ipsam, quæ miro odore fragrat, esse Horminum. Quandoquidem hæc folio est Verbasci, non Marrubij caule bicubitali, non semicubitali: Prætereà Sclareæ caulis nullis vestitur siliquis, sed rami, qui ex caule ipso prodeunt multi. Adhæc siliquulæ, in quibus semen cōcluditur, rotundum, non oblongum, ad radicem non spectat, sed ad verticem. Adde etiam quòd nulla odoris præstantia Horminum commendauit Dioscorides. Etenim illius odoris fragrantiam nunquam silentio inuoluisset Dioscorides. Quo fit, vt cùm hæc non perpenderit Lusitanus, aliorum tantùm opinione imprudens abdu-

abductus errauerit vnà cum illis, quorum sequitur errores.

ONOSMA.

ONOSMAM inter vulgares Rapunculos, quibus paßim vtimur in acetarijs, nasci Lusitanus scribit: quin & illis adeò Onosmam similem facit, vt difficilè ab ipsis dignoscatur. At quum Onosma folio sit Anchusæ Dioscoridis testimonio, quæ non minus distat à Rapunculo, quàm equus à lepore, illicò friuolam, & stolidã nimis, vt cæteras omnes, opinionem induit Lusitanus. His accedit quòd Onosma non nisi in asperis nascitur, radice sanguineum succum fundente: id quod maximè desiderari potest in Pseudorapunculo illo; quòd is radice sit alba, tenui, ac superuacua, nullo vnquam tempore cruenta. Cēs. lxxiiii. de Onosma

ANTYLLIS.

QVIN & in Antyllide censenda plurimùm decipitur, cùm velit, quinimò & affirmauerit eam legitimam, genuinamque esse An- Cēs.lxxv.de Antyllide.

tyllidem, quæ Mauritanis Kali, siue Alkali appellatur; cuius cinere vtuntur ad conflanda vi-
,, tra. Error non magno negotio deprehenditur.
,, Etenim cùm Dioscoridi duæ sint Antyllidis species, altera quæ Lenti sit simillima, folijs mollibus, ramulis rectis palmi altitudine, altera verò folijs Aiugæ hirsutioribus; non video, cur credam Alkalim Antyllidas vtrasque referre, quum nullis conueniat notis: quippè Alkali, cùm primùm è terra emerserit, folio est tereti, pingui, Minori Sedo non absimili, quod postea in dodrantalem ferè longitudinē adolescit, geniculatimq́ue protrahitur Equiseti modo. Quum verò iam adoleuerit (vt de Trago diserentes in Apologia superius diximus) prodeunt è geniculis folia pinguia, crassaq́ue, incurua, ex lata origine in acutū desinentia. Vbi verò ad summum planta excreuerit, in caulium cacuminibus longè minora, exilioraq́ue spectantur rufo colore, à quorum exortu paruæ, rotundæq́ue pilulæ prodeunt, in quibus semen minutum concluditur. At quum huiusce plantæ tam varias mutationes non animaduerterit Lusitanus, proinde factum est, vt ipse crederet Alkali diuersi esse generis; quorum vnum alteram Antyllidem, aliud secundam esse contendit

tendit

tendit. Sed cùm Alkali nullam cum Aiuga habeat similitudinem, cui alteram Antyllidem similem fecit Dioscorides, nec folijs vnquam hirsutis sit visa, nec vlla ex parte Lentis figuram referat, cui prior Antyllis est æmula; fateatur ex veteri suarum opinionum promptuario constanter hæc se protulisse Lusitanus. Adhæc cùm ipse de Trago agens asserat Alkali esse Tragum, deducor in eam opinionem, vt credam Lusitanũ Circæ veneficis incantationibus imbutum, vnã, & eandem plantam in varias transmutare formas. Quod in Alkali factum videmus, quã nũc Tragum nunc Antyllidem facit.

Lusitanus notatur.

LITHOSPERMVM.

GENVINVM Dioscoridis Lithospermum eam memorat esse plantam, quæ globulos illos (lachrymas vocant) mittit, quibus vtuntur funiculo traiectis ad numerandas preces. In quo manifestè peccat, quoniam Dioscoridi Lithospermum planta est folijs Oleæ longioribus, latioribusque, ac mollioribus humi accubantibus ramulis, rectis, tenuibus, firmis, craßitudine acuti iunci, lignosis, in quorum cacumine bifidi exortus

Cens. lxxvi. de Lithospermo.

cauliculorum speciem exhibeant, folijs longis, interque paruum semen rotundum Erui parui (ut Oribasius et Serapio ex ipso Dioscoride transcribunt) magnitudine, nascaturq; in asperis. Quæ omnia in plāta lachrymas illas ferente desiderantur. Siquidem hæc folia profert harundinacea, quemadmodum & culmos per interualla geniculatos, in quibus semen Orobo duplo grandius uisitur, quæ quantùm cum Lithospermi notis habeant similitudinis, ipse uideat. Adde etiam quòd Lithospermum in editis, & asperis locis per se sponte nascatur. Lachryma uerò uocata non nisi sata proueniat, erectis omninò calamis non humi repentibus, ut scribit Plinius.

ALISMA.

Censl.lxxvii de Alisma.

CAETERVM Alismam herbam credit Lusitanus Ruellium & Cordum sequutus eam esse plantam, quam quidam Plantaginem Aquaticam, alij Barbam Syluanam uocant; sed falsum non obscurè liquet. Etenim Alisma folia fert Plantagini similia, sed angustiora, in terram reflexa, laciniataq; caule simpliciter tenui, cubito altiore, capitibus Thyrsi, flore candido pallescen

scente. At plantagini Aquaticæ folia insunt Plã tagine latiora, acuto cacumine, sursum spectantia, neutiquam laciniosa, caule plurimo adnatis multis referto, nulla Thyrsi effigie, radice inodora, nec etiam acri. Quæ omnia palàm faciunt maximè deludi eos, qui unà cum Lusitano in hoc uersantur errore.

BRITANNICA.

ALIORVM iterum adhærescens errori credit nil aliud esse Britannicam, quàm eam herbam, quæ paßim Seplasijs, ac vulgaribus herbarijs Bistorta dicitur, eo tantùm fortaßè argumento ductus, quòd hæc planta Rumicis sit folio. Verùm mea sententia fallitur. Etenim quamuis Bistorta folio sit Lapathi, aut Rumicis nigriore, pilosiore tamen non visitur, sed glabriore, læuioreque, rubeis intercursantibus fibris, & à terra quadantenus cæsio, quæ omnia in Britãnica maximè desiderantur. Adhæc Britannicæ radix requiritur tenuis, ac breuis. Contra verò alteri. Namque Bistortæ radix quandoque nobis visa est brachiali ferè craßitudine, bipollicari autem sæpißimè, colore in nigrum rufescente, non (vt Cẽs. lxxviii. de Britannica.

in

in Britannica scribit Plinius) nigro. Præter id Britannicæ radicibus tanquam breuibus, ac tenuibus, nihil virium attribuit Dioscorides, sed tantùm foliorum succum ad medicamenta prætulit. At Bistorta contrario modo se habet, cùm tantùm radicibus præstet, & nullus sit eius foliorum vsus.

ALTERA CLEMATIS.

Cens. lxxix. de Altera Clematide.

NEC minus in Altera decipitur Clematide, quippè qui censeat Flammulam vulgò appellatam, genuinam esse Dioscoridis Clematidem Alteram. Clematis enim hæc Dioscoridi per arbores repit, id quod in Flammula nusquam mihi videre licuit, cùm planta sit recti caulis. Legitimam Clematidem nos eam esse non ambigimus, cuius imaginem dedimus in Commentarijs nostris, quanquàm ob id haudquaquam negabo, Flammulam hanc Clematidis non esse genus; sed non propterea affirmauerim vnquam Clematidem Alteram esse Dioscoridis.

POLEMONIA.

NIMIVM addictus Brasauoli viri alioqui eruditißimi, non tam vt veritatem videatur indagare, quàm vt pro sua fide, & antiqua consuetudine huius patrocinetur sententiæ, Polemoniam esse herbam contendit, quam quidam Rutam Caprariam, alij Galegam appellant. Multa porrò sunt (vt in Commentarijs nostris ostendimus) quæ vtriusque sententiam confutēt. Primùm si natale solum expendamus, id profectò facilè indicabit Galegam non esse Polemoniam, quòd hæc in montibus, & asperis proueniat, illa in cāpestribus læto, et vliginoso solo, adeò vt propè aquas, & in scrobium aquarum marginibus plurimum oriri videatur. Præterea nihil in summis caulibus habet, quod corymbaceā effigiem referat, sed corniculos Fœni græci æmulos, in quibus semen occluditur rufescente colore; quod in Polemonia nigrum requiritur. Hæc itaque si diligentius explorasset Lusitanus, non ita fortaßè facilè in Brasauoli sententiam concesßisset. Nec sanè video cur sibi tantùm arrogantiæ asciuerit, vt tantùm Brasauoli tuendi causa, A- Cēt.lxxx.de Polemonia. Arrogantia Amathi.

loy-

loysium Mundellam medicum huiusce tempesta tis eruditißimum, & medicæ materiæ studiosissimum sua tantùm garrulitate fretus adeò temerè maledictis, conuitijsque laceßiuerit, præsertim quum, pro more, illius argumentis, quemadmodum & nostris nihil responderit. Obsecro dicas Amathe, quo furore agitaris? qua temeritate duceris? vt ausus sis, vbi de Sorbis egisti, Mundellam ipsum virum citra omnem cõtrouersiam clarißimum Sycophantam appellare? Tu, mihi crede, potius Sycomoros appellandus fueris, cùm tantùm ad amentias, & fatuitates te procreauerit natura, illum verò ad totius reipublicæ cõmodum. Depone istam mentem, desine impudentißime, isto modo doctißimos viros lacessere. Omnes, qui istam in te audient ingratam contumaciam, quamuis de facie te nunquam viderint, quum tamen talem te audierint, nõ ne stolidum, vecordem, insanum, & omni mentis statu dimotum te iudicabunt? Aliter iampridem nullus prudens de te existimat; hoc vnum tibi patet refugium, si istius insanæ dementiæ infames velis delere maculas, vt aliquandò te ad mentem reuoces, & præstantißimos viros optimè de literis me-

Aloysi⁹ Mũdella à calũnia vindicatur.

meritos non tuo more sycophantus, sed modestius nominare assuescas.

LAGOPVS.

LAGOPVM magno errore eam plantam existimat Lusitanus, quæ à triplici foliorũ apice Trinitas appellatur. Quandoquidem cùm Dioscorides, Plinius, etsi qui sunt alij, qui Plantarum historiam scribunt, nullis penitus notis Lagopum descripserint, non video cur solus Lusitanus diuinare velit, quasi oraculo quodam doctus, quæ nam planta antiquis fuerit Lagopus, Verùm quòd Trinitas Lagopus non sit, id argumento esse potest, quòd ille Plinij & Dioscoridis testimonio inter segetes nascatur in campis, illa verò in frutetis iuxta sepes, & in opacis proueniat. Cens. lxxxi. de Lagopo.

XYPHIVM.

QVOD Plinius libro XXV. cap. XI. per Xyphium intelligat Pseudoacorum, quod in paludibus prouenit flore aureo Iridis æmulo, vt Lusitanus perperam intelligit, minimè Cens. lxxxii de Xyphio.

pro-

probamus, non solùm ea ratione, quòd Xyphij historiam Plinius accuratè, probeque describat, non Pseudoacori; sed quòd etiam genuinas eius facultates, quas Dioscoridi acceptas facilè referre potest. Præterea Pseudoacoro radicem esse Iridis grandiorem nemo ambigit. At Plinius ibidem rectè Xyphio dixit esse radicem Nucis Auellanæ figura. Nec obstat quòd scripserit is nasci Xyphion in aquosis, Dioscorides verò in aruis, quum & in aruis, & in palustribus locis magis quoque proueniat, vt perinde ac nos rei herbariæ studiosos obseruasse non dubitamus. At Plinius, qui longè melius Xyphij natale solum explorauerat, quàm Lusitanus, non aliam ob causam in humidis nasci dixit, quàm vt eorum refelleret opinionem, qui Lonchitim à seminis figura Xyphium esse censebant. Hinc itaque is argumentum sumens, probat Lonchitim Xyphium non esse, quòd illa in sitiētibus tantùm proueniat locis. His alius accedit Lusitani lapsus, quo facilè adducor, vt credam, ipsum nusquam vidisse Xyphium, nimirùm quòd scribat illi esse radices Caninis testiculis similes, quum nusquam Xyphium repertum sit, quod Cinosorchis modo radices gereret. Xyphij enim radices rotundæ sunt,

&

& compressæ verticilli modo, vel Ibisci seminis instar, cui plurimùm astipulatur, inuolucris simul cõclusæ, ijs similibus, quibus Croci bulbus cõtegitur. Quæ tamen de his scripturus animaduertisse debuerat Lusitanus.

GRAMEN HARVNDINACEVM.

LVSITANI opinionem de Harundinaceo Gramine ea ratione improbamus, quòd scribat plantam esse vulgarißimam ad Eridani ripas nascentem, quin & iumentis gratißimum esse pabulum. Nam cùm (Dioscoride teste) hoc Graminis genus iuxta vias oriatur, non iuxta flumina, non magno mihi negotio credendum fuerit, Aquaticos Calamos, qui propè fluuiorum aquas nasci solent, pro Harundinaceo Gramine accepisse Lusitanum. Cẽſ.lxxxiii. de Harundinaceo Gramine.

RVBVS IDÆVS.

TAMETSI Idæum Rubum in Ida monte plurimùm nasci scribat Dioscorides, & sæpius Idæum pro montano accipiatur, Lusitanus Cẽſ. lxxxiiii de Iudæo Rubo.

tanus tamen ad Padi fluminis ripas oriri hunc Rubum affirmat. Sed minimè vereor, quin pro more, cœcutiat, quum quæ montana sunt, fluuiatilia fecerit.

CHRYSANTHEMVM.

Cent. lxxxv de Chrysanthemo.

QVVM nusquam verum Chrysanthemū viderit Lusitanus, quo tamen abundat Italia, paßimque omnibus sit notum; quumque oscitanter eius historiam examinasset apud Dioscoridem, eam herbam Chrysanthemum esse putat, quam herbariorum vulgus, quod vnoquoq; mense floreat, Calendulam vocat. Apertè conuincitur error, quòd Chrysanthemum Dioscoridi folia gerat plurimis incisuris diuisa, id quod in Calendula vocata prorsus desideratur, quum illi Minoris Anchusæ modo longa spectentur nullis prorsus incisuris laciniata. Sed id fortaßè illum in hanc opinionem adduxit, quòd habeantur aliqua Dioscoridis exemplaria, quæ habeant Chrysanthemum quod alij Caltham vocant. &c. Nam quum non desint rei herbariæ periti, qui Calendulam hanc non sine ratione Caltham esse existiment, ille nominis tantùm argumento fretus, negle-

neglecta penitus Chrysanthemi historia, Calendulam ipsam Chrysanthemum esse putauit. At si de simplicium facultate, ac historia, vt illum sanè decebat, se exercuisset, & varia Dioscoridis exemplaria habuisset ad manus, eaq; præsertim, quæ à doctissimis viris magno labore sint restituta, uidisset quidem in Chrysanthemo non legi κάλθα, sed χαλκᾶς.

ASTRAGALVS.

ASTRAGALVM oriri radice rotunda; Raphani modo magna scribit Dioscorides. Quibus quis facilè conijcere potest Astragalo radicem non esse rotundam in pilæ modum, sed tereti forma, quum talis sit Raphani radix. Quãobrem in Astragali censura inaniter Lusitanum hallucinari deprehendimus, quòd scribat Inferioris Germaniæ inocolas Astragali radicibus uesci sub cineribus Castanearum modo assatis; easq; Iuglandium nucum figura, magnitudineque esse asserit albo intus colore, & nigro exterius cortice. Hinc itaque suspicor ego Lusitanum pro Astragalo eam plantam accepisse, quæ Fuchsio, & recentiorum alijs Dioscoridis esse Apios, quæq; Germanis Erdnussen, id est, Nux Terræ uocatur. Sed quàm magna inter has plantas intersit

Cés. lxxxvi. de Astragalo.

differentia Tiresia cœcior fuerit, qui non uiderit.

ACONITVM.

Cēs.lxxxvii. de Aconito.

DVM incensendo primi generis Aconito Fuchsium uirum apprimè doctum accusat Lusitanus, ille tamen longè grauius aberat, quippè qui tanquam cœcus iudicet de coloribus, & nulla ratione scribat Aconitum Pardalianchen in multis reperiri locis, radicibus nigris ad rubedinem declinantibus. Quibus facilè palàm est, quàm fuerit ille negligens in explorandis, legendisque plantarum historijs. Etenim Dioscorides primi generis Aconito radicem facit Scorpionis caudam æmulantem & Alabastri modo splendentem. Verùm an Alabastrum colore sit nigro rufescente, statuarij iudicent, & lapicidæ, & qui Romæ columnas ex Alabastro viderint, ad Constantini lauacrum propè sacrum Lateranense, & ad D. Agnetis ædes extra Viminalem portam.

COLCHICVM.

Cēs.lxxxviii de Colchico.

QVANDO hic homo semel errandi faciet finem? quousque tot vitijs hic omnium cæterorum nos obtundet iudex? nusquam ne dabit breue aliquod spatim in omnibus paginis respirandi?

di? Vbique (vt verè fatear) ad nauseam vsque omnia passim Amathi sapiunt Officinã. Tædet omnia huc coaceruari, quibus ille suum volumen expoliuit. Transcurro innumera, & ad finem strictim per omnia propero. Quid tamen boni de Colchico sentit? cùm hoc nil refert dißidere ab Hermodactylo, de quo scripsere Paulus, et Serapio. Verùm nihil est, quo minus Lusitano meritò reluctemur, cũ Paulus diuersis capitibus eodem libro de Colchico & Hermodactylo tractauerit, hunc per se, vel ex decocto potum arthriticis commendans, illud verò quod letale sit ab vsu medico abigens. At Lusitanus, vt suam tueatur sententiam, mirandum non esse dicit, quòd Paulus seorsum de Hermodactylo, tanquã à Colchico differentem sermonem habeat, alibi verò de Colchico caput præfigat, quum id consultò fecerit, videns vtique Colchicum non adeò venenosum esse, præcipuè vbi Hermodactylus dicebatur, sed rei medicæ potius conducibile. Qua de causa de eo, vt venenoso cum cæteris Græcis caput constituit, alibi verò tanquam de re sibi nouiter comperta, & non admodum venenosa sub Hermodactyli nomine. Verùm hæc Lusitani figmenta, cur sanè probem, non video. Siquidem si

Paulus hac fuisset ductus opinione, credendũ quidem non est, quasi ille eò insaniæ, furorisq; peruenisset, vt Colchici nomen in Hermodactylũ peruertisset: quin etiam nec quòd in medicum afferret vsum mortiferum medicamentũ, de quo paulò post egit sex tantum interiectis capitibus, proprio occultato nomine, quum rectè sciuerit Paulus, vires & facultates in plantis haberi, non in earum nomenclaturis. Nec pariter obstat alia Lusitani ratio, nimirum quòd in vno loco de eo tanquam veneno sub Colchici nomine scripserit Paulus, in altero tanquam medicamento sub Hermodactyli appellatione. Quandoquidem cùm Paulus libro quinto, inter cæteras venenosas stirpes Colchici latius meminerit, non fuerat illi opus iterũ de eo scribere libro septimo, vbi de medicamentis salubribus, non de venenis egit; nec tam horrendam facere metamorphosim, vt medicos deciperet. Nec item obstat Serapionis authoritas, quòd is Colchicum Dioscoridis Hermodactylum appellet. Quippè hoc in loco, sicuti in alijs nonnullis Colchicum, quod Hermodactylum vocat, cum genuino Hermodactylo, de quo speciatim egit Paulus, confundit. Etenim scatere mendis Hermodactyli caput in Serapione quis facilè nouerit, quum

Serapioni lapsus.

ea,

ea, quæ Dioscoridi accepta referre debeat, Paulo ascribat; & quæ Pauli sunt in Hermodactylo, Galeno accepta referat. Quòd autem (vt Lusitanus putat) in sola Colchide Colchicum nasci venenosum, ac letale, alibi verò minimè, non facilè probamus, cùm nulla huiusce rei sit nobis veterũ authoritas. At quum Dioscorides libro quarto, vbi de Colchico scripsit, nõ Colchicos tantùm admoneat, ne huiusce plantæ radicem deuorẽt eius dulcediẽ allecti, sed oẽs ĩ vniuersum homines, maximo est argumento, hanc plantam non tantùm apud Colchos, sed vbique nasci venenosam.

EPHEMERVM.

LVSITANVS recẽtiores quosdã sequutus Lilium, quod Conuallium vocant, magno errore Ephemerum esse putat. Nã huic Lilio, folia non insunt Lilij, quin nec radix longa, quæ digiti sit craßitudine, sed tenuius in capillamenta desinẽs. Præterea nec caulis illi videtur Lilio similis, sed gracilis, flexilisq; tenuißimi iunci instar. Adhæc nec credi par est, Dioscoridẽ silẽtio inuoluisse, quin etiam nec Galenum, qui eius quoq; historiã narrat, suauißimi odoris præstãtiã, quo Liliũ Cõualliũ fragrat, si hoc illis Ephemerũ esset. Quo fit, vt vnà cũ Lusitão cæcutiãt, qui hac ducũtur opinione. Cẽs. lxxxix. de Ephemero.

VMBILICVS VENERIS.

Censf. xc. de Veneris Vmbilico.

VBI de Veneris Vmbilico scribit Lusitanus, tam primùm quàm alterũ parietibus hærere asserit, et humectis nasci in locis folio crasso, rotundo, concauo, coxẽdicis figura; quibus palàm fit, quãtùm in re herbaria præstet, valeatq; Lusitanus, quippè qui hallucinatus existimauerit inter Veneris Vmbilicos nullam intercedere differentiam foliorum, radicum, ac etiam locorũ, in quibus proueniunt. Quũ tamen Dioscoridi Cotyledonis primũ genus folia ferat Acetabuli figura, & radicẽ Oliuæ modo rotundam. Alterum verò Maius referat Sedum, et maiori nitatur radice. Adde etiã quòd neutrum in humectis nascatur locis, quũ primum in tectorum tegulis, & collapsis ædificiorũ parietibus proueniat, maritimis præsertim locis, vt Plinius inquit: Alterum verò inter ingentissima saxa in montibus nascatur.

TALICTRVM.

Censf. xci. de Talictro.

RVELLIVS vir profectò clarissimus, et in stirpiũ historia non postremus author Thalictrũ in Gallia nasci scribit, ibiq; appellari Argentinã, eò quòd eius Coriandrina folia argenteo splendore micent. Nos autem quòd hanc herbam nusquã viderimus, Ruellij sententiam probare, nec impro

bare

bare possumus. At Lusitanus, qui nulla ratione omnes impugnare solet, statim id falsò sensisse Ruellium scribit, tametsi eius Argentinam nec viderit, nec nouerit vnquam. Nec valet Lusitani argumentum, quòd Argentinam herbam, sic alijs vocatam à Talictro maximè distinguat. Siquidē de hac Lusitani Argentina haudquaquā intelligit Ruellius. Hæc enim folijs non est Coriādri, sed vnico tantùm folio assurgit nullis lacinijs intersecto. Quo fit, vt ille meritò veniat accusandus, quum iniuriâ alios accuset.

POTAMOGETVM.

ΠΟΤΑΜΟΓΕΙΤΩΝ sic dicta est Græcis, quòd fluminibus sit vicina, aut in ipsis fluminibus nascatur. Id quod clarissimè demōstrat Dioscorides, quum inquit, Potamogetum folium Betæ ssimile gerit hirsutum paulò supereminens extra aquam. Id quod facilè comprobat etiam in hac planta hallucinari Lusitanum. Quippè qui Potamogetum eam herbam esse contendat, quam Seplasiæ Pulmonariam vocant. Siquidem hæc primùm in fluminibus non nascitur, nec prope eorū alueos, sed secus vias propter sepes, & fruteta, præsertimq; opacis locis, folio non Betæ, sed Buglossi; cuius saporem etiam adeò imitatur, vt eo

Cēs. xcii. de Potamogeto.

ſicut et facie Bugloſſum referat. Adde quòd huic maculæ quædam in folijs cernantur albo colore, de quibus nihil inuenio ſcripſiſſe eos, qui Potamogeti hiſtoriam narrant.

LOTVS VRBANA.

Cēſ.xciii. de Vrbana Loto.

O QVAM vehementer decipitur Luſitanus in cenſenda Vrbana Loto. Conſtat id, quòd nulla ratione nec authorum teſtimonijs temerè affirmauerit eam eſſe Lotum Vrbanam; quam quidam Trifolium Acetoſum, Alij Panem Cuculum, nonnulli Alleluia vocant. Etenim non memini me legiſſe apud autiquorum aliquem Lotū hanc ſapore eſſe acetoſo. Prætereà Plinio quis nō viderit aliud eſſe Satiuam Lotum, aliud Trifolium Acetoſum, quod ipſe ſpeciatim Oxyn à ſapore meritò vocat, quòd nomine, & viribus differant? Siquidem ille Oxyn ad enterocellas, et diſſolutum ſtomachum præſtare ait, id quod facilè quis guſtu deprehendere poteſt. Lotum verò Satiuam ad diſcutiendas oculorum cicatrices, argema, & nubeculas ex Dioſcoride propoſuit, tanquam excuſſorium, deterſoriumq́; medicamētū. Id quod nunquam Oxys præſtare poterit.

AN-

ANTIRRHINVM.

Cens.xciiii. de Antirrhino.

IN existimando Antirrhino immeritò sanè Lusitanus Plinium criminatur, quòd Antirrhini plantam lino similem fecerit, ac etiam quòd Lychnin Agriam appellauerit. Nec alia ratione Plinium impugnat, quàm quòd non liceat (vt ipse putat) Antirrhinum appellari Lychnin, quod florem habeat illi similem, & magna sit inter has plantas differentia. Qua in re sanè quid arguat in Plinio nescit. Cuius inscitiæ id in causa esse putauerim, quòd Lusitanus Plinianæ lectionis, perinde ac aliorum authorum impatiens, & rudis fuerit. Nã quanquàm Plinius libro XXV. cap. X. Antyrrhinum Lychnin Agriam vocari scribit; non tamen ob hoc affirmat, quòd Antyrrhinum, & Lychnis Agria vna & eadem sint plãta; sed tantùm admonet, à quibusdam ita vocari Antirrhinum. Id quod etiam inuenitur in quibusdã Dioscoridis codicibus, qui ita habẽt ἀντίῤῥινον οἱ δὲ ἀνάῤῥινον, οἱ δὲ καὶ ταύτην λυχνίδα ἀγρίαν καλοῦσι. *Nec tamen ob id accusandus est etiam Dioscorides, qui nõ ob hoc prætermisit, quin Lychnidis Agriæ meminerit, vbi libro tertio de Domestica scripsit. Aliàs enim nobis superius dictũ est, præsertimq; de Telephio diserentes, non deesse plan-*

tas,

tas, quæ aliarum etiam Plantarum nomenclaturis appellentur, quum tamen nihil cum illis habeant cognationis. Præterea cum plures hodie habeantur Antirrhini species, quarũ alia, quæ maior est, folia gerit multifida, alia Lino similia, alia parua, vt Anagallis, quæ fortaßè genera nunquã vidit Lusitanus, hic Plinium defendere non verebor; quem tamen miror accusare Lusitanũ, quum is de Iride diserens, acriter me accusauerit, quòd ibi quædam in Plinium deprompserim.

Plinius à calumnia vindicatur.

POLYGALA.

Cés. xcv. de Polygala.

POLYGALAM scribit Dioscorides ad palmi altitudinem adolescere folijs Lenticulæ, gustu adstringenti, cui ita subscribit Plinius libro XXVII. cap. XII. Polygala palmi altitudinẽ petit, in caule summo folijs Lenticulæ, gustu adstricto. Quibus tamen notis difficilè admodum videtur, vt quis herbam afferre poßit, quæ legitimã Polygalam referat, quum horum neuter cauliũ, florum, radicum, natalisq; soli huiusce plantæ meminerit. At Lusitanus, qui (quantùm video) longè potius Oedipum, quàm medicum profitetur, quandam plantam Polygalam esse putat, quæ virgas Genistæ mittit, in quarum summitate flores emicant, aurei, præstanti odore, ex qua (vt ip

se ait) magna pars Italiæ scopas parat. Quin & hanc quoq; plantam scribit sapore esse amarissimo. Veruntamen cum à nemine memoriæ proditum sit Polygalam hisce notis haberi, coniecturas, quas se dicit habere Lusitanus, præsertim quum eas scribere non sit ausus, friuolas, ac inanes putamus. Adde quòd Dioscorides, Galenus, Plinius, Oribasius, & quot quot sunt alij grauissimi authores, nusquam Polygalam scripserunt esse amaram; sed adstringenti sapore. Præterea Polygalæ planta tota, omnibus consentientibus, lac prouocat, non flores tantùm, quorum nemo meminit. Sed hoc ignorans Lusitanus putat hanc facultatem floribus tantùm deberi, quòd suaui præstent odore, ac si odorata omnia lacti prouocando sint idonea.

Lusitani cõiecturæ inutiles.

OCHRA

PVTAT Lusitanus Rubricã, qua vtuntur Pigmentarij, ac Sarcinatores, quaq; vsi sunt hactenus Myropolæ lapidis Hæmatitis vice, genuinam esse Ochram. Sed magno tenetur errore. Ochra enim (vt Dioscorides scribit) luteo est colore, non rubro, vt propria indicat nomẽclatio. Ὠχρὸς *enim Græcis, pallor Latinis ĩterpretatur. Id quod etiam fatetur Galenus Comm. 11. in lib. Prognosti-*

Cẽs. xcvi. de Ochra.

sticorũ Hippocratis. Quæ si legisset Lusitanus, non ita fortaßè temerè de rebus sibi ignotis tam ridiculum protulisset iudicium.

MELANTERIA.

Cens. xcvii. dē Melanteria.

MELANTERRIAM nasci in faucibus cuniculorum, in quibus æs foditur, salis modo concretam, quin & in summa facie eorundem locorum, testis est Dioscorides: quo fit, vt æris potius aliquid hanc continere crediderim, quàm argenti, vt sibi falsò persuasit Lusitanus. Ipsa enim in argenti metallis non reperitur, sed in æris cuniculis, cuius facultates poßidet, perinde ac Chalcantum, Sori, Chalcitis, ac Misy: et proindè rectè vim causticam obtinere Melanteriam scribit Dioscorides, quam & Misy. Argẽto enim nulla vis caustica inest, sed æri quàm plurima.

SORY.

Cens. xcviii de Sory.

IN censendo Sory non minori ducitur errore, quòd pro certo crediderit, Chalcanthum factitium, quod Pharmacopœi Vitreolum Romanum vocant, genuinum esse Sory. Patet error, quòd Sory res sit effossa, non arte parata, tum etiam quòd Chalcanthum siue foßitium, siue sit arte paratũ à Sory omnium consensu plurimum differat.

AV-

AVRIPIGMENTVM.

Cẽs.xcx. de Auripigmẽto.

EODEM ferè tenetur errore etiam in Auripigmento, quòd pro more, temerè asserat id coctũ esse. Error facilè palàm fit, quòd scribat Dioscorides, Auripigmentũ per se gigni iis in metallis, in quibus gignitur Sandaracha, non autẽ excoqui, & arte parari. Crudum itaque est Auripigmentum non coctum. Quippè si coquatur, et igne torreatur, magnoperè rufescit, adeò vt Carbunculi speciem induat, & pellucidum fiat.

GAGATES.

Cens. c. de Gagate lapide.

QVID de Gagate, tandem eius opinionem referam? quem nigrum illud Succini genus esse arbitratur, quo imagines parantur eorum galeris affigendæ, qui peregrè proficiscuntur vel ad D. Iacobi ædes, vel ad alias quascunque. Nihil Lusitanum sui pœnitet. Quantùm illa inter se dissonãt?

Gagatis descriptio.

Quum Succinum hoc lapis non sit, sed potius, vt quidam putant, Bituminis, aut Pissasphalti genus. Gagates porrò lapis est bituminosus, non autem Bitumen ipsum, squallidus, & crustosus; contrà verò illud, quum nullam lapidis speciẽ præ se ferat, nulloq; squallore, crustisve sit vitiatum. Genuino, ac vero Gagate vtuntur Septentrionales quàm plurimæ regiones, quæ lignis non admodum

dum abundant, ad fouendum ignem. Plurimum Gagatis foditur in Leodiensi agro apud Flādros, Brobandosq; qui plurimùm differt ab illo Succini genere. Sed præcidamus tandem quæso alia, quæ restant innumera, ne uideamur pilos quosque carpere, qui ueritatis candorem impediunt, & ne circa minutias cauillari nos arbitretur Lusitanus. Mihi quidem (vt ingenuè fatear) nō leue fuit incommodum cum huius friuolis ineptijs collucta ri. Veruntamē tum istius proteruitate lacessitus, tum multorum (vt prædiximus) honestissimorū virorum precibus excitatus, id diligentius facere non sum coactus, quàm vel meæ occupationes, vel istius leuissima, & imperitissima temeritas à me exigebant. Simul & commonebat non mediocriter illius sæuissima authoritas, quam in omnibus tam temerè, tamq; vanè sibi vendicat. Cui tantùm cæteros existimauit adhibituros fidei, vt ea quoque, quæ nulla confirmaret ratione, eodem mētis stupore excepturos alios putarit. Hoc si vel temeritate, vel fortassè simplicitate, aut inscitia potius, quibus plurimum valet, fecerit, agnoscat iam denique quàm ei periculosum fuerit aliorum carpere, & immodestissimè damnare labores, priusquàm sua valeat intelligere fœdissima errata,

Animaduersio in Amathum.

rata, quibus omnia eius volumina, & præclaræ illæ Centuriæ vbique scatent. Nunc cùm & tela repulerim, quæ tam insipienter ille in me iecerat, & pariter hominem ex suis præsidijs citra omne negotium dimouerim, non tyronibus modò, sed etiam doctis non ingratam me in hoc collocasse operam arbitror. Nec verò tanti mihi erit, si Lusitanus, quo est furore, iniustè se argui clamitet. Quin & hoc singulare suæ dementiæ dabit indicium, quo manifestius nullis argumentis, nulla ratione, nulla veritate satisfieri posse conqueratur. Equidem quantùm potui, hoc vnicè sum conatus, vt non solùm se reprehendi doleat, sed & suæ cõfidẽtissimæ imperitiæ ipsum iure pœniteat. Quin etiam vt sciat, ac nascat se errorum Centurias fecisse, quemadmodnm & ægritudinum. In quo quantùm profecerim, Lectoris candidi, & eruditissimorum virorum erit iudicium.

FINIS.

